चतुर्थांश अनुक्रम

अध्याय | श्लोक | नैमिषे 1 | ओंकारे 2 | 3

1 | 2–31 | . | गणानां गणत्वे हेतु – जैगीषव्यः स्कन्दं पप्रच्छ = गणानां चरितं –
भक्तिः ज्ञानं च उभे च सर्वदा सा कारके; तत्रापि भक्तिरेव श्रेयस्करी मुक्तये.
वेदनं = ज्ञानं – तत्तु गुणानुरोधेन, सत्त्व गुणे अपि किंचित्त्वे पुण्यत्वे रमते मनः; राजसानां इष्टापूर्तेषु भवे मतिः, सात्त्विकानां
शिवार्चादौ भस्म रुद्राक्ष धारणे (त्रिपुंड्र कथादि) मतिर्भवति; तामसानां – हिंसादौ पापधर्मे मतिः
सगुण शिव ध्यानेन क्रतुलक्षजं फलं, निर्गुण शिव ध्यानात् ब्रह्म वै भवेत्.
श्रवणं = कथाभिश्रवति, मननं – गुणकीर्तनेषु

2 | 2–39 | . स्कन्दः जैगीषव्यं – शांभवानां महिमां कथयति –

(परिणते वयसि)
" शिलाद मुनिः (= वीतहव्यात्मजः); चित्रवती तस्य भार्या, शिवआराधनेन, पुत्रं प्राप्य इत्यादिकं आह – उग्रतपसा प्रीतात् पुत्रं प्राप्तुं
यज्ञे हल कर्षणे अयोनिजः पुत्रो भविष्यति – इत्युक्तः स तथा यज्ञं आतिष्ठत्, तदा कर्षणात्
~~मंत्रपाठः बाल आह – सर्वे सानंदा जाताः, ब्रह्मापि आगत्य शैलादीन् नन्दीशं इति तस्य~~

3 | 1–41 | " अपुत्रस्य निन्दा
21–29 | . | " शिलाद कृत शिवस्तुति
30–41 | . | " ब्रह्मा आगत्य तस्य नाम शैलादी तथा (नंदीश)

" तदा कर्षणात् – मंत्रपाठं बालं प्राप्य सर्वे प्रसन्ना, देवाश्च आनंदिताः – ब्रह्मा आगत्य तस्य नाम शैलादी तथा
4 | 1 – | . | नंदीश इति चक्रे – नंदीशः ववृधे यदा तथा तस्य पिता शिवाचारे नियोज्य, गुरौ स्थाप्य वेदान् अध्यापयत्.
नंदी गुरुकुलेऽपि पुष्प फलादिभिः सहध्यायीभिः सह शिवं पूजयति स्म.
33–34 | . | " , नंदिकेश कृत शिव स्तुतिः
" अधीत्य गुरुदक्षिणां दत्वा गृहागतं नंदिनं तस्य पिता विवाहं कर्तुमुद्यतः, तदा शिव प्रसाद लाभार्थं शिवाराधनं
35–42 | . | " तपः कर्तुं, स्वपितरौ सन्तोष्य, कुटीं कृत्वा, तपस्तताप –
(अतिसंवलि)
5 | 1–28 | . | . नंदी उग्रं तपस्तताप – शिवः प्रसन्नः वरं दातुमुद्यतः – नंदी स्तौति
11–28
नंदिनं वरं याचितुं शिवः आह – नंदी निश्चलां भक्तिं याचयामास – तथेत्यनुमान्य शिवः अन्तर्दधे.
6 | 1–5 | . | – नंदी पुनस्तपस्तताप – शिवः तं प्रति विप्ररूपं दत्वा – लिंगार्चनं रुद्रजप रुद्राक्ष धारणादयः नंदी न ययाचे –
6–28 | – | – " " " – शिवः प्रादुर्बभौ – तं नंदी स्तौति – शिवः सारूप्यं दत्वा तं गाणपत्ये अभिषेचयामास – असौ गणेश्वराणाम्
12–18
9–25 | . | – शिवः शैवाचार्यः विश्वसायाः सुतेन इत्युक्त्वा – सुयशाया पाणिग्रहणं कारयामास, कैलासं निनाय च.

२

अ० श्लो० नेमिषे ७० खंड १ २

८ १ — ४९ चण्डीश: — गर्गकुलोत्पन्न कणभद्रस्य अपुत्र:, तस्य माता सुशीला। अनन्तरं वैदर्भनृपस्य हयमेध यज्ञे होता तेन कणभद्रेण धनधान्य गाव... चंडी, चारयन् वने - गवां दुग्धेन शंकराभिषेचन पूजनं करोति स्म - तज्ज्ञात्वा कणभद्र: [सैकतलिङ्गं] वने
८ १ — वृक्षे स्थितो दृष्ट्वा क्रुद्ध: चंडीपूजितार्चा पादेन ताडयामास - तद्दृष्ट्वा चंडी कुठारेण पितु: पादौ छेदयामास।
चण्डीश कृत शिवस्तुति: [१-१०] शिव: प्रादुर्भूय, तं सारूप्यं, चंडिकेश्वर नाम, गणाधिपत्यं च ददौ, तस्यापि ... रमपि जीवयित्वा, देहान्ते कैलासवासं च ददौ, ताभ्यां वंशकुलरीक्षार्थं अन्य पुत्रो याचित: - तथेति उवाच शिव:
। २८-३० ३५-४४ } . . . शिवभक्त्या, पितृहननादि अन्य पापेभ्यो पि मुक्तो भवति
। ३६, ४४ —— . . . चंडीश्वर दर्शनेन एव शिवदर्शन फलं (=नान्यथा)
९ १ — ४४ . . भृंगी — नाम महामुनि: मंदरशैलाग्रे अयुतवत्सरं उग्रं तपस्तताप - शिवदर्शनं अप्राप्य खिन्न: शिवस्य प्रदक्षिणामेव कर्तुं आकाशवाण्या बोधित:, तथैव अत्यद्भुत भ्रमरकारं प्रदक्षिणां आवर्तयन् स्तुवन् इव, तत्कृत स्तुति: -
। ३१-४४ . . भवानी हिला केवलशिवप्रदक्षिणाकरणेन भवानी तं असारयितुं [१३-१८] [२६-२९] वारयत् तदाग्रहेण तपोबलात् शिवस्यैव सर्वत्वे ज्ञानरक्तो प्रबोधयत् [३८-४०]
तत: भवानी अपि प्रसन्ना ... आह - न [४१-४८]
× १० । २-५३ . . भृंगी, भवानीमपि प्रसन्नां दृष्ट्वा शिवं स्तुवति [२-५२] - तत: स गाणपत्यं प्राप।

११ १ - ५० उपमन्यु: - तस्य पिता द्युमन्यु:, पितामहश्च अभिमन्यु बह्वृच: - तस्य माता वशिष्ठस्य भगिनी. सोऽपि धौम्याग्रज: —
तस्य माता पिष्टान्न मिश्रितं जलं दुग्धमिति कृत्वा तं पाययतिस्म. पंचवर्ष: उपमन्यु: कदाचित् वशिष्ठ मातुलं प्रति गत:, [तस्य] मातुलानी अरुन्धती
यत्र शिशुं दुग्धं अपायत्, वशिष्ठोपि तं दुग्धं अपाययत् - मातुलगृहादागते उपमन्यौ तस्य माता पूर्वप्रकारेण पिष्ट मिश्रं जलं दुग्धं पातुं
अयच्छत् - उपमन्यु: तन्निराकृत्य दुग्धमेव यथार्थं, ययाचे - तस्य तदाग्रहेण माता तं सान्त्वन: शिलोच्छवृत्ते: अकृत शिवाराधनानां कुतो दुग्धं इत्यादिकं आह - शिव: क: कुत्र कथं आराध्य: इत्यादिकं पृष्टा तेन माता शिववर्णनं चकार. स उपमन्यु: शिवसाधने उद्युक्त: तं तस्य पिता उपनीय शिवपंचाक्षरं दत्वा पूजनप्रकारेन शिक्षयित्वा [सुमास] - माता च तं आशीर्भिः [२३-२५] रक्षां अधारयि:
पिता च शिवं प्रसादयितुं तं उपदिष्टवान् [लिंगार्चनं] स्तोत्रं च स्तवनार्थं उपादिदेश - तत: स वनं गत्वा शिवपंचाक्षरं [३१-३४] जपं तप्यणो बभूव.
१२ १ - ५१ उपमन्यु: परमं उग्रं [शीतलस्थित] तपस्तताप - शिव: प्रादुर्भूत: - उपमन्युकृत शिवस्तुति: [१९-३२] [३३-४०]. शिव: सर्वा विद्या: वेदादिक प्रतिभानं, गाणपत्यं क्षीरोदपानं ददौ.

3

चतुर्थांश अनुक्रम

अ. श्लो.

13 1–42 मार्कण्डेयः – (प्रजापतेः सुतः मृकण्डुमुनि पुत्रः) तस्य माता विशालाक्षी नाम्नी । गोदावरी परिसरे कुटीरं अवस
मृकण्डुमुनि तपस्तताप – मृकण्डु कृत शिवस्तुतिः 14–16 एकदा नारदस्तत्रागत्य नहुकथानकं कृत्वा – मृकण्डु मुनाच – आशिन्वर्षे तव सुतः
भूयात्, तस्य च षोडशाब्दिक आयुः परं त्वं शिवाराधनं तेन स शिवः तस्य मृत्युं नाशयिष्यति । तथैव तस्य पुत्रो जातः तं स शिवाचा
रे नियोजयत् उपनीय पंचाक्षरं ददौ – स मार्कण्डेयोऽपि शिवाचारपरायणः अभूत् वेदादिकं च सम्यग् गृहीतवान् शिवं स्तौति 38–51
तं मार्कण्डेयं शिवाचारनिपुणं ऊनषोडशवर्षिकं दृष्ट्वा पितरौ दुःखितौ जातौ – तदा मार्कण्डेयः तयोः संभाषणेन भेदं ज्ञातवान्.
मार्कण्डेयः सर्वं श्रुत्वा – शंकराराधनार्थं तपः कर्तुं निश्चित्य – पितरौ च सन्तोष्य, कालंजरं तपसे जगाम, तत्र त्रिकालं शिवार्चनपरः
14 1–46 बभूव — तस्य च अन्तिमादिने तं शिवं पूजयन्तं प्रति कालः आजगाम । तं मार्कण्डेयं प्रति स्वपाशान् मोचयत् – मार्कण्डेयः तद्दृष्ट्वा
लिंगमालिंग्य शिवं स्तौति 20–26 । ततः शिवः तल्लिंगात् प्रादुर्भूय यमं पदाहरत् शूलेन च तं व्यसुमातनोत् – ततो देवाः तत्र शिवं
पुष्पवृष्टिं कृत्वा स्तुवन्ति 35–37 । शिवश्च मार्कण्डेयं प्रणतं माभैः इत्युक्त्वा आश्वास्य तं गाणपत्यं दत्वा, तं कल्पान्तेऽपि अविनाशि

2

त्वं ददौ । मार्कण्डेयः शिवं स्तौति 42–46

देवा यमाय अनुग्रहीतुं शिवं स्तुवन्ति । शिवप्रसन्नः यमं उज्जीवयामास – शिवं कालः स्तौति 16–22 : शिवः यमं शिवपूजनं शिक्षयति 24–38
× 15 1–38 शिवः यमं क्षेत्रवासिनामपि संमानयितुं शिक्षयति 1–10 । शिवपूजकान् अहं मुक्तिं ददे तेऽपि त्वया सदा वर्जनीयाः. 11–31
16 1–21 " " दण्डनीयान् कथयति.
17 4–17
" 18–24 यमः शिवं स्तौति 18–24, सर्वे निजनिजस्थानं गताः । मार्कण्डेयः अपि स्वपितरौ प्रतिगत्वा, विवाह्य, शिवार्चनरतः, सर्वलोकसंचारी बभूव.

18 1–4 गौतमः कुशावर्ते वसन् – तस्य रूपवती भार्या शक्रो धर्षितवान् – तं स शशाप, अहल्यां च त्यक्त्वा, [illegible] भूधरे उवास
4– " शिवपरः तुष्टाव शिवं । शिवे वरदानोद्यते, भार्यया सह स्नातुं शुद्धये जलं, [illegible] गृहे सिद्ध मन्त्र [illegible]
प्रार्थये – शिवः स्वजटातः गौतमाय गंगां प्रससर्ज । सिंहस्थे गुरौ माघे तस्यां स्नाने [illegible]
[illegible] सर्व देवास्तथा ब्राह्मणाः तच्छ्रुत्वा, तत्र गत्वा [illegible]

चतुर्थांश अनुक्रमः

अ. श्लो. पृ.

वर्षे गौतमस्याश्रमे स्थिताः —

१९ १–२९ " वृष्टौ जातायां, स्वाश्रमान् गन्तुं मुच्यतां विप्रान् — विनयेन गौतमः धनुमासं यावत् महेश्वरपूजनेन, शांभवान् भाजिते नच कोटिकृत

त्वात् तान् मासमात्रं वसतु प्रार्थयामास — पाश्चात्य बुद्धयः कपटं कृत्वा, गां कृशां रचयित्वा गौतमस्य शालिक्षेत्रे अचारयन्त.

गौतमस्तां गां क्षेत्रे चरन्तीं दृष्ट्वा, तृणेन तां वारयामास, सा तृणस्पर्शादेव प्राणान् मुमोच — ते विप्राः गौतमेन गौः हता

तस्मान्न संभाषितुं योग्यं इति उक्त्वा स्वदेशान् गताः —

३०–५२ " गौतमः विचार्य, ज्ञात्वा च द्विजैः कृतं दौष्ट्यं, क्रोधात् तान् विप्रान् शशाप.

३१–५१

२० १–१० " अगस्तिः (= घटोद्भवः) गुरु आचार्यः — मित्रावरुणस्य पुत्रो मैत्रावरुणः, मैत्रावरुणः मेनकाऽप्सरसं दृष्ट्वा, कुंभे चस्कन्द;

तस्माज्जातः अगस्तिः (= घटोद्भवः = कुंभजः). तस्मादेव घटात् वसिष्ठो जज्ञे, तस्य पुत्रः शक्तिः (यः कल्माषपादेन निहतः)

शक्तेः पुत्रः पराशरः, पराशरात्मजो व्यासः, व्यासस्य पुत्रः शुकः — शुकं गर्भे [illegible] यतात्मेश्वरं.

११–४९ " व्यासः बदरिकाश्रमे शिवमाराधयत्, व्यासकृत शिवस्तुतिः. शिवस्तुष्टः व्यासाय शुकं पुत्रं ददौ. शुकः गर्भा

न्निसृतमात्रस्तु स्तुवन्नीशं वनं ययौ. शुककृत शिवस्तुतिः

१५–४८

२१ १–९ " अगस्तिः (= अगस्त्यः) यदा जज्ञे तदा अंगुष्ठमात्र एवासीत् — स अविमुक्तं प्राप्य, अगस्त्येश्वरं प्रतिष्ठाप्य अर्चयन् शिवं स्तौति.

(= लोपामुद्रापतिः)

१०–१७ " — देवा दैत्यैर्जिता — ते दैत्या देवान् जित्वा सागरं प्रविविशुः, ते दैत्या अदृश्या एव देवान् छिद्रेषु प्रहरन्ति — गुरुणा इव बुधा देवाः

शिवं स्तुवन्ति. शिवः देवान् आगस्तिं प्रति प्रेषितवान्. अगस्तिः देवोदितं श्रुत्वा तेषां रक्षणाय सागरं अपिबत्. संस्तुतः

११–१२

शुककृतः सागरं सृष्टवान्

१८–१९ " देवासुरैः जगतामुपकारहेतोः संप्रार्थितः, शिवाज्ञया विन्ध्योन्नतिं निवारयामास.

२२ १–६२ दधीचिः — (धुंधुमूकाख्य भार्गवमुनेः पुत्रः) उपनीतः वेदानपि पठितवान्. शर्यातिपुत्रः क्षुपः तस्य सहाध्यायी बभूव.

कदाचिद् दधीचिः क्षुपमाह — यदा सं राज्ये स्थापितो भूयाः तदा त्वं हिरण्य गोभिर्वासोभिर्धनधान्यैर्मुदान्वित पूर्णमनोरथैः

[illegible] करिष्यामि". क्षुपः उत्तरं ददौ "भवता च पुत्रं [illegible] मम तुल्यं द्विजोत्तम ॥ त्वया शासेऽहमतुलं स्फीतं जनपदं पितुः ॥ [illegible]

त्वया विप्र तत्कृतमस्य [illegible]", यदा क्षुपः राजा बभूव, तदा कदाचित् दधीचिः तं उपजगाम सत्कृतश्च. परं यदा दधीचिः

सहाध्याय काले स्ववचनं [illegible] इति उवाच. तदा क्षुपः [illegible] चकार । "अहोऽतिजस्य ते बुद्धिर्दृष्टा कष्ट महाधिनी ॥ आढ्येन न दरिद्रेण

मित्रं नास्ति [illegible] तथा [illegible] विप्रोऽश्रोत्रियो द्विजः ॥ [illegible] पश्चिमनुधिः इति [illegible] यति ॥ [illegible]

सात्वाय मदतः

चतुर्थांश अनुक्रम

अ. श्लो. नैमिषे० १ इत्युक्त्वा श्रुत्वा दधीचिः क्रुद्धः शिवमाराध्य ... तेन ... दधीचिः ... कृत्वा जगाम

२२ ४३-४९ " .. दधीचिः शिवमाराधयन् स्तौति ... काम कामान्तकस्यैव प्रसादं ... ॥ मरणं तेन

४५-४९ दधीचिः स्तौति - शिवस्तं प्रसादयाति

तत्स्तुत्या शिवापरोक्षे जाते - दधीचिः स्तौति -

२३ १-७ " " त्वमेव भक्तः सुपावनः ॥" ३ -ते माथ्य स निज केतने उवास -- दधीचिः

८-१६ यदा "गोभिर्धान्यगणैर्धनादिविभवै रम्ये गृहे भूषणैः ॥ स्वाङ्गनैः शिवलिंगपूजनरतो विप्रो ऽप्युवासाश्रमे" तदा क्षुपस्तच्छ्रुत्वा,

विष्णुचर्यालब्धं स्वभाग्यं दर्शयितुं, दधीचेराश्रमं, क्षुपराजा आजगाम, सम्पूजितः षड्रसवरं भुक्त्वापि निजास्त्रजालं निकरे ... निर्वीर्यान् चकार. ततः ... विष्णु

मुनिं दर्शयामास; दधीचिः दर्भमुष्ट्या, तदस्त्रजालं निकरं ... सर्वं अश्वान् सैनिकान् अपि निर्वीर्यान् चकार. ततः ...

३ शिवविद्यया निजभक्तं निर्वीर्यं दृष्ट्वा, स्वयं विष्णुः शार्ङ्गचक्रगदादिभि तत्राजगाम शस्त्राणि च मुनिं प्रति उत्ससर्ज. दधीचिः विष्णुं

शस्त्रविवर्जितं चकार, उवाच च तव भक्तस्य तथापि, शिवशैवार्चि धाष्ट्यं, गच्छ त्वं, तथापि सखा क्षुपः सैन्यसहितः जीवतु स्वं राज्ये च

कुरुतु. तदा सक्षुपोपि सुप्तोत्थित इव बुबुधे - मुनिं नत्वा विष्णुः क्षुपेन सह जगाम. विष्णुः क्षुपमाह - शांभवाः मया मद्भक्तैः देवैरपि

पूज्याः एतादृशं धाष्ट्यं तेषु मा कुर्थाः.

२४ १-२९ , " रिटिः (=औद्दालकः) पित्रा ताडितः नीलगिरौ गत्वा नीलेश्वरं शिवं भक्त्या सम्पूजयन् तपः तताप - शिवः तस्य दर्शनं गतः. रिटिः

स्तौति. तं शिवः गाणपत्यं ददौ पुत्रत्वेपि कल्पितवान् - नमस्कृत्य पितरौ तयो राज्ञे द धृकुमत्वं, सर्वं निवेद्य - कैलासं गत्वा

७-११ स्तौति. तं शिवः गाणपत्यं ददौ पुत्रत्वेपि कल्पितवान् ... रिटि लिंगार्चना दरो भवितुं इच्छत. शिवस्तं तथैव

शिवस्यानुचरोऽभवत्. शिवं स्तौति. शिवः प्रसन्नः सर्वान् कामान् ददौ;

१८-१९ वरं दत्वा अतिप्रियतमं तमाह सं भृंगिसखा चकार..

२५ १-५ .. कण्वः कुशाकारौ: शिवं आराधयमास - कण्वकृत शिवस्तुतिः ३-५

६-१० .. विश्वामित्रः शिवमाराध्य त्रिशंकुं स्वर्गिणं चकार, भुवनं ससर्ज. विश्वामित्रकृत शिवस्तुतिः ८-१०

११-१४ .✓ कपिलः महायोगी शैवाचार्यः शिवं स्तौति. १२-१४

१५-१७ .. दुर्वासाः महाशैवः शिवलिंगसमर्चकः शिवं स्तौति १६-१७

१८-२१ .. भृगुः शिवं समाराध्य, विष्णुं सभार्यां निधनं रतं शशाप. दैत्यसाहाय्यकरणे शिवं तुष्टाव ॥ २०-२१

६ अ. श्लो. नैमिषे १ स्कन्द-जै०

२५ २२–२४ · · सनन्दन - शिवं तुष्टाव २३–२४

२५–२८ · ·· सानन्द: अपि शिवं प्रार्थ्य गाणपत्यमवाप – तेन कृता शिवस्तुति: २६–२८

२६ १–१५ · · ब्रह्मा (=विधि:) "पूर्वमेकार्णवे घोरे पंचवक्त्रः प्रजापतिः॥ वितत्य सृष्टिमखिलां तेन गर्वेण मोहितः॥ दृष्ट्वा साश्चर्यमित्यूचे ... ब्रह्मा लोकलोचनः॥ मयेदं सृज्यते विश्वं कारणं जगतामहं॥ प्रजापतिरहं साक्षात् को समो मम सांप्रतं ॥" – इत्थं गर्वसंयुक्तब्रह्मणः शिरः चकर्त रुद्र शिवः प्राह- सोऽपि तथैव चकार. "मन्निन्दनाच्च संप्राप्तं ब्रह्मन्स्ते पश्य तत्फलं" – ब्रह्मा शिवं स्तौति – १२–१३
रुद्र द्वादशवर्षं ब्रह्महनन व्रताचरणं कर्तुमादिदेश, अविमुक्ते गतेन स्कोभविष्यसि- ब्रह्मापि मदर्चनात् मुक्तपापो भविष्यति- मद्द्रोहस्य मन्निन्दनस्य मदर्च्यैव गतिः परा-

१८–४१ · · रुद्रेण पृष्टः शिवः, निन्दन लक्षणानि वदति, तत्परिहारोऽपि.

२७ १–३६ · · ब्रह्महणव्रताचरणं रुद्रस्य: सर्वेषु देवलोकेषु स प्राप्त: तदा तत्र स्या सर्वे पलायिता. ब्धासहं (आज्ञावशात् लोकशिक्षणार्थं च) सरुद्र: विष्णुलोकं जगाम, विष्वक्सेनो द्वारपालो निवारणात् ... बभूव, विष्णुः तं तुष्टाव. तं रुद्र: भिक्षां यावत्तु रुधिरधमे तावती भिक्षां मां देहीति उवाच॥ ततो विष्णु ... वाच– "गृहाण देहमगवन् ... विशायते" तदा शरः ... शिरोङ्क्षिय तद्रक्तमपिबत्. नीरक्ते विष्णौ जाते, तमुज्जीवयदं जसा, ब्रह्मकपालमादाय, ततो गणप्रमुमोच ... वाराणसीं प्राप - कपालं यत्र पपात तद् कपालमोचनं नाम तीर्थमभवत्

३६–४६ · · मणिकर्णिकायां स्नात्वा रुद्रः विश्वेशं स्तौति, ततो वाराणसीं स्तौति ३८–४१ ४३–४६

२८ १–३५ · · ब्रह्मापि छिन्नशिरः शिवं स्तौति ३–५ - शिव रुद्रस्य ब्रह्महणव्रताचरणे विष्वक्सेन विष्णोरपि शरवेधने तस्या पिरक्तेन अर्धपूर्णकपालेऽस्थिकं दर्शयिता। शिवनिन्दाजनिताघस्य निष्कृति कारणेन विना, तदघं नित्यं वर्धते अतो ब्रह्मलोके एव लिंगपूजन कुरु इत्यादिदेश - सोऽपि द्वादशवर्षं भर्गयसह शिवार्चनपरो बभूव विधिः शिवं स्तौति – ... आगत्य २५–२६
तं मुक्तपापं कथितवान्, सत्यलोके तं प्रेषयामास भूतसर्जनाय

२९ १–३० · · इन्द्रः, विश्वरूपं मुनिं दैत्यानां कल्याणार्थं हत्वा, ब्रह्महत्यामवाप- देवैः भूमिं क्षितिं वनस्पतीन् ... एवं चतुर्षु ... विभज्य ... मानसोत्तरे ... लीनः तद् हत्यया इन्द्रः ... पापेन ... हेमवर्णे ... तीरे ... ताप.
दुर्वर्णतां ...

६

अ० श्लो० १ २ शनिप्रदोषे वृषवृषणकर: ... नंदी शुभदां ... सुरभि सुनन्दांच धेनुगणं आवाह्य धर्मवृषं उद्वाह्य उवाच – ... न किमपि अपितु स शिवह्रद त्वं ...
... समस्तोऽपि पुण्या द्विसंधे युत: स्यात्, तस्य अवभृथ स्नानैः दानैः दीनावनैः न किमपि अपितु स शिवह्रद त्वं ...
त: स्यात्.

३४ १ – ५ . . वरुण: कण्वशप्त: जलोदर रुजार्दित: ... समाराध्य मुक्तश्च रोगत: – तत्कृत स्तुति: ३ – ५

६ – १० . . आग्नि: – भृगुशापेन सर्वभक्षो भूत्वा – करुणा तरिंणि तटस्थं सोमभूधरनाथकं शिवं शरणंगतो मोचित: तत्कृत स्तुति: ८ – १०

११ – १५ . . वायु: – मतंग शापेन नीर्वीर्यो बभूव, भस्मसप्तकमंत्रेणोद्धृत्य गोतमीतटे त्र्यंबकेश्वरं मुक्तोऽभवात्. तत् कृत स्तुति: १३ – १४

१६ – २१ . . यम: माण्डुशापेन शूद्रोभूत्वा – गोकर्णेशं समाराध्य निर्मुक्त: तत्कृतस्तुति: १८ – २१

२२ – २८ . . कुबेर: देवीं कस्यचा देव्या शप्त: एकपिंगाक्षो बभूव – केदारेश्वरं आराध्य मुक्त: – तत्कृत स्तुति: २८

२९ – ३२ . . रवि: – संज्ञाभार्या सन्त्यज्य छायामनुरक्त:, भार्यात्याग पापेन निर्वीर्यो जात:, काञ्च्यां एकनाथं समाराध्येन, वत्सरं पंडवीशोभवत्
रविकृत शिव स्तुति: ३१ – ३२ ... श्रीमद्भस्मभानाथे शिवं संपूज्य यक्ष्ममुक्तो बभूव – तत्कृतस्तुति: ३९ – ३७

३३ – ३८ . . चंद्र: अन्या: भार्या: विहाय रोहिण्यां रक्त: दक्षशाप: यक्ष्मारोगी बभूव – अत्रि ... तत्कृतस्तुति: ३९ – ४०

३९ – ४२ . . ईशान: कालहस्तीशं शिवं समाराध्य ... अधिपो जात: तत्कृतस्तुति:

३५ १ – ४ . . विश्ववसु गंधर्व:, गायवंधु:, सवन्धु:, नारद:, पर्वत:, हाहाहूहू गन्धर्वा: चित्रकूटेश्वरं शिवं गानेन आराध्य गायनाचार्या: बभूवु: तद्गानं ३ – ४

४ – ६ . . वसवो ब्रह्मणा शप्ता:, गोपर्वतेश्वरं आराध्य शापमुक्ता: तत्कृतस्तुति: ५ – ६

७ – ९ . . तण्डु: गणवर्य: शिव पद्कमले – अन्तरंगण: पापपर्वत वरे न बिभेति – तत्स्तुति: ९

१० – ११ . . अश्विनौ – भिषक्त्वात् दैवे निरस्तौ – श्रीकण्ठेशं समाराध्य सोमभागिनौ बभूवतु: तत्कृत स्तुति: ११

१२ – १३ . . मरुत: – इन्द्रेण निकृता:, तृणज्योतिं शिवं स्तुत्वा, इन्द्रेण सोमभागं आपु: तत्कृत स्तुति: १३

१४ – १६ . . आदित्या द्वादश: – शिवं आराध्य दीप्ततनव: बभूवु:. तत्कृत स्तुति: – १६

१८ – २२ . . रुद्रा: एकादश: – शिवं समाराध्य, सारूप्यमापन्ना: " " २१ – २२

२३ – २८ . . पितर: – ... सिजेषु ...

२५ – ३३ . . { ग्रहा: ... तेशिवं ... " } ३० – ३३
मनव: चतुर्दश: " " "

३३ – ३९ . सर्वे: कथयन्ति शिवं त्रिवाराधनतो भुक्तिं मुक्तिं च भजते . ३७ – ३९

अ. श्लो. चतुर्थांशे अनुक्रमः

२९ २१–२८ इन्द्रः शिवं तुष्टाव। शिवप्रसन्नः प्रसादो भूत्वा पापात् निर्मुक्तं चकार, स पुनः इन्द्रराज्यं प्राप।

३० १–३६ विष्णुः जगतां रक्षणाय उत्तमं शस्त्रं आप्तुं, बहुक्षेत्राणि दृष्ट्वा, तेजिनी विपिने सह्याद्रिजा तीरे तेजिनीश्वर
स आराधनं, बहुउत्तम प्रकारैः पूजनं चकार –
मुनयः तत्प्रकारं पूजनस्य दृष्ट्वा, त्वं सर्वपूज्योपि प्रसन्, किं तवापि महादेवः परमेश्वर पूज्योऽस्ति? विष्णुः
तान् शिवस्य सर्वश्रेष्ठत्वं कारणकारणत्वं ब्रह्मविष्ण्वादिजनकत्वं वर्णयति, अन्यदेवपूजनं भ्रमतः एव
२० – ३४

३१ १–२८ एवमुक्त्वा विष्णुः शिवतपं तताप शिवमर्चयन् – सहस्रनाम्ना सहस्रकमलानि शिवमर्पयन् – एकेन न्यूनेन कमलेन जातेसति,
स निजनेत्रकमलं नखाग्रतो उत्कृत्यार्पयामास – ततो शिवः प्रादुर्बभूव. तं प्रणम्य विष्णुः शिवं स्तौति. तदा शिवस्तां चक्रं दैत्यवधार्थं
१० — २२
दत्तवान्.

३२ १– भगीरथो राजा – सागरान् उद्दिधर्षुः केदारं अयुतं वर्षं पूजयन् तताप तपः .. शिवं स्तौति. शिवे प्रादुर्भूते, वरेण छन्दितः
१०–११
भगीरथः, सगरान् उद्धर्तुं पावनं सलिलं ययाचे – शिवः त्रिपथगां गंगां विसृष्टवान्, पतन्तीं भूमण्डले, दातुमाह. तां पतन्तीं धर्तुं
भगीरथः पुनः शिवं तुष्टाव. शिवः तां जटामध्ये शतवर्षं दधार. भगीरथः पुनः शिवं तुष्टाव. ततः शिवस्तां विससर्ज. गंगा [illegible]
२४
पतन्ती – मां मा मोचय इति प्रसादयति. ततः शिवः तामाह – सागरान् प्लावयित्वा उद्धृत्य अविमुक्ते विश्वेश्वरं समासाद्य [illegible]
कं वहन्ती त्वं लोकं पावय, एकांशेन अत्रैव मम जटाजूटे वस. भगीरथेन सह गंगा सागरान् उद्धृत्य, मणिकर्णिका अन्नपूर्णा
विश्वेशांश्च नत्वा, शैवेभ्यो बन्धनं हत्वा, भगीरथः पुरवरं गतः अन्तर्दधे शंकर ययौ.

३३ १–२८ धर्मो वृषः ^मरुद्गणमुनिसंपूजिते^ गोमुकीश्वरसन्निधौ
निरयुतं वर्षाणि निराहारः तताप सम्यगाराध्य शंकरं चतुष्पादः
अयुतं वर्षाणि शिवलिंगावलोकनः निराहारः " [illegible] अपाहरः
सहस्रं वर्षाणि " त्रिपादः [illegible] अपाहरः
सहस्रं वर्षाणि " द्विपादः "
सहस्रं " " एकपादः "
तदा शिवः प्रादुर्भूतः, प्रणमन्तं स्तुवन्तं तं वीक्ष्य तन्मुखं पस्पर्श, तदा तपसा कृशोऽपि अंबुपिरिव ववर्ध, तुष्टाव च. शिवः वरेण
तं छन्दयामास. [illegible] [illegible] उद्वहने समर्थतां च धर्मः ययाचे १८–१९

४

अ०	श्लो०	भेगिषे	जै.सं.	ऋभुगीताध	
		१	२	३	ऋभुराह - गुह्यं श्रुणु - सर्व सिद्धान्त संग्रह - सर्वं अहं - (१)
१७	१-४०	,,	,,		,, "श्रुणु भूयः परं तत्त्वं सद्यो मोक्षप्रदायकं - सर्वं ब्रह्मैव - (१)
१८	१-४८	,,	,,		,, "ब्रह्मानन्दं प्रवक्ष्यामि त्रिषु लोकेषु दुर्लभं॥ यस्य श्रवणमात्रेण सदा मुक्तिमवाप्नुयात्॥" (१)
१९	१-५०	,,	,,		,, "श्रुणु केवलमत्यन्तं रहस्यं परमाद्भुतं॥ इति गुह्यतरं सद्यो मोक्षप्रदमिदं सदा॥" (१)
२०	१-५७	,,	,,		,, "महारहस्यं वक्ष्यामि वेदान्तेष्वपि गोपितं॥ यस्य श्रवणमात्रेण ब्रह्मैव भवति स्वयं॥" (१)
२१	१-४८	,,	,,		,, "वक्ष्ये ब्रह्ममयं सर्वं, नास्ति सर्वं जगन्मृषा॥" (१)+(०)
२२	१-६१	,,	,,		,, "निदाघ श्रुणु वक्ष्यामि सर्वलोकेषु दुर्लभं॥" (१)
२३	१-५२	,,	,,		,, "ब्रह्माभ्यास रहस्यं च वक्ष्ये निर्णयमात्मनः॥" (२)
२४	१-२४	,,	,,		,,
	२५-२८	,,	,,		,, 'सत्संगं'
	२९-३४	,,	,,		,, दृढाभ्यासः स्वानुभवः
					,, आत्माकारं
	३५-३८	,,	,,		,, दृश्यहा
		,,	,,		
	३९-४१				,, समाधि
	४१-४४	,,	,,		,, जीवन्मुक्ति विदेहमुक्ति
	४४-	,,	,,		,, त्यागः, स्मरणं
	४६-५२	,,	,,		,, ब्रह्मैव सर्वं
	५२-५४	,,	,,		
२५	१-५५	,,	,,		,, प्रसिद्धमात्मानं वक्ष्ये - नित्य, "अहं [illegible] केवलं", कल्पनं, निश्चयः, भ्रांति (सर्वनाम्नैव ब्रह्मैव; १ - २६१; २८-४१; ४२-४५; ४५-५५)

षष्ठांश अनुक्रमः
ऋभुवे जैगीषव्य ऋभु...
१ २ ३

अ. श्लो.

९ २९–५४ " " ऋभुः, नित्यं होमं (वेदेषु दुर्लभं) कथयति । सतश्च सदा ध्येयः

५५–५६ " ✓ " स्कन्द – सारं कथयति – सर्वं इदं असत्, शिव एकत्व सत्,

ऋभुः ~~[illegible]~~, जीवन्मुक्त लक्षणं च कथयति । संकल्पाभावः सर्वं
१–३० ३१–३९

१० १–३९ " ✓ " निदाघेन ~~[illegible]~~ स्नानं स्नानमेवं, तर्पणं च, पृष्टो ऋभुः सर्वं ब्रह्मैव वदति – तदेव जीवन्मुक्त लक्षणं —

११ १–७८ " " " स्नानं ~~[illegible]~~ "अहं ब्रह्मास्मीति निश्चयः" – (२–३)

~~ब्रह्म केवलं अस्मीति~~ "अहं ब्रह्मास्मि केवलं" – (४–४०)

"जीवन्मुक्तो न संशयः" – (४१–७६)

"ईशार्चने न भव ~~[illegible]~~ भावयुक्तस्तरेत् (=भवसागरं तरेत्) (७७–७८)

१२ १–६० " ✓ " ऋभुः विदेहमुक्तिं कथयति ।

६१ – " " स्कन्दः निजमनः शिवकृपा दृष्टियुक्तं कर्तुं, शिवं विनयति ।

१३ १–५८ " " ऋभुः सारात्सारतरं परं कथयति । — "आत्मनोऽन्यं न किंचन" – (१–५८)

५९ " " सर्वजगतः कारणात्मा शिवः एव – मायया विततः

१४ १–५६ " " ऋभुराह – "शृणुष्व सर्वं ब्रह्मैव, सत्यं सत्यं शिवेशापे । निश्चयं, आत्मयोगीन्द्र, अन्यत् किंचन, किंचन ॥"

१५ १–[illegible] " " " "महारहस्यं वक्ष्यामि गुह्याद्गुह्यतरं पुनः ॥ अत्यन्तं दुर्लभं लोके – सर्वं ब्रह्मैव केवलं ॥"

१६ १–२४ " " " (जगत्सर्वं) "असदेव हि केवलं" [illegible]

२४–६७ " " " साक्षान्मोक्षं प्रदीयते – "सर्वं चिन्मात्रमेव हि" – (१)

२८
५

षष्ठांश अनुक्रम

अ.	श्लो.	नै० १	जै०सं० २	अध्भु-निदाघ ३ अध्या	
					"सच्चित्परानन्दस्वभावं सर्वदा सुखं ॥ सर्ववेदपुराणानां सारात्सारतरं", "न" २-४७, "ब्रह्मैव सर्वं" ४६-५३
२६	१-५३	"	"	"	
					सद्यो मुक्तत्वसिद्धये? (३०)
२७	१-३१	"	"	"	अध्युवाह– "सत्यं ज्ञानानन्दमनामयं" (१),
					"ब्रह्मैवाहं चिदेवाहं निर्मलोऽहं निरन्तरं ॥ शुद्धस्वरूप एवाहं नित्यरूपोऽस्म्यहं ॥"
२८	१-२७	"	"	"	" "अत्यन्तं तन्मयं वक्ष्ये दुर्लभं योगिनामपि ॥ वेदशास्त्रेषु देवेषु रहस्यमतिदुर्लभं ॥ परं ब्रह्म
२९	१-६०	"	"	"	सर्वात्मा सच्चिदानन्दविग्रहः ॥ सर्वात्मा परमात्मा हि तन्मयो भव सर्वदा ॥"
					सकृच्छ्रवणमात्रेण ब्रह्मभावं परं लभेत् ॥१॥
३०	१-४४	"	"	"	" "वक्ष्ये परं ब्रह्ममात्रं जगत्सत्याग पूर्वकं ॥ ब्रह्मणोऽन्यं न विद्यते ॥" (२)
					ब्रह्म ब्रह्म परमात्रं निर्गुणं नित्यनिर्मलं शाश्वतं सममत्यन्तं,
					"वक्ष्ये रहस्यमत्यन्तं साक्षाद्ब्रह्म प्रकाशकं ॥ सर्वोपनिषदामर्थं सर्वलोकेषु दुर्लभं ॥" (१)
३१	१-५९	"	"	"	= (चतुष्टय महावाक्यानां अर्थः)
					यस्य श्रवणमात्रेण सद्यो मुक्तो भवेन्नरः ॥" (१)
३२	१-४०	"	"	"	" "वक्ष्ये पुनरसत्यागं, ब्रह्म निश्चयमेव च ॥ (सर्वा: ~~सत्ता~~ सत्ता:) "सर्वं मिथ्या न सन्देहो, ब्रह्मैवाहं न संशयः ॥" (२)
३३	१-२३	"	"	"	" "सच्चिदानन्दमात्रोऽहमनुत्पन्नमिदं जगत्" ॥ (१)
					"एकेन श्रवणेनैव ~~केवल्यं~~ परमश्नुते ॥" (१)
३४	१-२	"	"	"	" "शृणुष्व ब्रह्मविज्ञाने अद्भुतं अतिदुर्लभं ॥ (चतुःषष्टिक दृष्टान्तेः [जगतः] असम्भवता दर्शयति.) "नित्यानन्दमयं ब्रह्म केवलं सर्वदा स्वयं ॥" (२) (३६)
					"सर्वं नास्त्येव नास्त्येव, अहं ब्रह्मैव केवलं ॥" (७)
३५	१-४४	"	"	"	" "निदाघ शृणु गुह्यं मे सद्यो मुक्तिप्रदं नृणां ॥" (१).
					यस्य श्रवणमात्रेण सद्यो मुक्तिमवाप्नुयात् ॥" (१)
३६	१-३८	"	"	"	" "शृणु वक्ष्यामि विप्रेन्द्र सर्वं ब्रह्मैव निर्णयः ॥

२

अ. ३८ श्लो. ३८ नै. जै.क्र. ऋभुनिदाघ.

" १ " २ " " ऋभुरुवाच – "निदाघ शृणु वक्ष्यामि रहस्यं परमाद्भुतं ॥ यस्यैक श्रवणेनैव, सद्यो मोक्षमवाप्नुयात् ॥" १

३७ १-६५ " " "सर्वं चैतन्यमात्रत्वान्नान्यत् किञ्चिन्न विद्यते ॥" (२)

३८ १-६४ " " " "ऋभुरुवाच "वक्ष्ये त्वद्भुतं यद्वै कं तच्चिन्मयं मात्रकं ॥" (१), "सर्वं ब्रह्म (मात्रेति) निश्चिनु ॥" (२)

३९ १-४४ " " " "परं ब्रह्म प्रवक्ष्यामि निर्विकल्पं निरामयं ॥ तदेवाहं न सन्देहः सर्वं ब्रह्मैव केवलं ॥" (१)
"सर्वं ब्रह्मैव" (नान्यत्) ॥ "विश्वं विश्वतया विभाति हृदये मुदात्मनो - बोधतो ॥ ऽप्यज्ञानेन
निवर्तते श्रुतिशिरो वाक्यानुवृत्त्याऽपि च ॥ विश्वेशस्य समर्चनेन सुमहालिङ्गार्चना भस्म दृ (धृ) क् ॥ रुद्राक्षा
ऽमल धारणेन भगवद्ध्यानेन भात्यात्मवत् ॥" (४४)

४० १-३१ " " " "सर्वं सारात्सारतरं ततः सारतरात्तरं ॥ इदमन्तिममत्यन्तं शृणु प्रकरणं मुदा ॥" (७), "सर्वं ब्रह्मेति निश्चयं ॥" (८)
"सर्वमनः परित्यज्य अहं ब्रह्मेति भावय ॥" "असंकलित कापिले मधुहराक्षि पूज्याम्बुजे ॥ प्रभाङ्घ्रि जानिमो
त्तमो परिषिंचे यदीन्दु प्रभं ॥ तं डिण्डीर निभोत्तम महा खण्डाज्य दध्नापरं ॥ क्षीराद्ये राभिषिंच्य मुक्ति
परमानन्दं लभे शाम्भवं ॥" (३१)

४१ १-३६ " " " "अहं ब्रह्म न सन्देहो अहं ब्रह्म न संशयः ॥ अहं ब्रह्मैव नित्यात्मा अहमेव परात्परं ॥" (१)
(ऋभु.कृ ग्रंथ माहिमा समाप्तिश्च)

३७-४८ " " " निदाघो ऋषिसत्तमः – एतच्छ्रुत्वा कृतकृत्यो दृढभावमापन्नः दण्डवत्प्रणिपत्य ऋभोः स्तुवन् आत्मनिष्ठा स्व
प्रापणं च कथयति.

४२ १-२३ " " { " ऋभुराह – एतच्छ्रुतं कच्चिन्, मनसाधारितं वद्य, चित्तं कीदृक् स्थितं – वद ॥
निदाघः – तं प्रशंस्य – पूर्वमज्ञानं, कर्म इतत्वं चापि. सर्वं नष्टं ब्रह्मभावमापन्नं च. (इत्यादि).

४३ १-४२ " " निदाघः (कथयति) – आनन्दसागरे मग्नः, ब्रह्मान्यत् न किंचिदपि पश्यामि.

४४ १-२० " " " "तत्कृपया अहमेव सर्वं, न मत्तोऽन्यत् किंचिदपि भाति.

८

पष्ठांश। अनुक्रम
अ. श्लो. मै.१ जै.सं.२ ऋभु निदाघ ३

निदाघः अस्य अंशस्य माहात्म्येन [illegible] प्रशंसा पूज्यतादिकं कथयति।

४५ १-२९ " " तत् ग्रंथं श्रुत्वा गुरुपूजनं गुरुशुश्रूषा अवश्यं कार्यं। तत्पूजनेनैव ब्रह्मत्वं भाति, सर्वसिद्धयः जीवन्मुक्तिः विदेह

४६ १-२० " " " मुक्तिश्च (जीवन्मुक्त विदेहमुक्तयोः सूक्ष्म सौक्ष्म्येण लक्षणमपि)

४७ १-१८ " " ऋभुरुवाच - हे निदाघ शिवप्रसादपर्यन्तं - [illegible], दृढतया [illegible] भावनां कर्तुं उपदिशामि - "अहमेव परं ब्रह्म अहमेव सदाशिवः॥ अहमेवाहं चिन्मात्रं अहमेव हि निर्गुणः॥" (१-२) - (७)

" "द्रव्योऽस्ति चेन्न कुर्यात्तु वंचकेन गुरुं परं॥ कुंभीपाके तु घोरे तु तिष्ठत्येवाहि कल्पकान्" ॥८॥

(अथ निदाघश्चोत्थाय पुत्रदारान् प्रदत्तवान्॥ स्वशरीरं च पुत्रत्वे दत्वा सोदर पूर्वकं॥९॥ धनं धान्यं च वस्त्रादीन् दत्त्वाऽतिष्ठत्समीपतः॥ गुरोस्तु दक्षिणां दत्वा निदाघस्तुष्टवान् ऋभुः॥१०॥ सन्तुष्टोऽस्मि महाभाग तव शुश्रूषया सदा॥ ब्रह्मविज्ञानमाप्नोषि सकृतार्थो न संशयः॥११॥ ब्रह्मरूपमहं चेति निश्चयं कुरु सर्वदा॥ निश्चयाद्परो मोक्षो नास्ति नास्तीति निश्चिनु॥ "निश्चयं कारणं मोक्षो नान्यत्कारणमस्ति वै॥"

निदाघः तच्छ्रुत्वा तमपेदिरे॥१४"॥

अन्ये शुकादयोऽपि ऋभुं स्तुवन्ति। १८

४८ १-३४ " स्कन्दः जैगीषव्यं ज्ञानयोगसाधनं वक्ष्यति॥ १-३०

४९ १-४८ " " सुदर्शनाख्यानं — मगधदेशीयः उतथ्य तनयः सुदर्शन नामा, [illegible] मोक्षार्थं विष्णुपूजापरो नित्यं विष्णुक्षेत्रेषु संवसत् द्वादशाब्द। विष्णुः प्रसन्नः प्रत्यक्षीभूय, विना ज्ञानं अन्यवरं [illegible] मतो यत्प्रपः इत्युवाच - तं सुदर्शनः प्राह शांभवं ज्ञानं याचे - तदा विष्णुः स्वशिवं आराधयितुं [illegible] पुरुषं तं काशीं नीत्वा - तेन सह विश्वेशं पूज्य तौ स्तुवतः ४०-४८

५० १-५८ " " तदनन्तरं सुदर्शनः मणिकर्णिका स्नात्वा, अगस्त्यस्य प्रदक्षिणां लिंगान् अर्चयन् चचार (अन्तर्गृहस्थ लिंगनामानि), (अन्यानपि देवान् तीर्थानि [illegible] [illegible] तीर्थानि च, मुक्तिमण्डपे शतरुद्रीयं जपः, अघोरसहस्रं पञ्चाक्षरं जपः, [illegible] [illegible] आगत्य [illegible] [illegible]

2

अ.	श्लो.	नै.	
		1	ओ-स्कं ... नाम ... उपदेशमासि येन ते मुक्तिं ... भविष्यति.
५०	१८—३८	,,	बहुकालान्ते विष्णुः तमागत्य – काशीवासेन लं कृतकृत्या जातः – ... मनोहरैः शिवं तैर्नामैरर्चयेः – स सुदर्शनः वचिमं तथा कृत्वा – स्तौति : ३३—३८
	३९–४१	,,	एवमुक्वन्तं विष्णुस्तमुवाच – आमरणं त्वं अत्रैव स्थित्वा मोक्षं प्राप्स्यसि . ... साधनानी पृच्छति . इदं शिवपूजासमारम्भ ५६
	४२–६३	,,	विष्णुः सुदर्शनं शिव महिमानं कथयति, मासिमासि शिवार्चनफलं – अन्या ... ५०—५२
			नफलं — सुदर्शनोऽपि अन्ते मुक्तिं प्राप.
	६४–६८	,,	जैगीषव्यः स्कंदं सहस्रनामानि पृच्छति. – स्कन्दः सप्तमोऽध्या तस्य व्याख्यानं, आनन्दवन महिमा,
	६९–७०	,,	स्कन्द षडंश महिमा कथयति
	७१–७२	सूतस्तेपि —	,, " "

पंचमात्रा अनुक्रम

अ.	श्लो.	मैमिषे १	शिवपुराण २	
२०	१–५२	"	"	वैद्यनाथः — वनखंडीक्षेत्रे, भवरोगहर नामतीर्थे — भक्तभक्तः (भक्तप्रियः), कामार्थीजनकामाना पूरकः — कथा — भिल्लुराट् मेधावी जनो नाम, स्वपत्न्या भिल्लैः सहितः समर्थः पराक्रमी, सदा मृगयादि हिंसा परः, नित्यं उत्तमं मांसं आदाय, भार्यया सह भवरोग हर तीर्थे स्नात्वा, गण्डूषेण मुखपूर्णेः, वैद्यनाथमागत्य, सपादुकाभ्यां प्रेमपूर्व पूजां निःसार्य, स गण्डूषजलेन स्नापयित्वा, बिल्वपत्रैः पूजयित्वा, आनीतं मांसं विनिवेद्य, लिंगमौलिं कराभ्यां स्पृष्ट्वा महाभैरवनादेन शिवं स्तौति. तस्य तद्वाक्यं श्रुत्वा, शिवः त्रिरोंकार ध्वनियुतं प्रतिशब्दं ददाति. तद्ध्वनिं श्रुत्वा प्रणतो भिल्लुराट् स्वकं गृहं याति. एवं स नियमात् शिव पूजां करोति ४६–४७
	५३–	"	"	" ब्रह्माविष्ण्वादयो देवा अपि तत्र निशि प्रत्यहं वैद्यनाथं पूजयन्ति
	५४–५५	"	"	" "प्रातः संगव मध्याह्नकालादपि महेश्वरि ॥ सायंकाले महादेवि पूजा प्रियकरी मम ॥५४॥ तत्रापि निशि पूजा मे देवि प्रीति करी मम ॥ निशासु सितभसाभूः विमलशंगलिंगार्चकः ॥ शिवे भवति भाग्यतो मुहुरपार बिल्वार्पणैः ॥ सुपीततर केतकैः समभिपूज्य मुक्तो भवेत् ॥ नथाप्यभव शतनामपि शृणोति तत्रार्चकः ॥"
	५६–६३	,	,	" शैववर्यगणा अपि तस्य भिल्लराजस्य पर्वणि वैद्यनाथं पूजयन्ति; तैः कृता स्तुतिः. ५७–६३
	६४–१०४	,	,	" शैव वर्यैः, शिवं प्रति, भिल्लु गण्डूष जलैः, वयं न सहामो इति प्रार्थिते — तस्य भक्ति हार्द्यं प्रदर्शनाय, तत्र महानादैः सह महान् वृष्टिरेव, तत्र सर्वे शैवाः शिवालये विलीनाः — एतस्मिन् समयेऽपि सभिल्लुः सभार्यः ससहायः आगत्य तीर्थे स्नात्वा नित्यवत् सर्वं सविधि पूजादिकं च कृत्वा स्तुत्वा, प्रतिशब्दं अश्रुत्वा दुःखितः शिवं एकनेत्रहीनं दृष्ट्वा, स्वनेत्रं शरेण उत्कृत्य, शिवाय अर्पयामास, पुनरपि द्वितीयमपि नेत्रं तथैव हीनं दृष्ट्वा, स्वद्वितीय नेत्रं अपि तथैव उत्कृत्वा शिवाय अर्पयामास — शिवः ततः प्रसन्नः साक्षात् आविर्भूय, सर्वेषु पश्यत्सु, तं भिल्लुराट् मुखं स्वहस्तेन स्पृष्ट्वा तं सुचक्षुषं चकार — तद् दृष्ट्वा तस्य भिल्लुस्य भक्ति भावं अतुल्यं दृष्ट्वा परमं विस्मिताः तुष्टुवुः. शिवश्च तं भिल्लुं सभार्यं सहायं युतं कृतार्थान् चकार, तं भिल्लुराजानं सारूप्यं गणत्वं च दत्वा, विष्णोरपि शतगुणित सुख सहिते, शिवलोकेऽपि ऊर्ध्वलोके स्थानं दत्तवान्, गणपतित्वं चापि दत्तवान्.
	९७–९८	.	.	" भिल्लुराज कृत शिव स्तुतिः
२१	१–१२	.	.	त्र्यम्बकेश्वरः — त्र्यंबकगिरिः शिवः एव; "गौतमार्थं समानीता स्वमौलिस्थ जटाग्रतः ॥ पुण्या गोदावरी देवी वृद्धगंगेति विश्रुता ॥ तस्यां स्नात्वा महानद्यां दृष्ट्वा श्री त्र्यंबकेश्वरं ॥ अश्वमेध शतात्पुण्यं भविष्यति न संशयः ॥". तत्र कथा —
	१३–४२	.	.	गौतमः शिवभक्तः स्वभार्यां अहल्यां इन्द्रधर्षितां त्यक्त्वा शप्त्वा च, पुण्यानि शिवक्षेत्राणि भ्रमन्, काश्यां प्राप्य गौतमः त्रिलोचनं विश्वेश्वरं स्तौति विश्वेश्वरः गौतमं आज्ञापयामास, त्र्यंबकं गच्छ, तत्र अश्वमेधशतात्पुण्यं सिंहस्थे गोदावरीं त्र्यंबकेशं अर्चयन् प्राप्स्यसे इति. स गौतमः तदा तत्र गत्वा ...
				कथा – स ... (३०–४२)

पंचमोध्याय — अनुक्रम.

अ श्लोक

१५ ४५–६० · तान् शिवपरायणान् दृष्ट्वा शिवः प्रसन्नः, नंद्यादिगणानपि तत्र तेषां शिवभक्तिपरायणतां द्रष्टुं प्रेषितवान्. तान् गणान् दृष्ट्वा ते सर्वे लिंगपूजकाः राजा च प्रसन्नाः स्वागतं कृत्वा स राजा नंदिनं 'कुतः समागतं नन्दीश्वर अस्माकं जन्म साफल्यम्.' नंदीश्वरः तान् बहु प्रशंस्य सोमनाथपूजनमौत्कृष्ट्यं वर्णयामास —

१६ १–५० " दक्षप्रजापतेः सप्तविंशतिकन्यकाः सोमाय (चंद्राय) विवाहिताः, तासु रोहिण्यामेव प्रसन्नः, शेषाः दक्षं प्रति चंद्रस्य तन्निषेव रतिः अन्यासु नास्ति रमते इति ऊचुः; दक्षेण चंद्रः प्रबोधितो, तथापि पुनः रोहिण्यामेव रतः इति पुनः तासां शेषाः कन्याः दक्षं प्रति विगर्हितुः, ततः चंद्रं दक्षः शशाप "भव यक्ष्मगृहीतस्त्वं सद्यो निर्वीर्यकान्तः". ततः सचंद्रस्तेन शापेन अति कर्षितः, अत्रिणा बोधितः, "सोमनाथं शरणं गच्छ शापविमुक्तये". ततः चंद्रः सोमनाथं गत्वा, पयोष्ण्यां स्नात्वा, शिवाख्यम् … सोमनाथैकपरः ततापः. शिवे प्रादुर्भूते चंद्रः सहितः, रोहिण्या … मुक्तोषितः दृढव्रतानि शिवपंचाक्षरपरायणः … तं शापं मानयस्व तथा शुक्ले वर्धस्व … शिवं स्तौति. शिवः प्रसन्नः तं शापाद् विमोचयामास, परं … "अधुना सामि सोमांको भविता हि सहस्रांशि॥ चंद्रचूड इति ख्यातः संस्तुतः सुरसत्तमैः.॥"

३८–३९ वर्धयन् वर्धस्व, कृष्णे पक्षे च क्षपायिष्यसि, सोमनाथं स्तौति. एवं स्तुत्वा सगणो नंदी

५४–५५

५०–६३ " नंदिकेश्वरः पुनः सोमनाथपूजने नृपे प्रवर्तयन् स्वयमपि पयोष्ण्यां स्नात्वा सोमनाथमभ्यर्च्य, कैलासं जगाम. स बृहद्बलो राजा अपि सोमनाथार्चने दृढः बभूव. शुक्लश्लोकैः शिवं स्तौति, देवीं च स्तौति. शिवः प्रसन्नः तं विदूरथ

१६–२४ २५–२८

सावत्सरं बृहद्बलस्य शिवप्रसादनार्थं तपश्चर्या. शिवः प्रसन्नः प्रादुर्बभूव. तस्मिन् सोमनाथे लिंगे शिवे

१७ १–४८ · नामानं पुत्रं वंशधारकं अश्वमेधादिभिः शिवपूजकं, प्राप्य अकण्टकं राज्यं भुक्त्वा मां यास्यसीति वरं ददौ.

अन्तर्धानं गते, मुनिभिः स्तुतो राजा स्वराज्यं प्रति जगाम.

" सोमनाथ पूजन समयादि

४८–५१ " स बृहद्बलः पुत्रं विदूरथं, प्राप्य राज्ये स्थापयित्वा, अन्ते शिवं प्राप.

५२–५३ " विदूरथः अपि सोमनाथे परां भक्तिं प्राप्य, सौराष्ट्रे सोमनाथं साष्टांगं … तत्रैव उवास. परमसुन्दरं … सोऽपि शिवं जगाम

५३–६५ " विदूरथः … ग्रामानि दत्वा, ब्राह्मणानां च सर्वतः वर्धयामास. तस्य राज्ये न कोऽपि अशिवः आसीत्. मंदिरं च कृत्वा पूजार्थं … शिवे कृता – तस्य राज्ये न कोऽपि अशिवः आसीत्.

६६–७२ " विदूरथस्य ज्येष्ठः पुत्रो महारथः, विदूरथस्य शततमुणं …

पञ्चमांश अनुक्रमः

अ.	श्लो.	संहिता १	शिवगीता २	
२४		'	"	रामः विप्रानिव्रो पृथ्वी चकार. पितृभिः निषिद्धः निजपापनुत्यर्थं अश्वमेधेन मां पूजयितुं महेन्द्रगिरौ स्व आश्रमं कल्पयाय कृत्वा, मां मुदा गतः - "तस्याश्रमपदं देवि कृतं कृतयुगे रत्नैः ॥ चरस्थः स धनुषोऽन्तमे स्थापितो लवणाकरैः ॥ मत्वा मां स तदा रामो लभेत्रान्नितो तदाऽस्थिके"
२५	१–४९	'	"	सर्वे महर्षयः आद्य धर्मसूत्राणि कल्पसूत्राणि कृत्वाऽपि, संशयापन्नाः — गोकर्णेश्वरं - संशयोच्छेदनं ज्ञानं लब्धुं, तपांसि उग्राणि चक्रुः - तेषां दर्शने शिवे प्राप्ते मुनयः स्तुवन्ति - शिवस्तदा दक्षिणामूर्ति रूपी वयाधो स्थिते - मुनयः स्तुवन्ति. (२४–३७; ४३–४५)
	५०–१३४	'	"	ईश्वरः ज्ञानं कथयति
२६	१–९३	'	"	वामदेवः शिवात् ज्ञानं प्राप्य गोकर्णेश्वरपरस्य स्तुवन् (नृत्यन्), आत्मविज्ञाने प्राह.
२७	१–५			वामदेव स्तुतिं (सर्वोपनिषदां सारं) श्रुत्वा मुनयः सन्तुष्टा - शिवं कोलेशयन् - गोकर्णेशं ययुः
	४–८	'	"	उद्दालकोऽपि मत्तो ज्ञानं लब्ध्वा, आत्मनिष्ठो बभूव.
		"	"	
	७–५३	"		" श्रीशैलः — श्रीशैलेश्वरः + भ्रमराम्बा + कृष्णानदी + त्रिपुरान्तके लिंगं + घण्टाकर्णेश्वरः + सुधा कुण्डं + शिखरेश्वरः + विभूति कुण्डं + हाटकेश्वरः + हाटक (महा) कुण्डं. (१५–३४; ४१–४३ / १९–२१, ४१ / २३–२५ / ३७ / ४०–४५ / ४२ / ४६ / ४७ / ४८ / ४९)
	५३–७०	"	"	/ श्रियः (लक्ष्म्याः) पुत्रो अनंगः यदा शिवेन दग्धः, तदा दुःखेन तप्ता श्रीः, शतवर्षं अत्युग्रं तपः श्रीशैले तताप. शिवे प्रत्यक्षं प्रादुर्भूते, श्रीः स्तौति शिवं, शिवां च स्तौति. अनंगस्य संगतां श्री ययाचे, तदा शिवाज्ञया, शिवया स्वनेत्रकोणतः अनंग संगतां नीतः, सो अनंगः शिवं तुष्टाव. श्रीः सांगे अनंगं दृष्ट्वा हृष्टा, स्वनाम्ना तच्छैलं स्थापनार्थं ययाचे - ततः तच्छैलस्य शिवः (श्रीशैल) इतिनाम चकार. (= श्रीपर्वत) (४७–५८; ५९; ६९)
	७०–	"	"	/ देवासुरेयुद्धे स्कन्दः, तारकासुरं ~~[illegible]~~ हतवान् - तदा काव्यः (शुक्रः), "भवत्वे मोहमास्थितः" इति शशाप - तच्छाप निवृत्यर्थं श्रीशैले (मल्लिकार्जुन) ~~[illegible] श्रीशैलेश्वरं [illegible]~~). तदेव वृत्तान्तं विस्तरेण कथितुं देव्या शिवः प्रार्थितः, तथा आह (७५–)

२

अ०	श्लोक	नैमिषे १	शिवशिवा २	
२७	७५-७९	"	"	" शिवः शुक्रशापादिकं विस्तरशः कथयन् आह - पुर पद्मा द्वयामृतार का दीन - शस्त्रास्त्रैः शक्तिभिर्घोरैः स्कन्देन यदा हतवान्, तदा तान् स्वशिष्यान् हतान् दृष्ट्वा - काव्यः (= शुक्रः) दृष्ट्वातिकोपतः, षण्मुखं शशाप - "मोहयुक्तोभव बुद्धि जिह्वः फणिरूपश्च सर्वेषामपि दायकः॥ स्कन्द षष्ठीपराणां त्वं साक्षात्कामप्रदोभव॥ सा तिथिस्ते प्रियतमा कृत्तिकाभं च ते प्रियं" - इति शप्तः स्कन्दः "तत् शापे कृपाबलात् स्वीकृतवान्, लोकानामुपकाराय कुण्डलीशो भवत्सदा"
	८०-८४	"	"	") स्कन्दं शप्तं ज्ञात्वा, शिवः, काव्यं ग्रसितवान्, जठरेच अधोगतः सप्राप. तदा जठरेगतः काव्यः शिवं तुष्टाव, तदा शिवः तुष्टः, तं शुक्रद्वारा विसृष्टवान् तेन तस्य शुक्र नाम ख्यातं अभवत्. (८२-८३)
	८५-९४	"	"	") स्कन्दः श्रीशैलमागत्य श्रीशैलेश्वरं शिवं मत्वा घोरं तपः ततापः, तत्तपसा देवाः क्षुब्ध हृदया श्रीशैलेश्वरं पूजयित्वा तुष्टुवुः (८८-८९) शिवः देव्या, गणैः सह, स्कन्दपार्श्वं गत्वा करेण पस्पर्श - तदैव स्कन्दः सर्पस्वरूप रहितः स्वरूपं प्राप्य शिवं तुष्टाव. (९३-९४)
	९५-१०८	"	"	") तदा शिवः, ब्रह्मादीनां च शृण्वतां, स्कन्दाय वेदवाक्योत्थं ज्ञानं अवोचत्.
	१०९-१२२	"	"	") तदा शिवः, ब्रह्मादीनां च शृण्वतां, स्कन्दाय वेदवाक्योत्थं ज्ञानं अवोचत्. सिंहाद्रौ स्वामिपुष्करिणी तीरे यावदाभूतसं प्लवं निवासं कल्पयामास. स्कन्दः भ्रमराम्बां श्रीशैलेश्वरं शिवं च पूज्य नत्वा तत्र ययौ.
	१२३	"	"	" श्रीशैलेश्वर दर्शनेन - समस्तपुण्यफलं, स्वर्गापवर्गाप्तिः, सफला उर्वीदान स्यात् फलं, पवित्रता, मुक्तिश्च.
२८	१-७४	"	"	" सेतुबन्धः - गन्धमादन पर्वतः दक्षिणार्णवे - गन्धमादने (रामेश्वर) ईश्वरः. देवर्षिगण कृत शिवस्तुतिः (१४-१५) (रामेश्वरस्य धनुष्कोटितीर्थ)
	{१७-२१} {२९-७४}	"	"	" { धनुष्कोटितीर्थ (त्रिपुरं तत्र हत्वा शिवेन धनुःकोट्या रेखां कृता.) (१७-२१) (१) ब्रह्मा पुरा स्वकन्यां तिलोत्तमां गत्वा - तत्पापनिवृत्यर्थं (२०-२१) धनुष्कोटौ महोदधौ स्नात्वा शिवं पूज्य, पापान्मुक्तः.
	२२-२३	—	"	" (२) ईशानोऽपि ब्रह्मणः शिरश्छेदनजपापेन, धनुष्कोट्यां स्नात्वा, निष्पापो बभूव. (२२-२३)
	२४	—	"	" (३) इन्द्रः अहल्यां गत्वा, तत्पापात्, धनुष्कोट्यां स्नात्वा, पापान्मुक्तः
	२४	—	"	" (४) अग्निश्च सर्वभक्षणपापात्, तत्र स्नात्वा मुक्तः
	२५		"	" ५(५) वरुणोऽपि, मुनिशापात् महारोगं प्राप्य, धनुष्कोट्यां स्नात्वा, रोगान्मुक्तः
	२६	—	"	" ६(६) दक्षशप्तश्चन्द्रः, तत्र स्नानात्, शापान्मुक्तः
	२६-७४	—	"	" (७) स्वपत्नीवधेन भृगुः हरिं शशाप (= देवासुराणां युद्धे स्वर्गार्थ युद्धे, दैत्याः देवैः पीडिताः भृगुपत्नीं शरणं गताः. देवैः प्रार्थितो विष्णुः तां चक्रधारया अहनत्. भृगुः क्रोधवशात् हरिं शशाप "मानुषेषु हरे जन्म त्वभूया त्सुराधम॥ स्त्रीवधे निर्घृणो यस्मात्तस्मात्तेरेव पत्नी हरणं प्राप्स्यसे त्वं हरे सदा") इति शप्तः ... असत्व तत्र पत्नी वियोगजं ...

९३

१८

पंचमात्रा अनुक्रम

अ. श्लो. नैमिषे १ त्रिवर्णीका २

२८ स्वतपसो बलात् स्वपत्नीं समुज्जीव्य आश्रमं प्राप. विष्णुश्च कालेन तिर्यग्योनिगतेषु ~~[illegible]~~ भुला उन्मत्ततां प्राप्तः, शिवेन च शृङ्गेण विदारितः. स विष्णुः अयोध्यां दशरथस्य पुत्रो रामो बभूव, पित्रा विवासितो रामः सीतया लक्ष्मणेन च स वनं ययौ - तत्र रावणेन सीता हृता रामः सुग्रीवस्य शरणंगतः, अगस्तिमुनिं च रामो दृष्ट्वा, भार्याहरणं कथितं समुद्रस्तु विनयं कृतवान्. अगस्तिं विधानतः दीक्षयित्वा पंचाक्षरे मंत्रं दत्वा, गन्धमादनेश्वरं निनाय, पूजां चकार तु रामः गन्धमादनेश्वरं तुष्टाव - रावणं जेतुं रामं वरं शिवः ददौ. अगस्तिश्च महाप्रभं खड्गं, तूणीरं शरैः पूर्णं, दत्तवान्. शिवस्य कृपया सेतुं बध्वा, युधे रावणं सानुजं ससुतं हत्वा, सीतां प्राप्य, पौलस्त्यवधजब्रह्महत्याऽपनुत्तये धनुष्कोटितीर्थे ~~[illegible]~~, भ्रात्रा भार्यया वानरैश्च सह मासं स्नात्वा, पवनात्मजात् नार्मदं लिंगं समानीय, गंधमादनेश्वरात् ~~[illegible]~~ पश्चिमे, गन्धमादनपृष्ठे, ~~[illegible]~~ रामेश्वर नाम्ना स्थापयित्वा पूजयित्वा, गंधमादनस्तत्र भ्रात्रा पत्न्या वानरैश्चापि लिंगानि स्थापयित्वा - पूजयित्वा; रामः रामेश्वरं स्तौति. अगस्तिकृपया मत्प्रसादात् च, लिंगस्थापनाच्च, धनुष्कोटिस्नानात् रामेश्वरदर्शनात् पापनाशः, मुक्तिश्च भविष्यति - इति ~~[illegible]~~ शिवेनोक्तं. तदा रामः शिवं अगस्तिं नत्वा अयोध्यां गत्वा शिवतुष्ट्ये अश्वमेधेन इयाज. विष्णुः तत्र सेतुमाधवसंज्ञकः, नित्यं गंगाजलेन बिल्वैश्च शिवं पूजयति. ५८-६०

१० २९ १-१० " " अविमुक्तस्य, विश्वनाथस्य, त्रियंबकस्य, कावेर्याश्च महती महिमा सप्तमांशे वर्णयिष्यामि

११ हरिद्वार - "गंगायमुनयोः प्रभेदस्तत्र दृश्यते", ~~[illegible]~~ तत्रास्ति हरिणा पूजितं लिंगं. केदारात्पश्चिमे च शिवमध्येश्वरं अस्ति. गंगा यत्र प्रभूता. तत्रास्ति ~~[illegible]~~, विमलं सरश्च, तत्रास्ति हरिद्वारेश्वरं लिंगं यस्मात् गंगा विनिर्गता - (तद्यथा) -

२० - " , , . विष्णुः हरिद्वारे पुरा हरिद्वारेश्वराधनपरः बभूव, लक्ष्मीरपि तत्परिचर्यया हरिद्वारेश्वरार्चनसामग्रीसाधनपरा अपि हरिद्वारेश्वरार्चनपरा बभूव - तं विष्णुं तपस्यन्तं आलोकयन्तु इन्द्र ब्रह्मादयो देवा आगताः. ब्रह्मा तं विष्णुं पप्रच्छ "किं ते कार्यं समुत्पन्नं यस्मात्त्वं तपसे" इति. विष्णुस्तमाह -
शिवः सर्वश्रेष्ठः तस्मादेव मया चक्रो लब्धः, तथा चान्यैः अहं दुर्जेयः, तस्मादेव मया मनोरथा लब्धाः. अद्यच मुरो नाम असुरः अनन्तसरस्सतीरे कमला [illegible] विचिन्वंती लक्ष्मीं दृष्ट्वा स चक्रमे, तदा सा मया सचक्रेण हतः. तदा मुनयः मामवोचुः - मुरं हत्वा त्वया साधुकृतं; परं अयं शिवभक्तः, शिवभक्तस्य हनने महत्

.. ने — आदेश — अध्याय.

विष्णुब्रह्मा. भवति, तत्पाप निवृत्त्यर्थं हरिद्वारेश्वरं आराधयै, अन्यथा शिव शाप्ता भविष्यामि - अतोऽहं मत् पावनार्थं शिवमाराधयामि.

२७. श्लो॰ १ २ ३ — भवति, तत्पाप निवृत्यर्थं हरिद्वारेश्वरं स्तौति.

२८ - - " एवमुक्त्वा विष्णुः हरिद्वारेश्वरं स्तौति.

४९-५१ " " " शिवे प्रसन्ने प्रादुर्भूते, विष्णुः, वियत्पथगता गंगा, भगीरथवरात् त्वया मूर्ध्नि धृता, तां गंगामत्पावनाय देहीति ययाचे. ४९-५१

५२-६७ " " " शिवे प्रसन्ने ... तदा सा गंगा हरिद्वारेश्वरलिंगात् विनिर्गता, तस्मै शिवेन विष्णवे दत्ता. सा गंगा अविमुक्तं गता - विष्णुरपि अविमुक्तं प्राप्य विश्वेश्वरं पूज्य स्तौति. एवं स्तुत्वा विष्णुः निर्गतः.

६५-६६ गंगाप्लुतानि स्थानानि शिवः शिवया पृष्टः कथयति —

३० १-१५ हरिद्वारेश्वरात् गंगा विनिर्गता कुरुक्षेत्रं जगाम, ततो मधुवनं, ततो प्रयागं प्राप. प्रयागे सरस्वत्या संगता गंगा, यमे ... ब्रह्मा, यज्ञं कृत्वा अवभृथस्नानाय नीते, सरस्वतीं प्राह - मानससरोवराज्जाता अतो ते नाम सरस्वती भवतु, देवासुरैः प्रार्थिता ... वसामि - ततो ब्रह्मा ... नाहं वसामि भूलोके, त्वया सावित्र्या सह वसामि ... सरस्वती तमाह - तत्रैव यमुनापि आयाता, एवं गंगायमुनयोर्मध्ये अन्तर्वाहिनी ... एकांशेन भूतले वस, अपरांशेन मत्संगता भव - (भूलोके अदृश्या भवसि, पातालतलवासिनी च) ... ता शशाप ...

१६-३६ " " " प्रयागे च - सितासितजलसंगमे स्नाता जनाः ब्रह्मलोकपरायणाः, तत्र तनुं त्यक्त्वा मुक्तो भवेत्..

तत्र तीर्थे स स्थाने ... तस्य पश्चिमे प्रयागेश्वरः शिवः, विष्णुना प्रयागमाधवेनाशोकः पूजितः स्तुतश्च, तत्र तीर्थे ...

" अक्षयवटः, तस्य पश्चिमे प्रयागेश्वरः शिवः, विष्णुना प्रयागमाधवेनाशोकः पूजितः स्तुतश्च २०-२१

" सोमेशः (प्रयागेश्वरस्य उत्तरे). तं देवास्तुष्टुवुः

" प्रयागतीर्थे - तत्र माघे मकरगे रवौ मासं स्नात्वा, सर्व किल्बिषैः मुक्तो भवेत्. २३

" प्रयागतीर्थे देवैः प्रयागेश्वरं भक्त्या समर्च्य तुष्टाव, ततः स शिवेन तीर्थवरो कृतः.

" प्रयागे त्रिरात्रमुषित्वा - शतजन्मोत्थपापैः विमुच्यते. २७

" प्रयागेश्वरं समभ्यर्च्य दृष्ट्वा नत्वा स्नानाद्दानाच्च - सिद्धिस्तस्य स्यात्.

" त्रिवेणी संगमे - पापभयं नहि. तत्र विष्णुः वेणीमाधवनामतः शिवं ध्यायन् स्नातानां फलदायकः.

" " " गंगायमुनासरस्वत्यः अनिशं वहन्ति - तस्यान्तो नैव विद्यते.

" अन्तर्वेद्यां - ब्रह्मणा पुण्यमेतत् कृतं

" त्रिवेण्यां स्नात्वा, प्रयागेश्वरं वीक्ष्य, गणोत्तमो भवेत्; संपूज्य च बिल्वपत्रैः - मुक्ता भवन्ति.

" अन्यतीर्थेऽपि प्रयागं स्मृत्वा, प्रयागे स्नान फलं लभेत्.

" प्रयागे, मकरे भानौ माघे, अर्धोदये (वेदोदये) स्नात्वा - सर्वपापेभ्यो मुक्तो भवेत्.

१८ पंचक्रोश " अनुक्रम... १०–११

३७० तीर्थ... १ २ पुष्करे तु यज्ञं चकार. परंच यद्यपि तस्मिन् यज्ञे ब्राह्मणाः सन्तोषिताः, परंच शांभवोत्तमा नैव पूजिताः; तत्र शांभवाः पुष्करेशं
३५ ५६–९२ " " शरणंगताः तद्वृत्तान्तं निवेदयन्. ततश्शिवः कापालिकवेषेण तं यज्ञं जगाम– ब्राह्मणगणैः निवारितः हुंकारेण तान् भर्त्सयित्वा
५८–६०
लद्धामध्ये गत्वा ब्रह्माणं प्रति उपस्थितः शिवः "क्षुधया विवशः भोक्तुमायागतः" इत्युवाच ब्रह्मा अन्नं वासांसि च गृहाण इत्युवाच.
"सरस्वत्यां स्नात्वा, पुष्करे वरं च दृष्ट्वा, पश्चाद्भोक्ष्ये इति उक्त्वा कपालं तत्रैव स्थापयित्वा अन्तर्हितोऽभूत्– तत्रस्था ब्राह्मणाः कपालं
अभद्रं यज्ञे नेष्टं इति अपसारणाय भृत्यान् आज्ञापयामासुः. तत्कपालं अपसारितमपि पुनःपुनरपि तत्रैव समवस्थितं– कपालवस्त्रा
ते भृत्याः श्रान्ताः, परं कपालानां अन्तो नाभवत्. तदाश्चर्यं दृष्ट्वा सर्वे विस्मिताः – तदा ब्रह्मादयो देवाः शिवं तुष्टुवुः–
८६–९०
तदा शिवः तान् निजं त्रिलोचनं रूपं दर्शितवान्. तदा ते तं अस्तुवन्. तदा शिवं स्नात्वा– शिवभक्तानपि पूजयितुमाह
८३–८५ ८८–९२
मां प्रणम्य शिवभक्तान् ब्रह्मा पूजयामास.
"पश्चिमांभोनिधेस्तीरे
ज्येष्ठपुष्करे अवभृथस्नानं विधाय स्वंधाम जगाम

३६ १–६१ " "भीमेश्वरः भीमरथी नदीतटे– तत्रैव कालंजरं क्षेत्र यत्र शिवेन कालो जीर्णः. –पाण्डुरंगक्षेत्रं (=पंढरपुर?) कुणिकुंभात् (=कुम्भकोणात्) पश्चिम– ता
नः
४–१२ " (१) विष्णुः लक्ष्म्यासह विष्णुसत्रं यज्ञं चकार भीमरथ्यां अवभृथस्नानं कृत्वा विष्णुः शिवं स्तौति. विष्णुः भीमरथ्याः दक्षिणे, कुणिकुंभात् पे
६–७
मतीच्यां कालंजरे स्नात्वा प्रभाते शिवं नत्वा, पाण्डुरंगक्षेत्रे उवास.
१३–१५ " (२) पश्चिम समुद्रतीरे कुणिकुंभमहेश्वरः – तत्र कुणि नामा मुनिरवास, तस्य नाम्ना तत्क्षेत्रं प्रथितं. कुणिमुनिकृतशिवस्तुतिः क्षे
१८
१८–२२ " (३) श्वेतो नामा ऽभवद्राजा, स कालमृत्यु प्रपीडितं मृत्युंजयं शिवं बिल्वपत्रैरभ्यर्च्य स्तौति. शिवेन प्रसन्नेन कालो निगीर्णः– तेन के
२०–२१
ततः प्रभृति तत्क्षेत्रं कालंजरं इति ख्यातमभूत्. र
२२–६१ " (४) पुरा गोनन्दकः नाम गोपः विविधरंग गोवृन्दैः महिषी अजादिसहितः आस– स नित्यशः गोक्षीरैः भीमेश्वरं अभिषेचयति. भीमरथ्यास्तटे
दधिखण्डैः घृतैः दीपैः पूजयति नित्यशः. तस्य गोगणमध्यस्था नंदिनी नाम गौः. बालवत्सा गोभिः सह चरणार्थं वनं गता. दिशो गताः
चरन्ती सा भीमेश्वरं ददर्श. तस्या सद्धृदयं ज्ञातुं शिवः शार्दूलं रूपं आस्थाय जगर्ज– तदा सर्वा गावः वत्साश्च दिशो गताः. दृष्ट्वा मातरं सखीजनं च दृष्ट्वा दुः
अभवत्. नंदिनी गौः शिवं प्रणम्य उवाच हे व्याघ्र शरीरं मे तव भक्षणाय इदं ददामि– परं मे वत्सो बालः. तं पाययित्वा, वृद्धां मातरं सखीजनं च दृष्ट्वा
अहं आगमिष्यामि– आगमने स्वविश्वासार्थं अनेकप्रकारेण पापभागी अहं नो गतिं प्राप्तुं सा शपथं चकार. तदा सा गत्वा सर्वान् मिलित्वा च पुनर्व्याघ्रं
३८–६०
प्रति आजगाम, स्वां तनुं व्याघ्रं निवेदयामास; तस्या वत्सोऽपि तथैव स्वशरीरं अर्पयामास. तदा शिवः प्रसन्नः निजरूपेण दर्शनं दत्तवान्– नंदिनी सवत्सा शिवं

अ स्रो. १ २

३६ शिवं स्तौति . शिवस्तां पत्युत्थात् प्रासोन्नयत्, शिवसारूप्यं चापि दत्तवान्.
५५–५८

सुदर्शनाख्यानं – आवन्तिको द्विजः सुदर्शनो नाम महासंपन्नः सदारतनयः, तेन न किंचिदपि सुकृतं कृतं परं सर्वं दुष्कृतेन

३७ १–३३ " " बभूव, स अनन्तपापकृद् बभूव, वार्धुषिकोऽपि.

" छलादिनापि धनाकर्षणपरायणः एव बभूव, स अनन्तपापकृद् बभूव, सततमगतः एवासीत् –

" तस्य जलोदरः रोगः बभूव तदपि भिषजं औषधार्थमपि संग्रहणेऽपि तस्य मतिर्न बभूव, सततमगतः एवासीत् –

तस्य भार्या शयनाशनादिभिः पूजयामास – स शैवः सायंकाले

३४–३८ " " " एकदा अतिवृष्टिर्बभूव – सायं तत्र कश्चित् शैवो विप्रः आगतः, तं तस्य भार्या शयनाशनादिभिः पूजयामास – स शैवः सायंकाले

शिवपूजनं चकार तत्तेन सुदर्शनेनापि दृष्टं – प्रभाते स शैवः तामनुज्ञाप्य यथागतं गतः.

४०–४७ " " " तस्मात् तृतीये दिने स हिक्कोर्ध्वगतः प्राणो बभूव – यमभटैर्यमं प्रतिनीतः क्रूरयातनासु स पातितः

४८–५१ " " " शिवोक्तं – लिंगार्चनेन विना एतत् कष्टं भुज्यते

३८ १–१० " " " नरके यातनावर्णनं

१०–५२ " " " नरके यातनां कुर्वन् यमभटाः नारकीजनान् भर्त्सयन्ति.

५२–५४ " " " तदसह्यं दुःखं कदाचित् शिवो दृष्ट्वा कारुण्यं प्राप्तः, तं (~~[illegible]~~) नरकान्नेतुं गणान् यमलोकं प्रेषयामास.

५५–८४ " " " यमेन सह गणानां संवादः शिवाज्ञाकथनं च. यमेन सह गणा नरकं द्रष्टुं गताः. नारकिणां यातनां दुःखं च दृष्ट्वा शिवगणाः शिव

स्मरणपूर्वकं, शिवस्य करुणां प्रार्थयामासुः; तदा शिव प्रार्थनां श्रुत्वा ते नारकिणः क्लेशमुक्ता बभूवुः – यमेन गणैश्च संवादः ७१–८३

शिवगणास्ते सुदर्शनं विप्रं (+ अन्यानपि किंचित्सुकृतकृतनारकान् – अध्याय ३८ श्लो. ८०–८२) हंसविमानेनारोप्य, शिवपदं ययुः.

३९ १–९६ " " " जन्ममध्ये सकृदपि किंचिदपि शिवे सुकृतं कृतं तानपि विमानेन शिवगणाः निन्युः – ते गणाः शिवं स्तुवन्ति. आनीतनार
६–१४

किणः अपि शिवं स्तुवन्ति . शिवस्तान् प्रति लिंगार्चनादिकं वैभवं वर्णयति . ततस्ते कैलासे गणाः जाताः शिवं अर्चयामासुः
१६–१८ २१–६७

कैलासवर्णनं
७२–९६

४० २–१३३ } " " शेषेण स्तुतं शिवनामसहस्रं — तस्य च ऋषि-छन्दः देवता विनियोग ध्यानं फलं च . शिवसहस्रनामानि (तदनन्तरं) ततफलं
पु. १–८ } (१३+१)–१३३ ८–१३ १–१३३ १–८

" ८–२४ " " तच्छ्रुत्वा आद्य देवी शिवं तुष्टाव. गौर्याणिनामानि देव्युक्तानि.
१२–२४

" २५–३५/३९ " " पंचमोऽशः समाप्तः

१८

12

पंचमोऽध्याय अनुक्रमः

अ. श्लोक संवाद नैमिषे शिवशिवा २

30 36–44 " " ततः गंगा यमुना सरस्वती – ब्रह्मारण्यं – अविमुक्ते चक्रतीर्थे ("मणिकर्णी भवन्ताप्या स्याता गंगा च पावनी")

" गंगा सरयू संगमः –

" धर्मारण्यादिकं – फल्गुनदी (स्नानतः पापनाशिनी)

" भृगोराश्रमं

" गया – कीटक देशे – तत्र पिण्डं पितृणां प्रीतिदं अक्षयंच

" गयासुर शिरस्थाने – शिवपदं ईशान संज्ञे – तत्र पिंडदानेन शिवपदं प्राप्तिः.

" "अयोध्या मथुरा माया काशी कांची अवन्तिका। पुरीद्वारावतीचैव सप्तैता: पितृतृप्तिदाः" 44

45–52 " " अयोध्यायां सुधेशाख्ये लिंगं मंगलदं वधुवरार्चितं, (तत्र बिल्वपत्रैः सरयूजलैः अभ्यर्च्य स्तोत्रं पठेत् 50–51.)

" " " (२) सरयू नद्यां स्नात्वा सुधेश्वरं प्रणम्य, बिल्वैः संपूज्य, रुद्राध्याय पठन् – पापमुक्तो भवेत्.

53–55 सतकुल गंगा वर्णनं (संक्षेपं)

अ. श्लो. १ २

३३ २५-३० " " ब्रह्माद्यः स्तुवन्ति: २६-२८

३०-४८ " " कुरुहीन प्रतिमा

३४ १-३५ " प्रभासे सिद्धेश्वरः वेणा नदी· प्रभासे परं सिद्धाः शिवपराः बभूवु· तेषु ~~मंक~~ मंकणकः सिद्धः सिद्धेश्वरं लिंगं त्रिकालं समर्चितं, तत्र तत्र शिवस्तुतिः - इति शिवः प्रसन्नः सिद्धयस्ते भवन्तु इति वरं दत्तं· तदनंतरं एकदा मंकणकः स्वकरात् पयसो धारां निःसृतां दृष्ट्वा प्रसन्नः, नर्तनशीलाग्रे करतालैः "स्तौति· तेन नर्तनेन, जगन्नृत्यपरं बभूव· तद्दृष्ट्वा तद्वारणाय ब्रह्माद्यो देवाः सिद्धेश्वरं स्तुवन्ति· तया स्तुत्या शिवः मंकणक समीपे गतः, १५-१८ सोऽपि दृष्ट्वा प्रणम्य स्थितः - तस्य पश्यतः ममांगुष्ठ ताडनेन भस्मराशिः पर्वतोपमः २४ उद्भूतः, तद्दृष्ट्वा मंकणकः देवाश्च तेन भस्मना अधूलस्नागात प्रणेमुः - तदा नृत्यात् मंकणको वारितः·

३६-३८ " " प्रभासे वासिनः सर्वे सिद्धाः भवन्ति·

४०-४६ " " पुरा जयन्तः (इन्द्रपुत्र) प्रमत्तः गजेनागतः, मार्गे गजेन पातेन ~~भिक्षु~~ एकः गोवत्सः मर्दितः, शतर्चा मुनिः तं निग्रीभवितुं शशाप - सि जयन्तः इंद्रं बृहस्पतिं स्वतिं च निष्कृतिं पृष्ट्वा, ताभ्यां उक्तः सिद्धेश्वराराधनपरो बभूव· तस्य तपसा स्तुत्या च - चिरात् शिवेन प्रोक्तः·

३५ १-५६ " पुष्करेश्वरः - पुष्करे - ~~सरस्वती~~ गंगा + सरस्वती मानससरोवराद्दाहूर्ता च· ५३-५४ - सत्यलोके स्थितो ब्रह्मा पियासुरभवत्· स्वहस्तस्थ पद्मं पृथिव्यां पातयामास, तत्पद्मं पुष्करे ~~पतत~~ अपतत् - तदा शिवः पुष्करे पुष्करेश्वर लिंगे स्थितः· तत्रान्तरे (आकाश) वाणी अभवत्· (कार्तिके सोमवारे पुष्करे पुष्करेश्वरं संपूज्य नातरात्रौ विल्वे द्रोणे ४४ धुर्धरैः" तस्य पुण्यस्य नान्तः स्यशंकरवचनः) तां वाणीं श्रुत्वा, ५ पुष्करक्षेत्रं विस्तारयितुं यज्ञशाला शिवालयादि कर्तुं च विश्वकर्मा ब्रह्मणा निर्दिष्टः सर्वं शोभनं चकार· ब्रह्मा अश्वमेधेन शिवं पूजयितुं ~~तत्रागमन~~ देवैः ऋषिभिः पत्न्या च तत्राजगाम· ब्रह्मा शिवं यज्ञावनार्थं प्रार्थयति· २०-२१ सरस्वतीं च मानससरोवरात् समाहृता गंगया संगता बभूव - स्वपत्न्या च (- सावित्र्या) सह दीक्षितो भूत्वा, अश्वश्च मुक्तः पुनस्तत्र कालेन प्राप्तः परं सावित्री स्वांगानि अलंकरणे विलंबिता, त्रिधा आवाहिताऽपि विलंबितैव· ब्रह्मा क्रुद्धः अन्यां पत्नीं याजयितुं शक्रं आह - काचित् आभीरकन्या आनीता च - सावित्रीं यज्ञयतु ? अत्रिणा बोधितोऽपि, ~~तां~~ आभीरकन्यकामेव दीक्षयितुं ब्रह्मा आह अत्रि तच्चकार तथा, तथा च अश्वः संवेशितः· सावित्री अत्रिं, ब्रह्माणं, विष्णुं देवाँश्च शशाप - (१) इंद्र - दैत्यवर्गैः पराजयं, नहुषस्य दासत्वं; (२) अत्रिं च - आत्रेयगोत्रजाः निःश्रीकाः, अत्रिः अपुत्रो भविता, द्विजानो असंघातं च; (३) ब्रह्माणं - अप्रतिष्ठत्वं, रुद्रेण शिरश्छेदं च; (४) विष्णुं च - आभीरवंशीत्वे द्वापरे, - च (५) चाक्षुषे मन्वन्तरे दक्षयज्ञे देवानां रुद्रेण दण्डनं च) - विष्णुस्तां सान्त्वयामास· तदा तां आभीर कन्यकां ~~पार~~ गायत्रीपार्श्वे निर्गतां परिवसन्ते, ब्रह्माणं मापि कार्तिक्यां पुष्करे महोत्सवं भवेत - इत्युवाच सा सावित्री· ५०-५३ तन्नं यतः नद्युल्लिनः ~~शशः~~ अभवत्·

'३

ता न: मे से के च ; पुः

अ. श्लो. नै० पंचमात्रा अनुक्रमः
माहात्म्य

३१ १-३४ " " गंगासागरसंगमः - तत्रस्थं शिवस्य महालिंगं सर्वार्थदायकं. एकं ब्राह्मणं तत्र भोजयित्वा कोटिगुणं भवेत्, सूर्यचन्द्रयोर्ग्रहणे तत्र
स्नानेन पापसंघैर्विमुच्यते. पर्वकालेषु सर्वेषु, पक्षे च, कृष्णांगारचतुर्दश्यां, महोदधौ गंगासागरसंगमे स्नानेन सर्वपापमोचनं.
तत्र पठनीयः स्तोत्रः - सर्वकामदः पापमोचकश्च.
३२-३३
३४-६८ इतिहास - पुरा कश्चित् भिक्षुः तत्र बिल्ववनं चकार - तस्करक्षणाय महाकाष्ठैः रोधनं कृत्वा सूक्ष्ममार्गं च यातायातं चकार - वनहस्त्यादिभिः वनभंग
असहिष्णुः तत्रैव कुटीं कृत्वा सपरिवारः तत्र उवास, तेनैव तस्य पालनं चक्रुः तस्य भार्या घटैर्जलमानीय तत्रत्य बिल्ववृक्षान् सेचयति, सोऽपि भिक्षुः
नागैः वनहस्त्यादिकान् बंधयन् वनरक्षणं चकार - तस्याज्ञया मुनयोऽपि आगत्य तत्र बिल्ववृक्षेषु लिंगानि स्थापयित्वा पूजयन्ति स्म - तत्पूजां द्रष्टुं
ब्रह्मादयो देवा अपि आगच्छन्ति स्म - सः भिक्षुः शिवं स्तौति - स भिक्षुः शिवेन मोचितः.
६४-६७
३२ १-४८ " "कुरुक्षेत्रे - गंगाप्लाविते - उत्कृष्टं - तत्र कथा - कुरुसंवरणो नाम राजा सोमवंशीयः, वने हरिमेधा मुनिवरो आश्रमे स राजा आगतः
मुनिना सत्कृतः, मुनिना पृष्टः स धर्मनिवासार्थं मुनिं पप्रच्छ - स मुनिराह - पुरा मया तपः कृतः, तदा शिवः प्रादुरासीत् - तमहं प्रणम्य
अस्तुवं. तदा शिवः प्रसन्नः मां माह - अस्मिन् लिंगे कुरुक्षेत्रेश्वरः अहं नित्यं वसामि, गंगाऽपि परतः क्षेत्रं संप्लावयिष्यति, अत्र महत्पुण्यं
१९-२१
भविष्यति - सोमवंशी कुरुनृपः यदा त्वां आगत्य पृच्छति तदा मदुक्तिं सर्वां वदस्व स चात्र नगरं श्रेष्ठं विस्तारयिष्यति विपणापणं ... करिष्यति - एतत् सर्वं कार्यं शिवस्यार्चया सर्वं भविष्यति - एवं उक्त्वा तं नृपं दीक्षाविधानतः पंचाक्षरमंत्रं ददौ, सः तस्मात्. स राजा
शिवपरायणो भूत्वा शिवनैवेद्यैः ... शिवं नृपः स्तौति. तदा शिवः प्रादुर्बभूव.
४४-४५
३३ १-१४ " स राजा शिवं स्तौति - शिवः प्रसन्नः वरं ददौ "पुरं भवतु जांगलं" इति - तदा विश्वकर्मा आगत्य पुरं अट्टालकं शिवालयं धनधान्यसुसंपूर्णं
१-४ (शिवाज्ञया)
गजाश्वादिक संयुतं परिपूर्णं व्यधात्. स राजा तत्र गंगायमुनयोर्मध्ये विशेषेण शशास.
१४-१८ . " तस्य राज्ञः पौत्रो हस्ति नामाऽभवत्. तेनापि हास्तिनापुरी इति प्रथिता पुरी
१६- . " "कुरुक्षेत्रं प्रयागं च गया नैवाऽविमुक्तकं ॥ एतत्प्रधानं क्षेत्राणां पुलकं प्राह शंकरः ॥"
१८ . " स्यमंतादिकं पंचहृदाः रामेण पितृतृप्त्यर्थं कल्पिताः.
१८-२१ " अमा विषुवसंक्रान्तौ सूर्यग्रहणे, सोमे व्यतिपाते - कुरुक्षेत्रे तीर्थे स्नानतर्पणं, श्राद्धं कृत्वा, पितॄन् तारयेत्.
२२-२४ " कुरुक्षेत्र तीर्थवासिभिः ... बिल्वपत्रैः पायसनैवेद्यैः पूजयित्वा उपोषित्वा - ... कृतं लभते, गयापिण्डाच्छताधिकं.

पंचमांश अनुक्रम

६

अ०	श्लो०	१	२	
१२	४९-६०	•	•	- एतस्मिन्नन्तरे देवी तारकासुरपीडितैः ... तज्जये धृत्वा, मां तपस्यन्तीं काम बलेन मां प्राप्ताः मया मारो दग्धः तदा त्वं पितुर्नियोगात् मां सुश्रूषयन्ती, त्वं पितरं प्राप्य, नारद ब्रह्म वाक्यैः त्वां मह्यं अदात्. त्वया सह हिमालये वसन्, कुमारे संजाते, सेना पत्येऽभिषिक्तः कुमारः तारकासुरं विजिग्ये. त्वया सह अहं विहर्तुं मन्दरं गतः. तदा तव वियोगेन हिमालयः शिवं स्तौति. तदा अहं हिमाचल तुंग शिखरे वासः अरोचयम्, केदारेश्वर लिंगे वसामि.
१३	१-५	•	"	केदारेश्वर समीपे अन्यान्यपि लिंगानि हिमालये सन्ति, ~~केदारेश्वरे हिमवान्~~ हिमवान् मेनया सह केदारेश्वरं पूजयित्वा प्रसन्नो भवति, हिमवान् कृत शिव स्तुतिः ५२-५४
	६-९	•	"	धनुषि गते सूर्ये- ५ देवा केदारेश्वरं अरुणोदये पूज्य स्तुवन्ति. विष्णुकृत शिवस्तुतिः, ब्रह्मा स्तौति ८
	•	-	"	नंदीश्वरं लिंगं (केदारोपरितः) नन्दीकृत शिवस्तुतिः
	१०	•	"	स्कन्देश्वरं लिंगं - स्कन्द कृत स्तुतिः (केदारेश्वरस्य ...) १०
	११-१२	•	"	गणेश्वर लिंगं - (केदारेश्वर पश्चिमे) गणेश कृत स्तुति १२
	१३-१९	•	"	गौरीश्वर लिंगं - गौरी स्थापित (शिवप्राप्त्यै) - गौरी कृत स्तुतिः १६ • शिवः प्रसन्नः वृद्धविप्र रूपेण आजगाम - पूजितः, शिवविंद्यात् - देहं त्वक्तुमुद्यता गौरी तदा गौरीश्वर लिंगात् स्वयं शिवः प्रादुर्भूतः तदा गौरीकृत स्तुतिः - शिवः प्रसन्नः पाणिग्रहं कृत्वा हिमालये उवास. ५७-५८
14				गौरीकुंड जल पानेन गौरीश्वर लिंग दृष्ट्वा - अपुनर्भव.
...	१-७८			सोमनाथः सौराष्ट्रे, पयोष्णीतीरे राजा बृहद्बलः अनपत्यः मुद्गल मुनि ... आश्रमे, गत्वा, कुशल प्रश्नान्तरं, तं मुनिं स्तुवन् सर्व प्रकारकं निजमैश्वर्यं च वर्णयित्वा, सुतेन विना, सर्वं मम अप्रियं. ततः मुद्गलः तं आश्वास्य - पयोष्ण्यां स्नानं भस्म ... कृत्वा शिवपंचाक्षरे मंत्रं उपदिश्य, शैवाचारं शिक्षयित्वा सोमनाथे त्रिकालं ... वर्षाणि पूजनेन राज्यकारकः सुतः भविष्यति - इत्याह.
१५	१-४४			७१-७८ स राजा बृहद्बलः, राज्यभारं अमात्येषु आरोप्य, सपत्नीकः सोमनाथं सौराष्ट्रे गत्वा, मुद्गलोक्त विधिना, विल्व तरु छायायां मौनी स्थित्वा सोमनाथ आराधन परायणः बभूव; तस्य राजपत्न्य बिल्वपत्र पुष्पादि वनाद् आनीय तं परिचचारतिस्म; अमात्या राज्य व्यवहारं संपाद्य मौनिनं तं राजानं निवेदयन्तिस्म - एवं स राजा सर्वभाग्य भोगैः शिवार्चने रतः तपः उग्रं चकार - मुनयः अपि तस्य उग्रं तपो दृष्ट्वा परं प्रसन्नाः ... प्रशंसन्तः तम् प्रति आगताः. शोभनानां सत्कारं कृत्वा राजा तान् पप्रच्छ " विनेन तपा युवं मान्याः, किं करवाणि " - ते मुनयः तं राजानं शिवभक्त्या वयं त्वया सह लिंगार्चनेन वसतु पप्रच्छुः - राज्ञा ते सत्कृत्य संतोषिताः स्थाराः बिल्वमूलेषु शिवार्चन परायणा बभूवुः राजा ग्रीषित्व शतसहस्रशः तान् शिवपूजकान्, शिवनैवेद्य भोजनेन तर्पयामास.

४

पंचमांग अनुक्रम

अ. श्लो. १ २ ३

११ | १ — केदार – क्षेत्रमहिमा

१४–१६ . शिवरात्रौ यामचतुष्टयपूजनेन मोक्षः

१७–१९ . " केदारकुण्ड नाथस्यकुण्डे पर्वत मूर्धनि = केदारतीर्थ, ~~अन्धकासुरं शूलाग्रेण हत्वा देव~~

२१–३० . " गौरी सरः – (हिमालय शिखरे) पुरा अन्धकासुरं शूलेन हत्वा देव्याः स्थानितं. देव्या तत्तपस्थलं तपोवनं.
सरस्तटे गौरीश्वरं लिङ्गं देव्या स्थापितं. तत्र ऋषयस्तपंति. परशुरामः स्वचवधात् – अनेन चाम माप, इन्द्रः वृत्रहत्यया तत्रमुक्तः तत्कृतस्तुतिः २९–

३१–३५ . " वरुणः, उतथ्यभार्याहरणेन उतथ्यशप्तः, जलोदरग्रस्तः केदारेश्वरपूजनेन स्तुत्वाच, नीरोगो जातः २३–२६

३६–३९ . " यमः माण्डव्यशप्तः " स्तुत्वाच, शापमुक्तः

४०–४३ . " कुबेरः पौलस्त्येन निर्जितः, ~~केदारं गत्वा स्तुत्वा~~, गौरीसरे स्नात्वा, केदारं तेन अष्टेन बिल्वपत्रैः समर्च्य, स्तुत्वाच – धनाधिपः उत्तरदिशां पतिर्बभूव.

४४–४९ . " आग्निः – विप्रशापप्रपीडिता:, सर्वभक्षत्वं, केदारार्चनेन स्तुत्वाच – परमां सिद्धिमाप
वायुः – " , आयासं " " "
निऋतिः – " , पापस्नातितो " " " शिवस्वरूपतां प्राप
ईशानः –

५०–५७ : " विश्वामित्रः ब्राह्मण्यप्राप्तये केदारस्तुतिः ५१ स्तोभीवं प्राप.
" आंगिराः आत्मा निराकृताः केदारं स्तुत्वा – स्वात्मीयं प्राप.
" अत्रिः – स्वान्पुत्रान् औवायहत्वा, केदारे दृष्ट्वा स्तुत्वाच संतुरे पुत्रानाप

१२ १ " हिमाचलः, गौरी वियोग भयात्, शिवं स्वमौलौ वासयामास – तद्दूनात्ततः शिवः शिवां कथयति – चाक्षुषेमन्वन्तरे दक्षः शिवं विहाय हयमेधं चकार, तत्र स शिवामपि नाजुहाव – "तत्र गम्यमानान् सुरान् दृष्ट्वा – मया गन्तव्यामि । निवारितापि, तत्र गत्वा शिवा अनादरिता दक्षं अभाषत. दक्षः क्रुद्धः "शिवः अध्वरपतिः तेन विना ते सद्यो न शोभते, प्राकृतैर्देवैः अध्वरे फलं न भवति" इत्याद् शिवां दक्षं अभाषत. दक्षः क्रुद्धः शिवं निन्दयामास, शिवनिन्दां श्रुत्वा सती क्रुद्धा, शिवेन विना ते यज्ञो ~~न भवितः~~, शिवेन विनाशितो भविता इत्युक्त्वा, योगमास्थाय दग्धात्मा ~~च~~ तत्र तनुं सती.

१५–२८ . " दधीचि – दक्ष संवादः
२८–३९ : " नारदात् तद् वृत्तान्तं श्रुत्वा वीरभद्रं भद्रकालीं च सृष्ट्वा, तन्मखध्वंसनं अहं तद्द्वारा अकरवम्. दक्षादयो देवा विश्राम्य विहारितांगाः – शिवं शरणं सुराययुः देवकृतशिवस्तुतिः. तत्र अहं तान् अनुगृहीतुं वीरभद्रं निवारितवान्. सती मेनकागर्भे
३२–३४ मा श्रि ... तप तप्त्वा हिमालये वासमकरोत् ...

पंचमोऽंश आनुक्रमः

अ॰ श्लो॰ नैमिषे ·१ शिवशिवा ·२ ·३ श्रोतारी-हरिद्रः ४ · कांडिन्य जैगीषव्य ५ शिवः शिवा ६

१ १ गणेशवंदनं

२–८ शौनकः सूतं शांभवीकथाः श्रावयितुं विनयति । तं प्रशस्य, सूतः कथयति

८–१७ " देवी-शिवं । ज्योतिर्लिंगानां माहिमांच पृच्छति, शिवः कथयति अनुक्रमेण कथयति

१८–९० " महाकालः उज्जयिन्यां । क्षिप्रानदी । तत्र सूर्यवंशी राजा चित्ररथः (तस्य शतपुत्राः सौरथाः), अंशावत शिव परमशांभवः

२ १–३५ " सनकादयोऽपि आगताः सत्कारिताः शिवपूजनान्ते महाकालेश्वरं स्तुवन्ति

३६–८० " सनकादयः वार्ताप्रसंगेन शिवस्य परमं कल्याणदातृत्वं वदन्, चित्ररथस्य पूर्वभवे कथयन्ति । यत् स पूर्वभवे महादरिद्रः सहापुनःपुनः रपि याचकः । तस्य याचनेन सर्वे क्रुद्धाजाता स्ताडनादिकमपि कुर्वन्ति स्म । मतः चौर्यपरायणोऽपि तथापि दरिद्रः ... गतानि, सोऽपि मरणे उत्सुको जातः तदा तत्र कोऽपि शांभवस्तत्रागत्य संभाष्य तस्य दारिद्र्यनाशनाय शिवपूजनं कथयित्वा शिवार्चनं

८३–९० " शिव गौरी संवादेन (शिवशिरसि अखंडतुलसी रक्तुला घृतेन सह शिवार्पणं महदैश्वर्यदायकं तथा च बिल्वमूले शिवार्चनं संपूज्य भोजयित्वा अन्नपतिल प्रा... क्रियते ।

३ १–३३ " तिदेव शिवभक्तो कं विस्तरेण वक्तुं देव्या प्रार्थितः शिवः कथयति –

स शैवः तं ... सभार्यं क्षिप्रातटे स्नान भस्माङ्गं ध्यानतर्पण अथेतस्मातं नाशरजयं बिल्वमूलस्थ लिङ्गार्चनं सद्भावतेनाहि आचारं २०–३३

उपदिश्य, अथ नंदिकेश्वर जैगीषव्य संवादं ... –

३४–६२ " " जैगीषव्येन संपृष्टः नंदीश्वरः त्रिविधधर्मान् वदति –

४३–६८ " " देव्या शिवः पृष्टः स्वप्रियंकरं धर्मं पंचकं आह

६८–७५ " " नंदिकेश्वर एवं कथयित्वा तत्र गोप्यं ~~... जैगीषव्य ... ~~ कथयित्वा, तदेव दृढयति – दुर्भाग्यः स्त्री लंपटः । शिवं प्रदोषेऽपि नार्चयन्ति ~~शिव ... कथया ...~~ कथयित्वा ... सेवनं याचयित्वा स्थितः

७८–८२ " " जैगीषव्यः नंदिकेश्वरं अभिनंद्य, कैलासं गत्वा शिवं प्रणम्य, शिवपादपद्म सेवनं याचयित्वा स्थितः । शौनकस्य कारुण्यं प्रार्थयति ।

८४–८८ " " शैवकर्म नरः श्रुताः तदरि... शोभयकंपितः इदं शिवाचार विमुखतां प्रकटयन्,

२

अ. श्लो. नै. १ शि.ति. २ शिवरहस्य ३ ४ ५ ६

४ १-८ देवा: तस्य दरिद्रस्य भाग्यं प्रशंसन्तु: यत् स भक्तिं प्राप. ते शिवव्रतमपि प्रशंसन्तु: यत् शैवव्रतस्य अंगस्पर्श वायु रपि महापकृतानपि पावयति.

८-२८ ते देवा महाकाल क्षेत्र महिमां कथयन्ति, महाकालपूजने विशेष समयान्, विशेष सामग्री पुरुश्चापि [illegible]

२९-५४ ते देवा ब्रह्मादय: नारदाद्यै: मुनिभि, गन्धर्वै: किन्नरै: सह, सर्व पूजन सामग्री सहिता महाकालालयं गत्वा, महाकालं पूजयन्त: नृत्यं गानं वाद्यादिकं कृत्वा स्तुवन्ति

५५-७४ महाकालं पूजयित्वा, ते देव चित्ररथं नृपं जग्मु:, तत्र प्रणत नृपे ५०-५४ श्लाघयन्त:, नृपं तान् देवान् स्वागतयित्वा, भवद्भि को देव: पूज्यते इति पप्रच्छ. ते देवा ब्रह्माणं, श्रेष्ठतमत्वात्, वक्तुं विनयं चक्रु.

७५-८८ ब्रह्मा कथयन् शिव एव परमो देव तमेव वयं पूजयाम: इति सविस्तरं अकथयत्.

५ १-४४ ब्रह्मा चित्ररथराजानं शिवभक्त्युत्कर्षात् तं संमान्य शिवभक्तिं मामुंच, शिवस्त्वां षड्मुखसमं करिष्यति. शिवाचार्या महिमा च कथयन् शिवाचारं कथयति- नृपं पूर्वभवे महा दरिद्र: शाभवेनापि दिव्य: महाकालं अर्चयित्वा, यम इन्द्र ब्रह्म लोकेषु सुखानि भुक्त्वा अधुना महारथस्य पुत्रत्वं प्राप्य शिवपरायणो जात: - महाकालगणो गणत्वं प्राप शंकरात् तथा त्वमपि देहान्ते गण पो भव.

४५- चित्ररथ: ब्रह्माणं - महाकाल गणस्य वृत्तान्तं पृच्छति, तत् ब्रह्मा कथयति —

५०-११५ कुमुद पर्वते कृतोऽज्जो मुनि: उतथ्य: शिवपरायण: तस्य पत्नी वसुमतीसती, [illegible] बहुकालतपसो नो तयो: कुमारो जात: पुण्यवान् देव दुन्दुभ्यादिकमपि अत्याहतं विष्ण्वाद्यो आगता: मयात्तस्य महाकाल नामकृते. तदवधि पित्रा पंचाक्षरं दत्तं, स तपसे कृतनिश्चय: उज्जयिनीं प्राप शिप्रायां स्नानादिकं निर्वाह्य शिवपूज्य शिवपरायण उग्रं तप: तताप. वयं सर्वे देवा स्तं वरं दातुं उद्यता: परं शिवे दृढो भक्तिं विना अन्यं न ययाचे. पुन स उग्रं तपसि युक्त: तद्देहाद्विसृत धूमेन तान्ता देवा शिवं शरणमगच्छन् शिवं तुष्टुवु:. शिव: तमथा १०७-११२ सह गणवृन्दै दैवै [illegible] मुनिभि स्तुत: प्रतस्थे -

६ १-१२८ देव कृत शिव स्तुति: . गणा: देवा मुनय अप्सरोगन्धर्वादय: हर्षपूर्वा स्तुवन्ति - नारदकृतगुणं २२-२३ वेदै: कृतस्तुतय: २४-३१ शिवस्तुता ओंकार वषट्कार, ३२-३३ विष्णु, ३४-३६ ब्रह्मा, ३७-३९ स्कंद, ४०-४२ गणपति, ४३-४४ मुनय: ४५-४८ देवा: [illegible] ४९-६६ . शिवसो महाकालं गणे स्वपुत्रेण व्यधात्.

२ अ० श्लो० नै० १ श्री० २ विषय ३ ४ ५ पञ्चमोत्रा अनुक्रम

६ ६८–७० इन्द्राद्या देवाः चित्ररथं स्नाप्य ...

५१–६८ (सूतः कथयति)– चित्ररथः ब्रह्माणं ववंद – सनंदनाद्यान् ... महाकालाश्रमो चित्ररथोऽभूत् ...

७ १–६० – – – ॐकारः, नर्मदा तटे, तत्र ॐकार कुण्डः, कथा–

३२–६० ८–१४

ओंकार कुण्डे – के स्नार्थ इन्द्रः ऐरावतस्थः शची देव अप्सरादिभिः आगतः, स्नानं कृत्वा ... इन्द्रस्य ... पातितः

ततः मिश्र भूशं ताडितः – देवा अप्सरोश्च ओंकारेश्वरं शिवं स्तुवन्ति। ततः शिवः प्रादुर्भूय ॐकारस्य महिमां कथयन्,

२२–२३ २९–३१

प्राक्तयुगे शंखासुरप्रमुखा दैत्याः, देवैः पराजिताः, शुक्रं संमंत्र्य, ब्राह्मणा यज्ञेन देवा सार्पयन्ति तेन ते प्रबला इति

निश्चित्य, यज्ञस्य मूलं साधनं वेदाः इति निश्चित्य, ब्रह्मलोकं गत्वा शंखासुरः सांगोपांगवेदान् हृत्वा, समुद्रे प्रविवेश।

८ १–८८ एवं वेदे हृते, निर्यज्ञे ब्राह्मणेषु जाते, देवा कृशाः जाताः; तदा देवाः नर्मदामेत्य, ओंकारेश्वरं संपूज्य स्तुवन्ति।

तत्स्तुत्या शिवः नाद तोषयन् इप्सितं दातुं अकथयत्– देवाः निजं वेदस्यापहरणादिकं दुःखं प्रोच्य, स्तुवन्ति। शिवः नंदिनं सस्मार,

४५–६०

नंदी आगत्य प्रणम्य स्तौति, शिवः देवकार्यार्थं विष्णुमानेतुं आज्ञापयामास, नंदी विमानेन इन्द्रलोके इन्द्रेण संपूजितः तस्य दुःखाप

/G ९२–९३

नयनाय प्रदोषे वेभवं उक्त्वा, अहं तेन ... पूजितः, तं प्रदोषपूजनं उपदिश्य, विष्णुलोकं जगाम, तत्र तेनापि सत्कार

२५–२६ देवः ३८–४१ विष्णुः

पूजादिभिः तोषितः, "देवकार्यार्थं त्वां आह्वयामास तं द्रष्टुं निर्याहि" इति बोधितः, नंदिना सह गरुडारूढः आजगाम। नर्मदायां

गत्वा

सर्वे स्नात्वा, शिवं विष्णुमागतं निवेदयामासुः, विष्णुः शिवं स्तौति। शिवः विष्णुं वदति –(शंखासुर

मत्स्यरूपेण ६५–६६ ८८

वधाय मत्स्यरूपेण गच्छ आदिदेश, हिरण्याक्षं, हिरण्यकशिपुं नृसिंहरूपेण अपि उपक्रमति। तथा तव नृसिंहस्य शरभरूपे

णाहं हरिष्यामि तदा त्वं भृगुशापात् मुक्तो भविष्यसि।) • विष्णुर्नत्वा महेश्वरं, शंखासुरेण, दशवर्षसहस्राणि युद्धं कृत्वा, शंखासुरं

हत्वा, वेदान् आदाय शिवं ओंकारेश्वरं ददौ; ततस्य मात्स्यंशरीरं, तद्दुर्वि निवृत्तये, ... कैरात वपुषा शिवः विसंज्ञपातया

९ १–२४ मास – तत्र पश्चिमाम्भोधि मध्यगं मत्स्यपाप तीर्थं बभूव। विष्णुः देवाश्च स्वं स्वं धाम ययुः॥

एवं विगते काले देवा ओंकारेश्वरं स्तुवन्तिः वेदान् ब्राह्मणं प्रति दातुं प्रार्थयन्ति। तथास्तु इति प्रोवाच शिवः, सुराः ब्रह्माणं

प्रतिगताः, वेदाः हीणा उद्धृताः, पुनः लीना महेश्वरे – अतो यज्ञाभावे वयं हविर्हीना क्षुधार्ताः, क्षुधा प्रशमनो ... तदा

८ । ७ – – ब्रह्मा तान् उवाच – ... महेश्वरं प्रसाद्य प्राप्य वेदान्, यूयं कृतार्था भविष्यथ। कालेन विधाता ब्रह्मा नर्मदां ओंकारेश्वरं गत्वा, तताप।

ततः शिवआकृतिः, प्रणामं तुष्य, तदा शिवः तमुवाच – रेवायां स्नात्वा ... लिंगे मासमात्रं समर्चय तदा वेदप्राप्तये यत्नो भविष्यति

अथ कथा–

अ. श्लो. ग्रं. १ शिवगीता २ शिवपुराण ३ ४

९ ३५–४६ . - . बाणासुरः (बलिपुत्रः) सहस्रभुजः, शिवस्य ओंकारेश्वरादि बाण लिंगानि नित्यं सहस्र लिंगानि, अर्चयित्वा, शिवप्रसाद्
गाणपत्यं प्राप– सः यदा गर्वेण लोकान् बाधितवान्, तदा तद्गर्वं अन्येषामपि दैत्यानां गर्वं विनाशाय, मदाज्ञया
विष्णुः कृष्णो भूत्वा, प्राग्ज्योतिषपुरं, बाणासुरेण सह युद्धं, बाणस्य बाहुजालं भिन्नं बभूव– तस्मिन् कृष्णबाणयोः
युद्धे च बाणरक्षणे शिवः पराङ्मुखः भूत्वा; त्वं नर, पार्थ (पाण्डुपुत्र) त्वं, शिवेन सह युद्धे, पार्थस्य अस्त्रजालं
विश्वग्राहः शिवः जग्राह –, एवं बाणपूजिते ओंकारेश्वरलिंगे, पार्थकृत शस्त्र खड्गपात जन्यं व्रण चिन्हं धारयामि; अस्य तत्व
कारणं– भक्तैः दत्तं सर्वं (पत्रफलपुष्पादि) मूर्ध्ना गृह्णामि –(एवं पार्थदत्तं व्रणानि अपि धारयामि)
(=एतादृशोऽहं) अतः त्वमपि मासमात्रं ओंकारकुंडे स्नात्वा ओंकारेश्वरपूजय इतिभावः)

४७–५८ . - . ब्रह्मा तदा शिवं प्राप्य, कार्तिके मासमात्रं ओंकारकुंडे स्नानं ओंकारेश्वरार्चनं कृत्वा, शिवं स्तौति . शिवः प्रसन्नः सांगोपांग
वेदान् ब्रह्मणे दत्तवान् – तदा वेदाः शिवं स्तुवन्ति. ततः ब्रह्मा वेदैरनुगतः स्वलोकं जगाम. ब्रह्मा मुनीन् वेदान् आवेद्य
मास – तेषां सारस्वत प्रमुखानां मुनीनां शिवे च शिवेश्च धृते:, यज्ञभागाश्च प्रवर्तन्ते, सिद्धिमायुर्दिवौकसः
ओंकारकुंड लिंगानां बाणलिंगत्वं कथं इति देव्या पृष्टः शिवः कथां कथयति – तस्याः शिलाः सिकतानां च

१० १–७२ .. . . ओंकारकुंड लिंगानां बाणलिंगत्वं कथं इति देव्या पृष्टः शिवः कथां कथयति – शिवसान्निध्यार्थं कारयां ... – नर्मदायेश्च तस्याः शिलाः सिकतानां च
, पुरा गंगा नर्मदयो– वरप्रदानादिके – शिवसान्निध्यार्थं ... शिवसान्निध्यं इत्वं, अमरैः पूजितः अतः अमरेश्वरः स एव.
शिवलिंगत्वं तथा नर्मदातटे ओंकारेश्वरलिंगत्वेन च शिवसान्निध्यं इत्वं, नर्मदान्तर्गत एव.
, ओंकारेश्वर दर्शनादेव पापनाशनं, पूजनादेव सर्वकामदं. ॐकारकुंडं च नर्मदान्तर्गत एव.
, नर्मदायां एव ओंकारकुंडे – तत्रत्यानि लिंगानि बाणासुरेण पूजितानि, बाणासुराय च, तेनयाचितेन, तत्रत्य
सर्व लिंगानां बाणलिंग संज्ञा शिवेन दत्ता.

७–२९ . . — . नर्मदायाः लिंगानां बाणलिंगानां च महिमा. अपि जित्वा अमरावतीपतिः स
२९–७२ . - - . , बाणलिंग संबंधी कथा– बलि नामा दैत्येन्द्रः देवास्तेन पराजिताः इन्द्र वरुण अर्यमान् अपि जित्वा ... समारब्धं –
बभूव– त्रैलोक्यं तस्य वशे भवत्. अमोघमदं मां ज्ञात्वा शक्रेण, अश्वमेधयज्ञं विधिवद्दक्षिणया समारब्धं – एवं वामनो बलिजयात्
देवैः प्रार्थितो विष्णुः छद्मतः वामनरूपेण बलिं याचित्वा, पदत्रयं चिकीर्षुः, पातालं प्रापयत् – तत्र कालंजरसमीपे वामन
मदमोहितः, मच्चरणान् मुनीन् धिक्कारितवान्, तदा मया (=शिवेन) परशुधारेण छिन्नः. तदा विष्णुर्गतमोहः सन् शिवं स्तुत्वा, प्रणम्य
पातालं तीर्थं (स्नात्वा देवलोकं, पितृतर्पणेन देवैः सह मोदकेः) जातः. तदा विष्णु ... निविष्टपातालं
ययौ, बलिश्च पातालं प्राप. तदा तस्य पुत्रो बाणासुरः दैत्यानां राज्यं चकार, शुक्रस्यानुमतेन देवान् ... शिवं आराध्य, तेन याचितं गाणपत्यं
स सहस्रबाहुः नागायुत बलवान्, स ओंकारकुंड लिंगानि नित्यं अर्चयन् स्तौति .. शिवआराध्य, तेन याचितं गाणपत्यं

२

अ. श्लो. नैमिष १ जै. स्कं. २ [illegible] ३ शिवकुमारं ४ .

६ १ – १४ " " " शिवः कुमारं कथयति — [illegible] न्यत् सर्वं मिथ्या . (प्रपञ्चे शिवात्)

१४ – २३ " " " " " " — "सर्वं ब्रह्मेति निश्चिनु"

२३ – ४४ " " " " रहस्यं कथयति — "सर्वं चिन्मय [illegible] मेव हि"

४४ – ४६ सूतः सारांशं कथयति — ईश्वरः भावैः आत्मपदवीं ईहाति .

७ १ – २१ . .. . ऋभुः, अत्यद्भुतं वेदशास्त्रमहासारं, निदाघाय कथयति — "अखण्डैकरसं" (सर्वं) .

२१ – ४६ . . .. " , महाश्चर्यं नित्यानुभवसंपदं परमदुर्लभं, " " — (सर्वं) "असत्यं हं" (२१-४६) — पुनः सारांशं चापि कथयति (४७-४८)

~~४७ – ४८~~ ~~नत्त्वा सारं कथयति~~

८ १ – २७ . - . ऋभुः, [illegible] शशविषाणवत् "सर्वशून्यत्वं" कथयति .

" – "सर्वं ब्रह्मेति केवलं" (२८-२९)

२८ – १०० . . . " "सर्वं ब्रह्मेति निश्चयं" " – "देहोऽहमिति संकल्पो कालत्रयेऽपि नास्ति . सर्वं ब्रह्मेति केवलं" (३०-३४) ५४, ५६-६४, ६६

" " – "देहोऽहमिति संकल्पो" " (३५-३६) ५०, ५५

"देहोऽहमिति यज्ज्ञानं – " " (३७-४१) ६६

17 " " भावं – " " (४२-४६) ४८, ५०

" " या बुद्धिः – " " (४६-[illegible])

"यत्किंचित् स्मरणं " " (६५-७०)

"मनः तत् ८८, ९०

"उत्तमं मंत्र "निर्गुणोऽस्मि निरीहोऽस्मि" (७९-८०)

"स्वयमेव (सर्वं) इतिमंत्र (८१-८३)

"स्व[illegible] (८४-९८)

"अहं ब्रह्मास्मि अहोऽनः

"दृढाधीः तारं मुक्तये (९९-१००)

९ १ – २७ . . . ऋभुः – अत्यन्तं दुर्लभं ब्रह्मतर्पणं कथयति — "इत्येवं ब्रह्मतर्पणं"

षष्ठांश अनुक्रम

नैमिषे १ जैगीषव्यस्कंद २ शिव ऋभु ३ ऋभुनिदाघ ४ शिवकुमार:

अ० श्लो०

१ १- सूत: कथयति –
३–८ " जैगीषव्य: षण्मुखं प्रार्थयति, अन्यच्छिवाख्यानं श्रोतुमुत्सुक:।
८–२६ " स्कन्द: (शिवेन ऋभवे कथितं) ज्ञानं कथयति: — ऋभु: (= ब्रह्मसूनु:) कैलासे शिवं प्रति गत्वा शिवं तुष्टाव . शिव: तस्मै, ९–२५
भवपाश विमोचकं ज्ञानं, ऋभु प्रार्थितं, ~~कथयति~~ शृणु – इति तं शिव: प्राह।

२ × १–९२ " " शिव: ऋभुं – सूत्र विधिक्रमं ज्ञानोत्पादक हेतूनि च श्रुतिसाराणि कथयति –

३ × १–४६ " " ऋभु:, शिवात् सूत्राणि श्रुत्वा, शिवं स्तौति ३–२० . शिव: प्रसन्न:, ऋभुं मोदनाय वदति २२–४४ (शिवाराधने शिवाचार
पालनेन तव ज्ञानं उत्पद्यते – अन्यथा तु न कदापि – इत्यादि इति) – ऋभु: शिवपदे स्वनिष्ठां सदा रक्षितुं
शपथं करोति ४६

४ १–१० " " ऋभु:, केदारे स्थित:, मुनिभि: पृष्ट:, शिवेन कथितं ज्ञानं, ~~अनुदिशति~~ (निदाघं संबोध्य), उपदिशति —
+ १०–३३ " " अ शिव: तव सर्वं अस्ति – इति आत्मनिर्णयं ~~[illegible]~~, दृढयितुं – "केवलं ब्रह्म
भावत्वात् नास्त्यनात्मेति निश्चिनु" – इति निश्चाययति .
३४–५८ " " ऋभु:, (श्रोतरि निश्चयं दृढयितुं,) निदाघं पृच्छति – "को भवान् कोऽनु वद मे वदतां वर" इति . निदाघ: ~~[illegible]~~ (स्वात्म निश्चयं प्राप्त:)
+ "अहं ब्रह्मास्मि केवलं" इति सविवेकं वदति
२५–५४

५ + १–२४ " " "को वै ब्रह्म भावाय कल्प्यते" इति ऋभुणा पृष्टो निदाघो वदति .... { "त्वमेव ब्रह्म त्वमसि०" (२–५) / "ब्रह्मासि पूर्णोऽसि परावरोऽसि" (५–) / "त्वं ब्रह्मासि न संशय:" (९–२३) }

+ २५–५१ " " कैलासे शंकर: स्वपुत्रं (कुमारं) यदाह तच्छृणु इति ऋभु: निदाघमाह – "केवलं ब्रह्ममात्रत्वात् (ब्रह्मान्यत्) नास्ति नास्त्येव सर्वदा" (२५–५१)
५१–५१ " " शिव: (कुमार:) स्वपुत्रं वदति – सर्वं शिवे अनुभवैः पश्यतां, न संसारे भव: (= जन्म).

९–१ — शिवा शीर्षं – दण्डपाणिः कथं काश्यां स्थिरः? तत्पूर्ववृत्तान्तं पञ्चमे।

१८–२८ — / शिवः कथयति – दण्डपाणिः पुरा हिमालये महद् घोरतरं तपस्तताप कोटियुगपर्यन्तं – ध्यानम् संध्यासमाध्याश्रितः, ... शिवपूजकः, तदाऽहं तत्र गतः, तेनार्चितः, वरेण याचितोऽपि "शिवे भक्ति दृढा" याचिता – तद्वरं तस्मै मया दत्तं;

२८–३८ — / पुनः सबहुकालं तपस्तताप। तदा – अहं पुनः तत्र गतः, पुनः तेन अहं आर्चितः, समयापृष्टः। किमर्थं घोरतपः क्रियते त्वया; किं वरं त्वया अभीप्सितं? स आह – "काशीप्राप्तिर्ममास्तु" इति। विहस्य मयोक्तं "इतो जन्मसहस्रान्ते काशी संप्राप्यते त्वया यदि एवमेव घोरं तपस्यसि" इति। ततः स घोरं तपः प्रतिजन्मनि ...।

३–१८
३०–५९ / ततः स अन्ते काशीं प्राप्य काश्यां हरिकेशवने रम्ये, पंचवर्षीयः बालः सन्नपि महत् तपश्चकार। पुनः अहं तत्र गत्वा, समां दृष्ट्वा स्तौति – ततो मया, आस्य मात्र त्वं गणेषु, तस्मै गाणपत्यं दत्त्वा, ज्ञानवापीरक्षणे मया स स्थापितः; तेनोक्तस्तोत्रपाठेन काशीवास प्राप्तिः। ४४–७३ तत्र तिष्ठति। काशीवासरतैः स सदा पूज्यः, तस्यानुग्रहात् ज्ञानवापीस्नानं काशीवासश्च भवति। ततः प्रभृति ... दण्डमुद्गरम्, स यक्षराट् पूर्णभद्रसुः

७८–७५ , तस्य पूजने तस्य नामाष्टकैः पूजा – "शिवप्रियो दण्डपाणिः पूर्णभद्रसुतो ऽनघः। यक्षेशः करुणासिंधुः धूतपापो गणेश्वरः" इति।

७८ , तस्य प्रसादार्थं – त्रयोदश्यां क्षीरादिसाधनैः शैवः भोजनीयः॥

६ १–३४ — शिवभक्तवीरेश्वरस्य श्रोत्रानन्दकथा – पुरा कश्चिद्द्विजाधीशः पूर्वजन्म तपोबलात्, काशीं आगत्य, विधिपूर्वकं विश्वेश्वरमभ्यर्च्य, सायं वीरेश्वराग्रे निद्रां कर्तुं गतः, तत्र रम्यं मंदिरं दृष्ट्वा, तत्रैकं कंचित् क्रियाचारनिरतं शैववरं दृष्ट्वा ... पप्रच्छ – "काशीप्रभावः कः, काश्यां देवः पूज्योऽस्ति कः, प्रभु ... किमेतद्लिंगमाहात्म्यम्" इति। शैववरः तं कथयति – इदं वीरेश्वरं लिंगं, अत्र पुरा विष्णुना घोरं तपस्तप्तम् अनेकधा, अत्रत्य कुण्डजलस्नानमात्रेण पापगतिः पुरा कश्चिद्द्विजाधमः आश्विने कुण्डे स्नात्वा लिंगं दृष्ट्वा प्रणम्य, स्वदेशं गतः, ब्रह्महत्यादिपापानि कृत्वा सर्वेषां ..., काशी वीरेश्वर इत्येवं वदन् मृतः, यमभटैः यमपुरे नीतः, चित्रगुप्तवचसा, अस्य सर्वपापानि नष्टानि, अन्ते च काशी विश्वेश्वरादिस्मरणं श्रुत्वा, सः आसनवरे संस्थाप्य संपूज्य, इदं श्रुत्वा इन्द्रलोके ... मास, तत्रैव ब्रह्मा ... ब्रह्मलोके तं पूजयामास। सभासदैः ब्रह्मा तस्य वृत्तान्तं कथितुं प्रार्थितः ब्रह्मा उवाच – अनेन काशी दृष्टा, विश्वेशः पूजितः, वीरेश्वरकुण्डे स्नातं, वीरेशः प्रणतः अन्तकाले च काशी वीरेशौ स्मृतौ, हेतुमानेन अशीतियुगपर्यन्तं ब्रह्मलोके स्थास्यति, तदनन्तरं विप्रो भूत्वा भूमौ अवतरिष्यति, वेदशास्त्राणि अधीत्य, ...

३५–८३ न भवाप्य, काशीं प्राप्य, ... षष्टिकोटियुगपर्यन्तं तपस्तप्त्वा, शिवात् ज्ञानं प्राप्य, मुक्तिं गमिष्यति।

/ ब्रह्मा स्वसभासदान् अपरं वृत्तान्तं कथयति – पुरा वीरेश्वरे कश्चित् शैवनिकटे मयूरः आसीत् – कदाचित् समयरः केनचित् भिल्लं दृष्ट्वा भीतः पलायितः दूरं गत्वा ... शीतसत्याग कारणअप्राप्तेन ... रोदनम् – तस्य रोदनेन दयालुः वीरेश्वरः आर्तिहरं वाक्यं तमाह – सजातिधर्मेण ... धनुष्करः भिल्लः ... नैव करिष्यति त्वादि ... अभयप्रदा ...

—: सप्तमांश अनुक्रम

१० श्लो० १-५५४ . १ सूत उवाच। शिवः कथयति – काश्यां पशुपतीश्वरः – महापाशुपताः शिवशास्त्रप्रणेतारः कोटिशः तत्र सन्ति. ते भस्म, त्रिपुंड्र, रुद्राक्ष पिंगजटाः धराः, अघोरमंत्रजपाः, "निष्कलं निर्गुणं शान्तं शिवमक्षरमव्ययं॥ तुरीयमनघं" मां भजन्ति. ते शिवदीक्षापरायणाः पशुपतिस्थानं न कदापि त्यजन्ति, शिवादन्यं न भजन्ति, शिवादन्यत् नापि न वदन्ति. ते नित्यं शिवकथापराः.

१-६८ – " तत्र पाशुपतं कुंडं च तत्रैव स्नानं कुर्वन्ति ते नरकं न यान्ति. तत्र कश्चित् मण्डूकः शिवं सदा न इति – स कदाचित् चपलो अपि कालेन हृदे पाति तोपि, शिवस्मरन् मृतः; देवाः सेन्द्रब्रह्मादयश्चापि तत्र गत्वा, तदुपरि पुष्पवृष्टिं चक्रुः, मया प्रेषिता गणा अपि, तं विमानेन नेतुं गताः. शिवगणस्पर्शनात् स मण्डूकः दिव्ये देहे प्राप्तः विमाने स्थाप्य गणैर्नीतः, यमलोके इन्द्रलोके ब्रह्मलोके विष्णुलोके च तत्तदधिपतिभिः स मण्डूकः सम्यक् संपूजितः, कैलासे विमानाद् अवरुह्य शिवं संपूजयामास. शिवस्तं गाणपत्यं ददौ.

{२३–५३ / ५०–८८ " शैवपूजनं, शैवाचारः, पशुपतीश्वर महिमा.

८९ – " "पुरा कश्चिन्नृपः श्रेष्ठः सर्वभूचक्रपालकः" कुबेर इव वसुमान्, हिमवन्त इव बलवान्, मेरुरिव धीरः, लोकानां रक्षकः शास्त्रस्य हितकृच्च, सूर्यमण्डलसन्निभः — कदाचित् यमलोकं जगाम, यमेन पूजितः इन्द्रलोकं जगाम, तत्रापि देवैः पूजितः ब्रह्मलोकं जगाम, तत्रापि ब्रह्मणा पूजितः — सभासदैः "कोऽयं" इति पृष्टो ब्रह्मा कथयति –
काश्यां पशुपतीश्वरस्य पशुपतिकुण्डतटस्थ बिल्ववृक्षे, अयं पूर्वं शकुनिर्भूत्वा, नीडं कृत्वा, उवास, तद्वृक्षकोमलपत्रेः तत्कुण्डपुष्पैः, चंचुना पशुपतीश्वरं अतियत्नेन संपूजयन्, तद्वृक्षतलस्थितान् अपक्वान् पाशुपतान् स्वपक्षधूननेनोद्भूत वायुना साहरं सन्तोषयन्, देवाद्यरजःपुंजानपि दूरीकुर्वन्, कालयापनम् अकार्षीत्. कदाचित् अन्यपक्षिणा युध्यन्, पंचक्रोशाद् बहिर्गतः, केनचित् व्याधेन निपातितो मृतः — यमदूतैः यमं नीतः यमेन संपूजितः सिंहासने स्थापितः, विमानेन, स्वर्गं आगतः इन्द्रेण संपूजितः, ब्रह्मलोके ब्रह्मणा सम्यक् पूजितश्च, अत्रैव अयुतानामयुतं न्यवसत्;
स्ततएव अवनीं गत्वा विचरन्, पुरन्तपराज्ञ्या दृष्टः प्रसादितश्च, पुरन्तपं पुत्रार्थिनं अनुगृह्य, स्वयं स्वप्रभावतः, तस्योत्तमांगात् सहसात् आविर्भूतः. तथा च महामंगलादिना दानानि च दत्वा, पुरन्तपः, उत्तमांगात् जातत्वात् "उत्तमांगज" इति तस्य नाम चकार. जातिस्मरः स बालः नित्यं शिवलिंगं अपूजयत्, भस्म रुद्राक्षाभरणः शिवं पशुपतीश्वरं नाम अनिशं जजाप. पुरन्तपः तमपृच्छत् "किमिति" – तदा स बालः पूर्ववृत्तान्तं सकलं तं जगाद;
तदा पुरन्तपः "कोऽहं दृश्यसे" इति पृष्ठः. ततः स जगाद – असंख्य तव जन्मानि कुत्सित योनिषु परम दुःखानि जातानि – आकोट –
अन्तिम मायूरशरीरेण श्रीशैले नर्तनेन तत्रत्य त्रिपुरान्तक लिंगस्य प्रसन्नतस्य, त्वं स्वपुच्छेन जायं कृतवान्, अतः श्रीशैलस्य तवदेह त्यागो
प्राप्तः तत्र अयुतवर्षपर्यन्तं सुखभोगान्ते, राज्यगृहे जन्म लब्ध्वा पुनर्भोगिरिदि धन्वान, अहमपि तव पुत्रो जातः;
अयुत – तत

-१८८ २०१-२०२ - गृहीत्वा यावत् शिवमन्नाद्दे, तपः कुरु; शीघ्र प्रसादे काशीप्राप्तिः, ततश्च मोक्षप्राप्तिः, अतियत्नेन अन्नस्य जलं कर्तव्यम् अतः इत्यत्र - तथैव चकार.

10 २०३-२१० - अयं आबाल्यमतियत्नेन शिवार्चनं करोति, प्रत्यहं काशीं गत्वा, पशुपतिं पूजयित्वा, यात्रादिकं कृत्वा, शैवान्‌भ्यर्च्य, स्वनगरं याति. कालभैरवसमीपे बहूनि रत्नलिङ्गानि स्थापितानि - कामग लि.

२११-२१२ - - ब्रह्माणं सभासदः पप्रच्छुः - "कोऽयं पूर्वभवे, काशी कथं प्राप्ता, कथं त्यक्ता च"?

२१३-२४८ - - ब्रह्मोवाच - अयं पुराऽऽसीत् विप्रः शीवव्रतपरायणः हिमवच्छिखरागतः उग्रं तपश्चकार सहस्रयुगपर्यन्तं, धूमपानं चयुगपर्यन्तं, सहस्रवारं पृथ्वीप्रदक्षिणा कृता, शीर्षोर्ध्वाधःशिरा शतवारं, पुनश्च निराहारेण श्रीशैले सार्धकोटियुगं तपश्चकार - "अतोऽपि काशीप्राप्तिर्न जाता - नेत्राः प्रत्यक्षतां गतः" - इत्यादि शोचयित्वा मूर्च्छां प्राप. तदा आकाशवाणी बभूव - "इतः सहस्रजन्मान्ते विहगरूपेण काशीं प्राप्स्यति" इत्यादिर्वा स सन्तुष्टः प्रतिजन्मनि, ऋषिकुले जन्म प्राप्य उग्रं तपश्चकार. ततः काश्यां निम्बवृक्षस्थ विहगमात् जातः; तथापि विहगो दशात् निःसरणे किञ्चित् रुधिरं शैवस्य मूर्ध्नि निपपात, तदा स शशाप - "यस्यैतद्रुधिरं तस्य काश्यां प्राप्स्यति न सन्ततिः" इति. ततोऽयं शिवपरायणोऽपि काश्याः अन्यत्र मृतः, ब्रह्मलोके स्थितोऽपि भूपतिर्बभूव (परन्तपस्य पुत्रः उत्तमाङ्गजः - यथोपरि वर्णितः) अयं कदाचित् अस्मान् सभाजयितुं आयाति. अतः परं अयं पुत्रे राज्यं दत्वा काश्यां अन्तं करिष्यति - शिवश्च तस्मै मुक्तिं दास्यति.

19 २४८-२४९ - एवं कथान्ते - ब्रह्मसभासदः तं नृपं (उत्तमाङ्गजं) पूजयामासुः, ब्रह्मापि तं पूजयामास. तदा स उत्तमाङ्गजः स्वं नगरं इन्द्रवत्याभिधं जगाम.

२५०-२५२ - शिवः शिवामाह - पशुपतीश्वरस्य सन्निधाने कश्चित् द्विजश्रेष्ठस्याङ्के दौहृदाक्रान्ता पारिणी निविष्टा, तां स द्विजः कुशाग्रेण जघान, तदानीं सा मृता, तद्गर्भान्निःसृतः शकुनः तं द्विजमाह कथं त्वया मम माता हता? - बालानां पोषणे मातैव भवति, तद् मम मरणे अपि निश्चितं, अस्याः भर्तापि दुःखसंयुक्त तो मृतां ज्ञात्वा मरिष्यति, मद्भ्रातरोऽपि मरिष्यन्ति - इत्थं काश्यां मरणेन अस्माकं शिवः मोक्षं दास्यति, परन्तु तवापराधस्य तु गतिर्घोरा यमयातना, अथवा यदि तव मरणं काश्यां न घटेत चेत् - भैरवी यातना घोरा असह्या तवभागे स्थिता -

२५३ - ब्रह्मापि तद्दृष्ट्वा तं द्विजं आह - एतस्य माता त्वया निहता - अतः त्वया पापात्मना काशी कथं स्थीयते, अस्याः मरणेन अस्याः गतिरप्यधोगामिनी भविष्यति. किञ्च त्वया द्रव्यलोभेन परार्थं रुद्राध्यायजपः कृतः, तेन रुद्रत्रिशाचलं त्वया प्राप्यं, यथा -

२५४ - (७) पुरा धननिधिर्नाम भूचक्रपालकः काशीप्राप्त्यर्थं हिमालये कोटिजन्मावधि उग्रं तपः कृत्वा, अनेक मत्तमातङ्ग अश्वगौ रत्नसुवर्णादीनि आहृत्य, काशीमागत्य विश्वेशं संपूज्य, तत्तद्धनं रुद्राध्यायपाठकस्तस्यार्थे कर्तृकं, दानाय उपस्थितं, (स्वार्थं परार्थं रुद्रपाठस्य महापातकं (वेदविक्रयः इति)) - सर्वं निराकृतमपि, त्वं तद्दद्नार्थं लोभेन रुद्रपाठं कृत्वा धनं लब्धवान् - अतोऽसि त्वं अपापात्मा न.

६ —:

वसिष्ठ आश्रम

अ० श्लो० १ २

१० ३०५-३२५ - - - (२) वसिष्ठं स विप्रः प्रायश्चित्तं पृष्टवान् - ततो वसिष्ठः तस्य महाघोरपातकस्य निष्कृतिर्नास्ति - घोरयातना एव - इत्यादिकमाह.

३२६-३३४ - - (३) सर्वे द्विजा अपि तस्य दर्शनेऽपि महापापं - इत्यादिकं ब्रूवुः.

३३४-३३८ - एवं - स (पक्षिघातकः कृतार्थो दशाध्यायपाठी) - (यदा मृतः तदा) घोरपिशाचत्वं भैरवीयातनां प्राप्तवान् - अग्रेऽपि यातना भविष्यति -

३३८ -- ३६८ - - , ब्रह्मणो वचनानि तं द्विजं प्रति - दुष्टानां काशीवासो न विद्यते - अतो काशीं विहाय गच्छ.

अ " ,, (२) अयं शिवमयः पक्षी (-पक्षी), एतस्य दुःख दानेन प्राप्ता भैरवयातना (अग्रेऽपि अस्य जन्मान्तरस्य भैरवं शिवानन्दो, ...

३६९ - - ब्रह्माणं - स विप्रः पृच्छति - "अनेन शाकुन्तत्वं कथं प्राप्तं"?

३७०-३८६ - - - ब्रह्मा कथयति ———— " - काश्यां पालनीयान् नियमान् अत्युक्तान् श्रुत्वा - नियमाश्चैते मनुष्यैः कर्तुमशक्याः इति

तथान्य "धर्मास्तु विहिता शास्त्रे मनुष्याणाम्, न पक्षिणां" - इति "पक्षितनुं लब्ध्वा काश्यां त्यक्ष्ये तनुं ततः" इति काश्यां शिवोपदेशेन मोक्षं प्राप्तुं निश्चित.

"अग्रेव शाकुनि जातो योगमार्गविचक्षणः"

३८७ - शिवः शिवामाह - ततः मरणप्राप्तस्य (तस्य पक्षिणः उत्तमांगस्य) पंचाक्षरोपदेशं कृत्वा, मोक्षं अहं दत्तवान्.

३८८-४११ " " पुरा पशुपतिकुण्डे स्नानार्थं गतं युवानं कंचित् शैववरं जलमध्ये प्रविष्टं सुन्दरं मन्मथाकारं - ददृशुर्नागकन्यकाः; ततस्तं शेषालये निन्युः. शेषः तं दृष्ट्वा

पप्रच्छ "को भवान्" इति - स नैज शिवपरायणतां अकथयत्. अथच विष्णुब्रह्मणो तेजोमयलिंगदर्शनादिकं वर्णयति ——

ब्रह्मा, हिमालये तपोनिष्ठं विष्णुं पप्रच्छ - "लिंगार्चनस्य माहात्म्यमप्रमेयं निगमैरपि ॥ न ज्ञातं सर्वथा सम्यक्" "शिवः केन प्रकारेण पूजितो मुक्तिदः

शिवमूर्तिः कथं ध्येया, शिवस्य क्वास्ति सन्निधिः ॥ त्वयापि लिंगमाहात्म्यं कथं ज्ञातं जनार्दन ॥" इति पप्रच्छ.

विष्णुरुवाच - "न मया शिवलिंगस्य माहात्म्यं ज्ञायते विधे ॥ परन्तु वेदविहितं क्रियते लिंगपूजनं ॥" इत्यादिकं, "त्वमपि तपः अनुकुरु" -

(ततो घोरतपसा तयोः तेजोमयं लिंगं प्रादुर्बभूव. तस्य लिंगस्य आद्यन्तं ज्ञातुं तेषां सामर्थ्यक्षीणे सति, शिवः मूर्तिरूपेण आविर्बभूव.

४१२-४२४ - —— ब्रह्माकृतस्तुतिः (नमक मूल)

४२५-४३७ —— विष्णुकृतस्तुतिः (...)

सप्तमोऽ॰ अनुक्रम:

श्लो॰ ! मूल॰ १ — शिवलिङ्ग

१० ४६६-४६८ — शिवउवाच (विष्णुप्रह्लादौ प्रति) "मदीय रूपममलं कथं ज्ञेयं भवाद्दशैः॥ यन्न वेदैरपि ज्ञातं" – इत्युक्त्वा अन्तर्धानं ।

४७० — शैवदर्पः दोषमाह – "तादृशो शिव मे वार्धां पूजयित्वा वसाम्यहं॥ नान्यो मया न्यो देवेषु विना शंभुं सनातनम्॥"

४७३ — शेषः अस्त्युत्वा तेनैव सह काशीमाजगाम सदैवः पशुपतीश्वरं प्राप्य सन्तोषमाप.

११ १ — २८ — शिवः शिवामाह– ओंकारेश्वरः काश्यां- ओंकारनाम विमलं क्षेत्र काश्यां सर्वपापक्षयकरं, तत्र विख्यातं. तद्दर्शनार्थं मया यत्नात् स्थापिताः . तत्र विष्णुः, ब्रह्मा, इन्द्रादि देवा, वेदाः, तापसाः मुनयः लोकपाला, नागादयः तत्र तपः कुर्वन्ति. अहमपि प्रत्यहं तत्रयामि. तत्र स्नानं ओंकारेश्वरदर्शनं शिवपूजनं च नियमेन कर्तव्या. प्रतिपदा चतुर्दश्यां पूजा कार्या विशेषतः. "ओंकारकुण्डममलं तत्रतिष्ठति निर्मलं तस्मिन् प्रतिदिनं स्नानं - शीतवृद्धये कर्तव्यं, तर्पणं प्रत्यहं कर्तव्यं, श्राद्धे तत्र कृते, नरक स्थाऽपि पितरः ब्रह्मलोकं प्रयान्ति.

२९ — ५४ — — त्रिलोचनेश्वरः – पिलपिलाख्यं कुण्डं. तत्र स्नात्वा आद्यकृत्वा त्रिलोचनेश्वर पूजनं कार्यं. शनि प्रदोषे ३३ — ५४ तत्र उपोष्य स्नानं तर्पणं श्राद्धं पूजनं होमः सर्वैः कार्यैः, अनन्तकृत्यो भवति.

५५ — १०२ — — कृत्तिवासेश्वर – तत्र कुण्डं (हंसकुण्ड) – तत्र स्नानं कृत्वा पूजनेन मुक्तिः – माघकृष्णचतुर्दश्यां (-फाल्गुन वदी १४ - शिवरात्री) उपोष्य जागरणं रात्रौ प्रतियामे पूजा कार्या, अन्यथा नरके वासः — पुरा हिमाद्रये कश्चिद्राजा, शिवरात्रिकृतवान् कृत्तिवासेश्वरमहात्म्यं श्रुत्वा, काशीं यावद्गतः निष्टितः, ततो देहान्ते दिव्यं, काशीप्राप्तं, लक्षयुगपर्यन्तं उग्रं पंचाग्नितपं, पुनश्च जलमध्यगतः सहस्रयुगपर्यन्तं उग्रंतपश्चकार, ब्राह्मणा विरूपेण काशी प्राप्ति अनन्तमात्रौ महाकष्टैः प्राप्या, अतोऽहं न यास्ये यथा तत्कृतं मनोधितोऽपि, पुनरपि लक्षयुगपर्यन्तं एकपादेन स्थितः दुःसहं घोरं तपः मतीत्यर्थं चकार– ततोऽपि सिद्धिमलभो यदा स काशीं प्राप्य यथाविधि दर्शनादिकं कृत्वा, कृत्तिवासेश्वर पूजनादिकं चकार, पुनः शिवरात्रिप्राप्य, यथाविधि कृत्तिवासेश्वर पूजनं जागरणादिकं दीपदानैश्च स्तोत्रपाठनृत्यगीत पुराणश्रवणैश्च समाप्य, पुनः पंचाग्नितपश्चकार – कालेन मृतः, मयापंनाशरोगाद्भिः मुक्तिः प्राप्ता. — कृत्ति कोटिशः लिंगानि मुक्तिकराणि सन्ति.

४०

-: सप्तमांश अनुक्रम

अ. श्लोके

११ १०२-१०५ (अमृत ऋणविमोचन) — ऋणमोचन तीर्थ — "अत्र स्नानमात्रेण ऋणेभ्यो मुच्यते जनः।" अत्र श्राद्धे कृते — पितॄणां ऋणबन्धनात् प्रमुच्यते ॥

१०४-१०७ — — पिशाचमोचन तीर्थ — "अत्र स्नानात् पिशाचोऽपि मुच्यते सर्वपातकैः" श्राद्धमपि अत्र विहितम् [illegible] अतिः पतन्तः (बहूनि) कुत्रापि अभीष्टप्रदानि लिंगानि सन्ति।

१०८-१३१ — — यातनास्तम्भः — तद्गते (........) — पातक कारणे, अनार, नित्यान्तर्गृहादि यात्राविमुखात्, अन्तर्गृहे मलादि विसर्जनात् [illegible] (शिवनिन्दकस्य, आमिष) स्तम्भे भैरवः, अग्निशृङ्खलैर्बध्वा, पाचयति। अत्र (अतिघोर) जाज्वल्यमानानि [illegible] अग्निकुण्डानि सन्ति तेष्वपि [illegible] तान् भैरवः पातयति। द्वात्रिंश युगपर्यन्तं एकैकाघफलं, (यमः) कृत पातकैः भुज्यते। भ्रमेणापि, अन्तर्गृहे [illegible] मूत्र विसर्जनेन, त्रिकोटियुग पर्यन्तं एतेषु कुण्डेषु पतनं भवति; (प्रतिलोमे) [illegible] तु ततस्य त्रिगुणं फलं भोक्तव्यं भवति; नित्यं अन्तर्गृहे मलादि विसर्जकस्य नानिष्कृतिः। भैरवस्य किंकराश्च अपारबलविक्रमाः; तेभ्यः विष्णवाद्योऽपि बिभ्यति।

१३०-१६५ — — यातनाभागिनां सविस्तर परिगणना

१६६-१६८ — — अतः एव मुनयः अन्तर्गृहात् बहिस्तिष्ठन्ति, अथवा मूत्राद्युत्सर्जनाय पञ्चक्रोशाद्बहिर्यान्ति। तथाच प्राणिदुःखकरं सर्वथा वर्जनीयं। अन्तर्गृहे; अन्तर्गृहाद् बहिरपि, (काश्यां) मूत्राद्युत्सर्जनं न कार्यं।

१६९-१७६ — यातनां वारयितुं प्रायश्चित्तं।

१७७-१८१ { कालेश्वरकुण्डं (कालभैरवस्य प्रान्ते) — (अगहन का बदी अष्टमी) कालाष्टम्यां तत्र स्नानं कार्यं,
कालेश्वर लिंगं (कालभैरव स्थापितं) पापौघनाशनं; तल्लिंगं पूजनं कृत्वा भैरवपूजनं। "प्रदक्षिणा नमस्काराः कार्याश्चाष्टोत्तरं शतं ॥ जागरणोपवासेन प्रीणनीयो हि भैरवः ॥१८०॥ शुचिभिस्तैलपक्वान्नैः शैवाः ब्राह्मणपुंगवाः। भोजनीयाः प्रयत्नेन, भैरवप्रीतिकाम्यकैः ॥"१८१॥

१८३ "कालाष्टमीति विज्ञेया कार्तिकस्यासिताष्टमी (श्लो०१८३) — (या च मार्गशीर्ष बदी अष्टमी)

१८२ — शिवं शिवा पृच्छति — "कथं कालाष्टमी शंभो साकालस्य प्रियाकथं ॥ जागरेणोपवासेन कथं तृप्यति भैरवः" इति।

१८३. — शिवः शिवां कथयति — (१) "कालाष्टमीति विज्ञेया, कार्तिकस्यासिताष्टमी ॥ (मार्गशीर्षस्य बदी ८) तस्यामुपोषणं कार्यं तथा जागरणं निशि ॥"

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

श्लो . सू. १ . सू. २

११ १८४ — — (२) पुरा रथन्तरे कल्पे — वशिष्ठाद्या मुनीश्वराः शिवं संपूज्य सम्यक्, मध्याह्ने कृत्तिवासेश्वरं च संपूज्य, शिवं ध्यायन्तः स्थिताः ; ब्रह्मा (नला शिखपाणिः) तत्रागत्य, शिवं अपूज्यैव स्थि...

१८५–२०१ — — ब्रह्माणं ऋषयः ; शिवमनर्चनेन, तं रिक्तपाणिना शिवसमीपगमनं, अनर्चनं, अनमस्करणादिकं अनर्थकरं — इत्यादिकं कथयामासुः

२०२–२०६ — — ब्रह्मा स्वमेवं अर्चनीयं वदन्, शिवस्य विरुद्धमेवावादीत् -

२०६–२११ — — विष्णुरपि तत्रागच्छत् — स सम्यग् रीत्या शिवं संपूज्य ध्याननिरतः बभूव — ब्रह्मा तं विष्णुं आक्षिप्य क्रोधमुत्पादयन् ब्रह्मैव अर्चनीयः इत्यर्थं अवदत्.

२१२–२१८ — — विष्णुः पूजां समाप्य, ब्रह्माणं धिक्कारयति — ब्रह्मा तु विष्ण्वादिकान् सर्वान् "भ्रांताः" इत्यादिकं कथयति -

२१९–२२४ — — विष्णुः, ब्रह्माणं नाशयितुं, शिवं प्रार्थयामास -

२२५–२४२ — — ततो कालभैरवः आविरास, स शंभुं, मया किं कर्तव्यं, इति पृच्छति. ब्रह्मशिरश्छेत्तुं तं शिवः आज्ञापयामास. स नखाग्रेण ब्रह्मणः शिरांसि चिच्छेद.

२४३–२६० — — ब्रह्मणः प्रथमं शिरः (नागविष्टं) पाताळं प्राप्तः. तं रोदः दृष्ट्वा, ब्रह्मणः शिरः इति परिचीय, नायं प्रलयसमयः तथापि, प्रलयभयं नास्ति तां काशीं श्रितुं, काशीमागत्य विश्वेश्वरं आदिभैरवं च संपूज्य, कृत्तिवासेश्वरं जगाम, तत्र च कालभैरवेन दृष्ट्वा, मूर्च्छितो निपपात.

२६१–३११ — — रोदं विष्णुं इन्द्रं देवांश्च मूर्च्छितान् - शिवः उत्थापयामास - ते भैरवं स्तुवन्ति (२६४–२८२). विष्णुः विधिं एकशीर्षहीनं जीवयितुं तथा सौम्यरूपं धारयितुं प्रार्थयामास. ततः कालभैरवः सौम्यरूपं दधार, तस्याज्ञयाच विष्णुः विधेः चत्वारि मुखानि भूमिस्थानि यथास्थानं योजयामास, सजीवितः ब्रह्मा शिवः कालभैरवं (रुद्र) कृत्तिवासेश्वरस्य दक्षिणायां दिशायां, काशीरक्षणार्थं, स्थापयामास. सायं सर्वे सन्ध्यावन्दनान्ते, शिवं संपूज्य, भैरवस्य पूजार्थं गत्वा तं षोडशोपचारैः संपूज्य, अर्घ्यप्रदानानि, समंत्रकं चक्रतुः.

३१२–३२४ —"उपोषणं त्यागभूतमर्घ्यदानमिहस्मृतं॥ तथा जागरणं रात्रौ पूजायाम च तुष्टये॥ ३३॥ भैरवायोग्ररूपाय यस्त्वर्घ्यं न प्रयच्छति। तस्योपवास जनितं न फलं भवति॥ ३२४॥ पत्रे पुष्पाणि सजलान्यादाय अर्घ्यमनुत्तमं॥ जपेतो दद्युरर्घ्यानि भैरवायामितात्मने॥ ३५॥ अर्घ्य मंत्रः (३१६–३१८)॥ भैरवार्चनः पूजा जागरण विधिमहिमा (३१२–३२४)

३२५–३४८ — — पुरा भैरवेण विष्णुः आश्रितः निष्कासयित्वा स्थापितः —

पुरा क्षीराब्धिमध्ये – सायंकाले (विष्णुः) लक्ष्मीमालिंग्य स्थितः, तं लक्ष्मी बहुशो नारयामास — अथ तापकातः, लक्ष्मीं च – सायंकाले नित्यं शिवं ...

-: सप्तमोऽत्र पूर्वार्धं अनुक्रमः

अ० । श्लो० । सूत्र । टिप्पणी ।

११ — — अपदांपदं याति – सप्तम्यां प्रदोषे सायं शिवमपूज्य नरकं याति: इत्यादि ।

३५७–७८ — — तदानीं भैरवः, क्षीराब्धिप्रमुखान् समुद्रान् पपौ; तदा विष्णुलक्ष्मीः समुद्राः सर्वे पंचाशत् युगपर्यन्तं संकटं वहन्, तद्दूरे स्थिताः । यदा भैरव अब्धीन् निक्षेप तदा विष्णुः निर्जले पपात, लक्ष्मीश्च अन्यत्रे पतिता, शंकरं सस्मार, पाहि पाहीति उवाच; तदा तां विष्णुः प्राप, पश्चात्तादेव चकार, लक्ष्मीं निजनिलये विष्णुलोकं नानिनुं प्रस्तावयामास । तं तत्र लक्ष्मीरुवाच कनिलयं, तत्र तु नंदिना दिदिस्थापितः, अतैवात् प्रति नन्दी तु कृपाशीलः, तं प्रसादयत् — सर्वस्य शास्ता महेशः

३७९–३८७ — — इन्द्रोऽपि पुरा प्रदोषे शिवानर्चनेन, शच्या सह विहारेण, शिवनिन्दने च – परमापदं प्राप —

शिवस्य अवगणनां इन्द्रेण यदा कृता – तदा कश्चिन् नंदिनो गणः श्रुत्वा, अतिरुष्टः सन्, शूलेन इन्द्रं पोथयामास द्वात्रिंशद्युगपर्यन्तं शूलाग्रे चक्रवत् भ्रामयामास, दर्दुरपर्वते च पातयामास – तत्र कुपितो इन्द्रः, शिवतपः परः अद्यापि तिष्ठति ।

३८८–३९३ — — अतएव शिवस्य अवगणना कदापि न कर्तव्या ।

३९४–३९९ — — अतः "शिवं शरणं व्रज" – इति लक्ष्म्या उक्तो विष्णुः त्रिकोटि युग पर्यन्तं तदर्थ्यकार – तत्काशीतः प्रसन्नः विष्णुं विष्णुपदं दत्तवान् – तत्प्रभृति अप्रमादेन शिवार्चनपरः ।

४००–४०६ — (२) नारसिंहस्य संहारः —— द्वात्रिंशत्सहस्र कल्मान्ते विष्णुः नरसिंहरूपं धारयित्वा, देवकार्यं कृत्वा, गर्वात् "नमत्तोऽप्यधिको कोऽपि, न मया सदृशोऽपि वा। नास्तीति सर्वेष्वपि" पश्यत्स्वपि वदिष्यति – तदा शरभरूपेण शिवः तं संहरिष्यति – "नखाग्रे प्रोथयित्वा तं भ्रामयामि नखत्रयः॥"; तं हत्वा विजेयस्य कालभैरवः पुनर्जीवनशंकया पाषाणे पेषयिष्यति दहिष्यति च ।

४०७–४४४ — भैरवः काश्यां अत्रैव शासकः – तस्य महिमोपसंहारः – भैरवदशनामानि यैः भैरवनमनं, भैरवीयातना वारणाय – "कपाली कुण्डली भीमो भैरवो भीमविक्रमः॥ व्यालोपवीती कवची शूली शूरः शिवप्रियः"।
४४३–४४४

४४५–४५३ — कर्कोटकेश्वरः कर्कोटककुण्डं = वापी = नागकूप —— श्रावण शुक्लपंचम्यां स्नानं – रोगनाशार्थं विषहोत्र नाशार्थं च । तत्र सहस्रशः शिवलिंगानि शैवैः स्थापितानि । कर्कोटको नागः काश्यां लिंगं स्थाप्य कुण्डं च कृत्वा शिवमाराध्य, स्नानेन आरोग्यं विषापहं वरं प्राप ।

४५४–४६१ — कदाचित् कर्कोटकः शिवगंगा स्नानार्थं गत्वा, तत्र नारायणं तपस्यन्तं पप्रच्छ – क्व स्थातव्यं, को मन्त्रो जप्यः किं लिंगं पूजनीयं श्रेष्ठं कथं च; कथं तोषो महेश्वरः

:: सप्तमांशपूर्वार्ध-अनुक्रम:

अ. · श्लो. · ख़ज़. १ · शिवगीता २ ·

११ ४९२–४९६ कर्कोटकं विष्णुराह (१) शिवषडक्षरो मंत्रः मुमुक्षुभिर्जप्यः, तत्प्रभावस्तु शिव एव जानाति, नाहम्. — कथा —

४९७–५१४ कदाचित् हिमालये कश्चिद्विप्रः ब्रह्महत्यादिपापानि चकार, मृगानि हत्वा मांसं चखाद, गो सहस्राणी हत्वा गो मांसमपि चखाद, सर्प दष्टोमृतः, तदा स शिव शिवेति उक्त्वा ममार — तदा कश्चित् शिवकिंकरः तच्छब्दं श्रुतवान्, तदैव यमदूताः तत्रागताः, तान् स शिवकिंकरः "अनेन शिवनामोच्चारणं द्विधा कृतं तेनायं मुक्तपापः शिवगणो भविष्यति, नायम् यामीय यातनाभागी, नेनेयोऽयं भवद्भिः इति" — तदपि ते नेतुमुद्यताः, ततः स तैः सह युयोध, तान् सर्वान् नाशितवान् — स्वयं यमः तत्रागत्य, तं शैवं दृष्ट्वा, तं प्रणम्य पप्रच्छ अयं महापापी सन् अपि, तव सन्निधानात् अयं कथं निष्पापः, इति. स ते शिवनामोच्चारणेन निष्पापो जातः, इत्याह. तदा यमः तं मृतमपि छिन्नं पूजयामास — तत्रैव शिवप्रेषिता गणाः, विमानै आगत्य, विमाने तं मृतं स्थाप्य कैलासं निन्युः, शिवस्तं गाणपत्यं ददौ.

22

५१४–५१८ — — कर्कोटकं विष्णुराह — एवं बहवो शंकरेण, मरणकाले शिवस्मरणेन, कृतार्थीकृताः. अतः शैव मंत्रो जप्यः

५१८–५२१ — — (२) काश्यां मंत्रः जपनीयः, तत्रापि अन्तर्गृहे, अन्तर्गृहेऽपि ज्ञानवापीतटं अतिशुभं.

५२२–५२६ — — (३) ध्यानं —

५२७–५४३ — — (४) लिंगं च श्रेष्ठं — शिवनामाख्याशिलात्मकं — सा शिला च गंडकी नद्यां, सोमेश्वर नाम क्षेत्रे, शिवकुण्डे बहुशः सन्ति, परन्तु शिवप्रसादैव लभ्याः. तल्लिंग लक्षणं च "कपिलं तच्छिलापृष्ठं, पार्श्वे श्यामैव सा शिला ॥ उपर्युन्नत महिषनेत्र सन्निभमुत्कटं ॥ सैवेषलक्षणा भव्य लिंगे देशो मनोहरो॥" ..

५४६–५४७ — — (५) सान्निध्यं शिवस्य — शिवनामाख्यां शिलायां सदा

(५३५–५३६) ५४५–५४७ — — (६) पूजनं च — बिल्वैः नवैः, भस्मना च, श्रद्धया च. — धूपदीप नैवेद्यैः अभिषेकैः [illegible] — पूजमानो जपः [illegible] ५४५–५४७

५४३–५४५ — — +(७) तस्य पूजने अधिकारी — "जितेन्द्रियः शैवैकशरणः शैवः".

[illegible], ५३४, ५३५, ५३८ — — +(८) फलं — शिवः प्रीतो भवति, ५३४ पापनाशः, ५३४ भैरवीयातना न भविष्यति, ५३५, ५३८

१२ —: सप्तमीय पूर्वार्ध अनुक्रम:

अ. श्लो० मूल द्वितीया

११ ५५०–५५२ १ . एवं विष्णुवचसा– कर्कोटकःतत्रगत्वा, अलब्धा च, उग्रतपश्चकार, ततो शिवप्रसादं लब्ध्वा, काशीं आजगाम, (विष्णुना सार्धं) अन्तर्गृहे तपः कर्तुं समारभत्.

११ ५५२—६१३ मणिकर्णिका – वीरेशाद्दक्षिणे भागे विष्णुर्बलसमन्वितः अमलं कुंडं, रत्नसोपानिकं कृत्वा, मणिवेदिकां कृत्वा, रत्नमयं सर्वर्तौ पवित्रतयाढ्ये शिवं संस्थाप्य, लिंगपार्श्वे पंचाग्निमध्ये ~~[illegible]~~, षट्कोटियुगपर्यन्तं, पुन षट्कोटियुगं एकाग्रेण, ततः षष्टिवत्सरपर्यन्तं ब्रह्ममानेन, तपश्चकार – तदा शिवः तत्स्थापितलिंगे प्रादुर्बभूव, विष्णुः शिवं पूजयित्वा स्तौति (५७०–५७८) — शिव प्रसन्नः "वरं वृणु" इत्युवाच . विष्णुः "शिवे अचलां दृढाभक्तिं" ययाचे, तदा शिवेन तस्मै वैकुण्ठाधिपत्यं, धर्मेण सततं लोकान् पालयितुं, दत्तं. तदैव सहस्रकमलैः शिवसहस्रनामभिः पूजयामास, तदा तद्भक्तिदार्ढ्य दर्शनाय एकं कमलं शिवेन हृतम् तदा विचार्य, स स्वनेत्रकमलेनैव संख्यामपूरयत् – तदा अतिप्रसन्नः शिवः पुण्डरीकनिभं नेत्रं तस्मै दत्वा, सुदर्शनं चक्रं च अपि दत्तं सर्वशत्रुनाशनाय (द्विजं)– तदा विष्णुः तत्कुण्डं पापहरं भवितुं, तथा मणिकर्णी इति नाम्ना ख्यापनार्थं ~~[illegible]~~ एकमज्जनादेव मुक्तिकरं, स्मरणेनापि पापनाशकं पितृश्राद्धेन पितॄणां ब्रह्मलोकाप्तिं, तत्तुल्यं शेन च मोक्षप्रापकं भवितुं, वरयामास – तदपि शिवेन सर्वं दत्तम्.

१२ १–१४ — — (कार्त्तिके) केदारेश्वरः – (केदारकुण्डं – श्रावण सोमवारे विशेषेण पूजनं व्रतं (च अशक्तौ निशिभोजनं)

१४–१६ — — अर्कविनायकः – कुण्डं " "

१७– — — लोलार्केशः – भानुषष्ठी दिने "

२० — — सिद्धेश्वरः –

२१–२३ — — दुर्गा (विमला) – आश्विन शुक्ले नवरात्रे प्रतिदिनं पूजा .

२४ — — अमृतकुण्डं (तत्रैव) – स्नानेन दुःखानि न भविष्यन्ति.

२५–२८ — — कामाक्षी + कुण्डं – श्रावणमासि प्रत्यहं पूजा, विशेषतः भौमवारे.

२९–३० — — आदिढुण्ढीश्वरे नाम गणेशः – प्रतिशुक्ल चतुर्थी दूर्वा लड्डुकादिभिः पूजा.

३१ कालेश्वरः – प्रत्यहं पूजा

-: सप्तमांश पूर्वार्ध - अनुक्रम:

अ . श्लो. १ २

९२ ३२-३३ . - गोकर्णेश्वर: + कुण्डं - शिवरात्रौ स्नानं पूजनं च विशेषत:.

३४-३६ . - / दिव्यानि लिंगानि कुण्डानि - अनेकानि सन्ति, अग्रे चापि भविष्यन्ति.

३७-४२ - (गंगेश्वर:) इत: शतोत्तरे कल्पे - हिमवत: कन्या, (स्वपत्नी भवितुं) तपश्चर्यां करिष्यति द्वात्रिंशत्कल्पपर्यन्तं, (अग्नौ) ततो जले - तत: कदाचित् यत्नेन बह्वादेवं गतासनी ब्रह्मादयोऽपि तस्या: रूपेण मोहिता भविष्यन्ति, तेभ्य: शापं ("सायुज्यमेवं मोक्षं अस्तु" इति) दत्वा जलरूपा सा भविष्यति, जलरूपेणैव काशीं गमिष्यति; तां ते गंगा गंगा इति वदिष्यन्ति - सापि स्मृतां पुनर्विनाशिनी - स्वनाम्ना ज्ञानवापी तटे लिंगं संस्थाप्य, तपश्चर्यां करिष्यति.

४० -) काशीवासवियोजका बहवो विघ्ना: तच्छान्त्यर्थं -

४०-८६ / (१) ढुण्ढिराज: - दूर्वांकुरै:, अष्टोत्तरशतनामभि: पूज्य:. अष्टोत्तर शतनामावलि..;
[redacted] -५२-८५
(६ ७-१४-१५)

(५८ - (- बडे गणेश) (२) वक्रतुंड विनायक: + वक्रतुण्डेश्वर कुण्डं - नभस्य शुक्ल [redacted] चतुर्थ्याम् - तत्कुंडे स्नात्वा पूजनं दूर्वांकुरै: मोदकै: अन्यै: परमान्नै: भक्ष्यै: भोज्यै मनोहरै: अष्टोत्तरनामभि: मौनेन (नामावलि) पूजयित्वा, शिवान् ब्राह्मणान् सन्तोष्य, वक्रतुंड मन्त्र: "वक्रतुंड सुप्रताराध्य सूर्यकोटि समप्रभ॥ निर्विघ्नेनैव सततं काशीवासं प्रयच्छ मे"। इति मन्त्रेण प्रार्थ्य पुन: पूजां

(३) कृत्वा, नमस्कृत्वा, ढुंढिराज सम्यक् पूजनं कार्यं, तत: —

(२५ (४) मोदादि पंच विनायका: - तान् पूज्य मोदकै:,

८४ [redacted] (५) क्षिप्र विनायक: - पूर्ववत् संपूज्य,

८५ [redacted] (६) आशा विनायक: - " ,

८५ (७) अर्क विघ्नेश्वर: (विनायक) - "

८६ (८) सिद्धि विनायक: - "

८६ (९) चिन्तामणि विनायक: - "

८७ (१०) सेना विनायक: - "

१४ —: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रमः

अ. श्लोक अध्याय विवरण

१२ ८७ (१) दुर्गा विनायकः — संपूज्य,

८८—९८ — एवं संपूज्य शैवाः शंकर तत्वज्ञाः भोजनीया प्रयत्नतः — एवं संपूजनेन ते निर्विघ्नेन काशीवासं प्रयच्छन्ति. अष्टोत्तर शतनामभिः, कपिलाज्येन ~~[illegible]~~ सार्धकुम्भनयाहुतीः हुत्वा सर्व विद्याधिपो भवेत्. एतैर्नामभिः प्रत्यहं गणनाथस्य पूजा कार्या प्रयत्नतः, गणेशात्परो लोके विघ्नहर्ता न विद्यते. सर्वैरपि आदौ गणेशः पूजितः.

९९—१४० — काशीयात्रा विधिः (= काशीं यातुं = अन्यत्रस्थेन काशीं यातुं विधिः)

१४१—१४६ — काशीयात्रा कर्तारं दृष्ट्वा, पितरः मुदिताः भवन्ति.

१४७—१५४ — काशी यात्रया, ~~नरकोद्धृतिः~~ पितॄणाम् नरकोधरैः कथा — ~~तेन~~ तैः पितृभिः कृताघसमाहारः, तेषां वंशजेन काशीयात्रा ~~[illegible]~~र्थं कोशार्धं नियमाः पालिताः तेन ते पितरः नरकेभ्यो विनिर्गताः; ज्ञानवाप्यां तेन पिंडदानकृतेन — ते पितरः ब्रह्मलोकं प्राप्ताः
१६०—१६१

~~१५५~~

१५६—२३१ — काशीं प्राप्य, कर्तव्यानि आधानीनि.

२३२—२५० — ,, (आधानिकत्वा) शैववर्याणां पूजादिकं अवश्यतया कार्यं. शैवप्रशंसा — ~~[illegible]~~ उदाहरणम् —
२३३—२४०

२५१—३४४ — कथा — कश्चिद्द्विजवरः शैवपुंगवः महायात्राल्पस्यः, वार्धक्येनासमर्थः धनरहितश्च — बहुशो निवार्य, काशीमेव गन्तुं निश्चित्य, शिवं प्रार्थ्य, शनैः शनैः काशीं प्राप्य — ज्ञानवापीजले स्नात्वा श्राद्धादिकं चकार — ~~[illegible]~~ अन्येष्वपि तीर्थेषु स्नानादिकं, लिंगानां च पूजनं चकार — तेन तस्य सार्धपुरुषमिता पितरः नरकेषु पच्यमानाः, नरकादुद्धृताः, यमेन्द्र ब्रह्मादिभिः पूजिताः, ब्रह्मलोके ~~[illegible]~~ रत्नासनेषु उपविष्टाः पूजिता बभूवुः.
ब्रह्मसभासद्भिः "एते के?" इति पृष्टे ब्रह्मा कथयति — एते सर्वे, पूर्वं महापातकिनोपि, वंशजेन काश्यामागत्य, ज्ञानवाप्यां पिंडदानेन, नरकादुद्धृताः ~~अत्र आगता यथा पूज्याः~~ पूजनीया जाताः — इति ~~[illegible]~~ काश्यां ज्ञानवापी प्रशंसा.

३४४ — पंचक्रोशी प्रदक्षिणा ~~विधिः~~ — "तत् प्रदक्षिण मात्रेण नश्यत्यघकृतं क्षणात्" ~~मुण्डनपूर्वक उपवासः, पंचगव्यपानं~~

३४६—३५८ — — (१) मुण्डन पूर्वकोपवासः, पंचगव्यपानं, ज्ञानेशसन्निधौ स्नानं, अन्तर्गृहयात्राविधिपूर्वकं.

३५८—३७७ — — (२) मुक्तिमंडपे संकल्पः. अनुज्ञाग्रहणं सकलपातकोच्चारणपूर्वकं.
३५६

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रमः

अ॰ . श्लो॰ . (खं॰) १ . (टिप्पणी) २

१२ ३८७ ~~[illegible]~~ — (३) प्रातः ज्ञानवापीस्नानं । पुनः विश्वेश्वर पूजनं

३८८ (४) वीरेश्वरादि (स्था)स्थानेषु गत्वा संपूज्य सादरं

३८८ (५) पुनः विश्वेश्वर पूजनं भक्तिपुरस्सरं ।

३८९ . (६) "(ततो) मौनेन नियमात् कृतांजलिपुटैर्नरैः ॥ ढुंढिराजं प्रणम्यैव गन्तव्यं मुक्तिमंडपात्"

३९० — ३९२ — दिनाष्टकेन विधिवत् पंचक्रोश प्रदक्षिणा ॥ कर्तव्यमति यत्नेन भक्तिश्रद्धासमन्वितैः" ३९० ॥ मध्ये सर्वेषु तीर्थेषु स्नात्वा सम्यक् यथाविधि ॥ श्राद्धं कार्यं प्रयत्नेन स्वाद्वन्नैरतिशोभनैः ॥ ३९१ ॥ पूजनीयाः प्रयत्नेन पंचक्रोशस्य रक्षकाः ॥ यात्राविघ्नहराः सर्वे वन्दनीयाः प्रयत्नतः ॥ ३९२

३८७ — ३९१ — . — "पंचक्रोशस्य यात्रायां तिलमात्रमपि प्रिये ॥ नातिक्रमेद्यथामार्गं गन्तव्यमति यत्नतः ॥ ३८७ ॥ करसंचलनं त्यक्त्वा, कृतांजलिपुटैस्सदा ॥ मौनेन हि कर्तव्यं पंचक्रोश प्रदक्षिणं ॥ ३८८ ॥ रात्रौ जागरणं कार्यं आदिनाष्टकमादरात् ॥ भोजनीयाः प्रयत्नेन शैवब्राह्मणपुंगवाः ॥ ३९० ॥ ततो ममान्तिकं प्राप्य मामभ्यर्च्य सदाशिवं ॥ यात्रां निवेद्य शुभदां ततः स्वगृह माविशेत् ॥ ३९१ ॥"

४१

३९२ —— —" प्रतिपक्षेऽपि कर्तव्यं पंचक्रोश प्रदक्षिणं ॥"

३९३ — —" एवं तु स्थूल ~~[illegible]~~ मार्गेण पंचक्रोश प्रदक्षिणं ॥ यथाकथं चित्कर्तव्यं मनुजैरल्पसाधनैः" ॥ ३९३

३९४ — "यथाशास्त्रं तु तत्कर्तुं देवैरपि न शक्यते ॥ यथाशास्त्रं कृतं चेत्स्यात् मोक्षः स्यादेव तत्क्षणात् ॥" ३९४

३९५ — "प्रत्येक (देवा)लिंगानां कुर्वन्तः पूजनं मुदा ॥ रविकालगन्धर्वा (देवा) प्रापुर्विंशतिवत्सरैः ॥ ३९५ ॥"

४०२ — ४१८ — "(अतः) स्थूलमार्गेण सर्वे ते (देवा) कृत्वा, काशीमुपागताः ॥ ४०६ ॥ (नन्दिकेश्वरेण, गणेशेन, भैरवेण — मात्र एकैकवारं यथाशास्त्रं यथाक्रमं प्रदक्षिणं कृतं)
४०७ — ४०८

४१९ — ~~[illegible]~~ ४०२ — काशी महिमा + काशीवास .

४२८ — ~~[illegible]~~ ४८७ — . — ॥ कथा (अध्याय) महिमा, होमश्च शिवनिन्दाकृतस्य पातकस्य प्रायश्चित्तम्, ब्रह्मणो कृतं मारणं निरीक्षण कृत: —

१६

—: सप्तमांश पूर्वार्ध-अनुक्रमः

अ॰ · श्लो॰ · मूल १ · शिवशिवा २ · ३ · ४

१२ ४४८८ — पुरा वशिष्ठः अन्तर्गेहे, कंचित् शिवपरायणं शैवं दृष्ट्वा, तस्य हृदयं ज्ञातुं, तं च शिवं च शिवाचारं च, आक्षिप्य, ब्रह्मणोक्तविधानेन उपरोहं ह्यामं चकार.
४५०-४५४ ४५८-४६४ ४६७-४७८

१३ १–४३ सूतं प्रशंसन् ऋषयः, सूतोक्तकथाश्रवणेन निजपावनत्वं निजप्रसन्नतां च शंसन्ति.

४३–४५ सूतं ऋषयः काशीसंप्राप्तिसाधनं पृच्छन्ति.— सूतः काशीकथायां तेषां श्रद्धाप्रीतिपुलत्वेन तान् प्रशंस्य, शिवकाश्योः द्वेष (=निन्दा) कर्तृकान् निन्दयित्वा, निंदाभेदान् कथयति

५१–६२ — (१) शिवसम...त्वधीः — यतोः श्रुतयः (१) "रुद्रो विश्वाधिकोः श्रेष्ठो देवोत्तमः", (२) "विष्णो विश्वाधिकः सोमो जनिता", (३) "सोमोऽयं पवनादीनां जनिता"

६३–६६ — (२) शिवलिंगेन सह चक्रांकितानां मूर्तीनां सन्निवेशः,

६७–८० — (३) विभूतिविरहः,

८१–८२ — (४) शिवाय दण्डप्रणामं विहाय, अर्धनमस्कारादि,

८३–८८ — (५) शिवभक्तद्वेषादि (शैवनिन्दा),

८८–९२ — (६) शिवादन्यस्य कथावार्तादि श्रवणं, कीर्तनं ध्यानादिकंच.

९३–९४ इतिश्रुतयो द्वेषा बहवः पापहेतवः, पुण्यविनाशकाः, नरकेपचनकारकाः.— तस्मात् द्वेषकारिणां, काश्यां शिवे च, श्रद्धा न भवति.

९४–१०५ काशीमूर्तिः शिवस्यैव मूर्तिः इति श्रुतयो वदन्ति. शिवमूर्तिषु काशी, शिवस्य प्रियतमा मूर्तिः

१०६–१०७ — शिवः शिवया, 'काशीप्राप्तिसाधनं' वक्तुं पृष्टः कथयति—

१०८–११४ . श्रुत्युक्त शिवार्चनेन उद्भूत दृढाभक्तिरेव काशीप्राप्तिसाधनं; काश्यां च मुक्तिः प्राप्या. सा च दृढाभक्तिः हिमालयस्थ काश्मीरादि लिंगाराधनेन अनेकयुगावधि तपसा जायते— कथा—

११४ — — हिमालयस्थैः कश्यपं कण्वेन पृष्टः — कश्यपः कथयति— भस्मधारणं कृत्वा कृत्वा रुद्राक्षधारणं, लिंगार्चनेन निर्भयेः शिवः संसारात् तारयति मोक्षं ददाति
अत्रैव मुनयः काशीप्राप्त्यै घोरतपसा शिवमाराध्य काशीं प्राप्य मुक्तिं प्रापुः — अत्रैव कदाचित् शिवा, शिवं प्राप्तुं, तपश्चकार, तां दृष्ट्वा विष्णुः प्रणम्य स्तौति —

१(१४) — २० — — — विष्णुकृता शिवास्तुतिः. स्तुत्वा च विष्णुः, शिवां पृच्छति— त्वमेव शिवस्यार्धांगी अस्मदादिभिर्ध्येया, किं ध्यायसि?
१–१८

२१–१५२ — — — शिवा विष्णुमाह— शिवस्य शरीरार्धं येन हं प्राप्ता, तत् स्तोत्रं, मामाचक्ष्व.

—: सप्तमांश पूर्वार्ध- अनुक्रम:

अ. श्लो. · 1 · 2 · 3 · 4

93 212 – 214 — — — विष्णु: पार्वतीं पुनः स्तुत्वा आह – शिवनाम्नामष्टोत्तरं शिवेन मह्यं दत्तं

215 – 234 — — — शिवस्य अष्टोत्तर शतनाम 1—13

235 – 98 — — — ” इमानि नामानि वेदसारभूतानि शिवेन कुमाराय उपदिष्टानि – अहं सदा जपामि, ततानि शिवरूपाणि न संशय: –– गिरिजाऽपि

— — कश्यप: कण्वं कथयति – शिवमाराधायन्ती गिरिजा शिवं प्राप. – गौरीलिंगं इदं शिवानी निर्मितं पुरा – सदाशिव: अस्मिन् लिंगे आविरास, तदा सोऽपि इदं लिंगं पूजयामास.

239 – 249, 250 अत्रैव पुरा ब्रह्मदत्त: तपस्तताप – देवाभीता विष्णुं प्रति गता:, तेन तोषिताश्च, यत् स युष्माकं पदं वाञ्छति; स तु गाणपत्य पदं वांछति. पुष्पदंतं प्रति शिव अभ्य.

२ ” ” गौरी लिंगात्प्रादुर्भूत:; तदा पुष्पदन्त: संपूज्य कृतांजलिस्तुष्टाव (महिम्न स्तोत्रं 252 – 280)

280 – 282 — — — कश्यप: कण्वमाह – ततो महेश: पुष्पदन्तं गाणपत्यं ददौ: एवं बहव: अत्र तपस्तप्त्वा, महेशप्रसादेन मुक्ता: –

283 – 289 — — ” पुरा विष्णुप्रभृतय: सर्वे सुरा: सार्यं सोम अयोदश्यां ईश्वरं अनर्चयित्वा, पतिता: – पृथिवीं प्राप्ता:, अगस्तिं मुनिं दृष्ट्वा नत्वा: नत्वा अपृच्छत.

— — — अगस्ति: विष्ण्वादीनाह – शिवार्चनं त्यक्त्वा, यूयं एतादृशीं आपदं प्राप्ता:; शिवमर्चयध्वे; मेरुं मन्थानं, शेषं रज्जुं कृत्वा, क्षीरोदमन्थनं कृत्वा, पुनः सर्वे सुसम्पन्नाः स्यात.

299 – 308 — देवा: तथैव कृतवन्त:, मन्थनेन कालकूट: उत्पन्न:, ततस्ते तेनभीता: पुन: अगस्तिं प्रति आगता: ॥ अगस्तिः तानाह – अहं बली इति गर्वे स्थिता:; शिवं विस्मृत्य, यूयं बलगर्विता जाता: – कृतकिरायिता शक्तिदाता सर्वशक्तिमय: शिव:, न चान्य:, तस्मात् 336 – 308 यूयं गौरीश लिंगं पूजयध्वं, तत: कल्याणं भविष्यति इत्यादि:

अध्याय

308 – 383 ” विष्ण्वादय – अत्र गौरीनाथं पूजयामासु:. शिव: प्रत्यक्षो बभूव – विष्ण्वादयो देवा: तं स्तुवन्ति 362 – 383

384 – 401 ” शिव: प्रसन्न:, कालकूटात् भयं कर्तुं उवाच (भक्तानां अभयं) 385 – 401

402 – 440 ” एतस्मादनंतरं, कालकूटे आगते, दूरत: तं दृष्ट्वा विष्ण्वादय: मूर्च्छिता: पतिता: . पार्वती शंकरं कालकूटनिवारणाय प्रार्थयामास, शिव: कालकूटं कबलीकृत्य
तदा विष्ण्वादय: उत्थाय शिवं स्तुवन्ति. 423 – 437 तदा शिवानुज्ञाता देवा: समुद्रममन्थु: लक्ष्मी अमृतं ऐरावतं नानारत्नानि पारिजातं च प्राप्य, विष्णु:
स्वरत्नं प्राप्तानि च पुन: प्राप: — अत: सदाशिव: सावधानेन पूजनीय:

४८

: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम:

अ० श्लो० . १ । २ । ३ ४

१३ ४४८–४५१ . . कश्यप: कण्वं आह – पुरा नारदं हिमाचल: पप्रच्छ – शिवतत्त्वं, शिवस्य ध्येयरूपं, क्षेत्रमुत्तमं च –

४५३–४९९ . . . नारद: हिमवन्तं आह – शिव: परः श्रेष्ठ:, तं वेदा अपि यथार्थतया न जानन्ति, शिवानुग्रहेणैव भक्ता: जानन्ति – शिवरूपा एव काशी मुक्तिदा ४५८–४७६ काशी महिमा – अपि च

कदाचिद् ब्रह्मा मां उवाच – काशी अनवलोकने जन्म वृथा – शिवप्रसादं विना सा अलभ्या – अतः अधुनैव शिवाराधनार्थं केदारं गच्छ कार्तिके

केदारे शिवं सम्यक् संपूज्य शिवप्रसादात् कार्तिक कृ० १४ काशीं विश्वेश्वरार्चनार्थं आयाहि, वयमपि काशीं एतद्दिने सहायास्यामः कार्तिके सोमवारेषु

रात्रौ यामचतुष्टये

शिवपूजनं परमोत्कृष्टं – मया (= नारदेन) तथा कृत्वा – काशीं प्राप्य तत्रैव बहुकालपर्यन्तं उषितं. हिमाचलो अपि काशीं गत्वा तत्रैव पूजयामास.

५००–५२८ . . कश्यप: कण्वं आह – पुरात्रात्रेयो मुनिसत्तम – अत्र (गौरीस्थापितलिंगे केदारे) उग्रं तपश्चकार, अस्माल्लिंगात् प्रादुर्भूतं सांबं स स्तौति ५०३–५२३ पुनरपि

रुद्रेण अन्यैः सूक्तैश्च स्तुत्वा, शिवप्रसादेन जीवन्मुक्त: अभवत् – एवं अन्यैरपि बहुभि: मुक्ति: शिवप्रसादेन प्राप्ता –

ब्रह्मकृतं पृच्छेद् वदति – ५२९–५७१ . . . कश्यप: कण्वं कथयति – "पुरा अत्र, ओंकारं मूर्तिमन्तं शिवध्यानपरायणं दृष्ट्वा, ब्रह्मविष्ण्वादय: किं ध्येयं सततं मुक्त्यै" इति पप्रच्छु: . ओंकार आह शिव: महादेव:

पार्वतीनाथ: सुरसत्तम: वृषभध्वज: देवेश: परमेश्वर: रवि चन्द्राग्नि त्रिलोचन: त्रिपुरान्तक: वेदजनक: अन्धक सूदन: मदनान्तक: ब्रह्मा विष्णु यम इन्द्र संहर्ता – एव. मोक्षद:

मोक्षदायक: – शिवार्चनं शिवध्यानं शिवनामानुकीर्तनं ॥ शिवक्षेत्रनिवासश्च मुक्तिसाधनमुच्यते ॥ ५३८ ॥ एवमेव स्वयं शिव: शिवया पृष्ट: उक्तवान् – तथा च

मद्भक्ता एव वीरिका: (लक्षणानि०)

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम ओंकार शिवगौरी

अ० श्लोकाः १ २ ३

१३ ६२६ – ६३४ भक्ताः मुच्यन्ते महद्भक्ताः मुच्यंते – त एव जीवन्मुक्ताः

६३५ – ६४८ ओंकारः देवानाह – अतः शिवं भजत । "महेश" इति निरुच्चरन् महापापेभ्यो मुक्तो भवति । शिवाराधन महिमा च ।

६४९ – ६५६ कश्यपः कण्वं आह – एते सर्वे शिवपरायणाः नान्यं पूजयन्ति – अतएव विज्ञानाद्रिभिः शिवमेव पूजयन्ति ते सर्वे मुक्ता भविष्यन्ति ।

शिवः शिवामाह – कश्यपवचनं श्रुत्वा कण्वः शिवमेव अव्यभिचारेण पूजने रतः

१४ १ – ४ शिवः शिवामाह – नैमिषे मुनयः भानुं – संसारे असारबुद्धिः कथं आयेत, इति पप्रच्छुः । भानुः कथयति –

५ – ४३ भानुरुवाच – पुरा नंदिनं, स्कन्दस्य वृत्तान्तं श्रीशैले गत्वा, पुनरायातुं, शिवः आज्ञापयामास । तथेति कृत्वा चलितो नंदी – मार्गे काशीं प्राप्य, शिवगंगा मणिकर्णी, ज्ञानवापी तीर्थादिषु स्नानपूर्वकं विश्वेश्वरं अर्चयित्वा यात्रादिकं च कृत्वा, परमप्रसन्नो नंदी स्कन्दं प्रति श्रीशैलं गत्वा स्कन्दं पूजयामास – स्कन्दः नंदिनं सत्कारादिकं कृत्वा शिव भक्तौ श्रद्धां प्रशंसति –

५६ ४४ – ६५ नन्दी सानन्दं प्रस्तुत्य श्रीशैल क्षेत्रमाहात्म्यं पृच्छति । स्कन्दः कथयति अत्र शिलासर्वा शिवमया पदे पदे बहवो मुनयः अत्र तपः कुर्वन्ति ।
(२५ – ४३)

६६ – १३५ अत्रिः अनसूयया सह तपश्चकार । शिवः अत्रेः पुरतः प्रादुर्बभूव – तमत्रिः स्तौति । शिवः "अभीष्टं ददामि" इत्युवाच । अत्रिः कृतार्थतां दर्शयन् "महादेव दर्शनात् किमधिकमतः परं" एवं पुनः अनुकथयति । सर्वसुताराध्यं त्वमखं, धर्ममर्थकामं च त्वमस्व, मोक्षश्च त्वमेव दाता इति उक्त्वा शिवेन
(६५ – ८२)
दृष्टे – ततः अत्रेर्नेत्रसमुद्भूतः पुत्रो बभूव सर्वानंदकरः शीतांशुः षोडशकला सहितः अष्टाशीति सहस्राणि योजनानि विस्तीर्णश्च । तदा तु मुनयस्तेऽदृष्ट्वा
(८५ – ९६)
तं अत्रिं शिवं च प्रशंसयामासुः । – मुनीन् अत्रिः सुतोषपूजयामास च, तेषामाज्ञया च सुतस्य नामकरणं सोमः इति चकार –
(१०४ – १३५)

१३६ – १६० भानुः सोम शब्दस्य व्युत्पत्तिं शिवस्य सर्वश्रेष्ठत्वं वर्णयति । तत्रारव्याने –

१६१ – २५० देवदारुवने कश्चिद् विप्रः "सर्वत्र समत्व बुद्धिं" कृत्वा स्थितः ततः ते कश्चित् शैवः तस्य हृदयं ज्ञातुं प्रपच्छ "किमुपासि, वद" देवः त्वमसि इति । "देवाः सर्वे समाः न भाषितव्यं, अथवा श्रेयतरः मम ध्येयो नास्तीति" तस्योत्तरं श्रुत्वा, शैवः तस्य भ्रान्तिं नाशय

–: सप्तमीऽस्य पूर्वार्धं अनुक्रमः

अ०	श्लो०	सूत०	शिवगीता	भूमिका
१४	२८० –			

वेदादि प्रमाणवाक्यैः दृढीकरोति । शिवमविज्ञाय नानाविधानि दुःखानि प्राप्नुवन्ति – अत्र च दक्षाख्याने –
पुरा कृतानेक धर्मो दक्षप्रजापतिः शिवं त्यक्त्वा अन्यासुर ऋषिभिः सह यागं आरब्धवान्, ते सर्वे देवा गंधर्वा किन्नरा उरगाः ऋषयश्च – सर्वे
उपरोक्तानां पत्न्यश्च देवकन्या नागकन्याः दक्षकन्याः दयश्च – तत्र गता – विष्ण्वादयश्चापि सर्वे सहायकाः रक्षकाश्च बभूवुः — गौरी अपि तत्र गन्तुं
उत्कण्ठिता शिवाज्ञां याचयामास – शिवस्तामाह " गन्तुमिच्छसि कल्याणी दक्षयागं प्रति प्रिये ॥ गत्वा शीघ्रमायाहि, चिरं मा तत्र संवस ॥" • कोटियोगिनी
सहिता रत्नविमानस्था दक्षगृहे शिवा महासंभार सहितागता, दक्षोऽपि न, सर्वे देवाः देव्यादयश्चतां दृष्ट्वा न तः विविधैः स्तवैः तुष्टुवुः • शिवा दक्षयज्ञ मण्डपं निवेश –
दक्षः तां दृष्ट्वापि, प्रमादान्वितः सन्, अर्घ्यपाद्यादिभिर्नोपतस्थे – तदा दधीचि महामुनिः चुकोप, क्रोधान्वितः तमाह " सर्वपूज्या भगवती भवान् अर्चितां " अतएव
ते अध्वरस्य नाशोऽद्य भविष्यति "; " दौर्भाग्यं त्वयि संक्रान्तं, संक्रान्ता आपदः त्वयि;" " किमस्ति गर्वो दुर्वारः स गर्वोऽद्य विनश्यति ;" " यदि देवाः करिष्यन्ति
साहाय्यमधुना तव ॥ तदा नाशं प्रयास्यन्ति, शलभा इव वह्निगाः ॥३३७॥ तवाद्य शूलसंभूतपावकेनामितौजसा ॥ इदानीं प्रायशो भावि संशयो नात्र
सर्वथा ॥ " संभावित न कल्याणं भवानी विमुखस्यते ॥"; " ज्वलत्वद्यमुखं तेऽद्य यागध्वंसो भविष्यति ॥ सहायास्तव यावन्तस्ते ज्वलन्त्वद्य सत्वरं ॥
३४०॥ अमराणां सदस्यानां, शपथो मेऽग्रलापतेः ॥ गंधर्वाणां पन्नगानां, किन्नराणां, यक्षाणां, सिद्धानां, ऋषीणां, ऋत्विजां
तापसानां, – सहायास्तव यावन्तस्ते ज्वलन्त्वद्य सत्वरं ॥३४८॥ . " निर्गच्छन्त्वमरा[illegible], सगन्धर्वाः पन्नगाः, यक्षाः स किन्नराः, सिद्धाः
सऋषयः, ऋत्विजो ऋषयः सर्वे, शीघ्रमितः अध्वरमण्डपात् ॥ अन्यथा भवतां नाशो भविष्यत्यद्य सर्वथा ॥" — " शैवं शपथ
मुल्लंघ्य दक्षस्यास्याध्वरे बलात् ॥ यास्तिष्ठतु स पापिष्ठो विनश्यत्वद्य सत्वरे ॥" — इति उक्त्वा दधीचिः ययावध्वरमण्डपात् ॥ ३५५
मुनयः कोटिशः शीघ्रं दधीचिसहिता स्तदा ॥ निर्ययुः सिद्ध संयुक्ताः संक्रुद्धा यागमण्डपात् ॥ ३५६
मंगला देवी विमानवरमारुह्य गन्तुमुद्यता, तदा गणाः क्रुद्धाः दक्षनाशनार्थं देव्याः आज्ञां याचितवन्तः, देवी तानाश्वास्य, शिवं प्रति जगाम • ३५६–३६५
तदा " दधीचि कोप पावकः ज्वालामाला समाकीर्णो ददाहाध्वरमण्डपम् " ॥. " अपलाय्य गता देवा दक्ष यक्षादि संयुता: " ॥ ३६६
" भस्मीभूतां यागशालां दृष्ट्वा, दक्षः पुनः सुरान् ॥ सहायीकृत्य सहसा यागशालामकारयत् ॥३६७॥ संपाद्य यागसंभारान् स कोटि मुनि[illegible]

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रमः

अ० . श्लो० . सत १ . त्रिपुरा २ . गायत्री ३ . शैव ४

१४ . . . . . . याने कर्तुं समारेभे"
३८८–३६८

३७१–४०५ . . .) तदा विष्णुः दक्षं आह – दधीचिः, रुद्रः, शैवाः, शिवगणाः, अगस्तिः शिवकिंकराः — अपारप्रभावाः अतिदुर्धर्षाः सहायाश्च दधीचेः शापोऽपि अनिवार्यः, सर्वेश्वरस्य शपथं उल्लंघ्य, कोऽनु जीवति? ; जगन्मातुः (शिवायाः) त्वया अवज्ञा कृता अतस्तव नाशो भविष्यति . ३७१—३८४ सा दुरदृष्टं तवेदृशं – इति न्यायपुरःसरं कथयित्वा विष्णुः अध्वरशालायां स्थितः . ३८५–४०४ ४०४–४०५ ४०५

४०५–४६६ . . .) भवान्या कथितं वृत्तान्तं श्रुत्वा क्रुद्धः, शिवः वीरभद्रं जनयामास; स वीरभद्रः शिवं नत्वा कृताञ्जलिः शिवाज्ञां याचति . शिवस्तं ४०५ ४१० —४३३ दक्षसंहारार्थं सकलत्रपुत्रं, तथा विष्णवादिदेवान् तत्सहायकान् अपि सत्वरं संहर्तुं आज्ञापयामास . वीरभद्रचलने – वीरभद्राथं शुभ पुष्पवृष्टिर्बभूव ; तथा दक्षस्यार्थे दुष्टचिह्नानि बभूवुः . ४३४—४४४ ४४८ ४४८—४६६

४६६–५०० . . .) वीरभद्रे आगते, विष्णु इन्द्र दक्ष प्रभृतयो वीरभद्रं, ज्वलन्तं पर्वतं इव, ददृशुः . विष्णुः विलपन् दक्षं कथयति अस्माकं ४६६ मरणं प्राप्तं, महादेवशपथं समुल्लंघ्य, मयाऽनार्थितस्य त्वया सह दुःखं प्राप्तं, महेशद्रोहिणो न कुतोऽपि सुखं, सुदर्शनं चक्रं चापि अशोकम् [illegible] चकारके, न वीरभद्रं प्रति कार्यकारकं, अपि तु शिवमेव नाशयति . मृतोऽपि मयि, शिवद्रोहात्, यमयातना कठिनी भविष्यति, यदि वीरभद्रः त्रिशूलेन मां पातयिष्यति तदा मोक्ष [illegible] भविष्यति ; अस्माकं न कोऽपि रक्षकः ; पलायनेऽपि व्यर्थमेव, वीरभद्रस्य सर्वगतिः – इत्यादि . ४६०–५००

५०१–५२४ . . .) वीरभद्रे गणैः सह आगते, प्रणामान् कर्तुमुद्यतान्, वीरभद्र आह – शिवशपथोल्लंघनेन कृते – तव नाशो [illegible] – इच्छा ५०१ भवन्तं पेषयामि सत्वरं – इत्यादि उक्त्वा, शूलेन हृदि विदार्य पातयामास [illegible] सत्वरं ॥ ५०८ ततो दक्षं समाकोश्य [illegible] समाकृष्य पातयामास [illegible] तत्क्षणं ॥ ५१० ॥ ततो विधीन्द्र यज्ञाधीश विदार्य, पृथिव्यां तत्क्षणं पातयामास [illegible] ५११ ॥ वीरभद्रो [illegible] विष्णुं ब्रह्मपुरोगमान् ॥ नाभूत् शान्तो [illegible] ॥ ५१२ ॥ [illegible] क्रुद्धो [illegible] वीरभद्रो [illegible] ॥ ५१३ ॥ [illegible]

९७

अ. १४ · श्लो. — सूत्र १ · निरिविता २ · भानुमुक्त ३ · शैवून् हित

रिवाराध्यो हत्वात्रिपुरकाननं ॥५१४॥ रेजे तदा वीरभद्रो विरूढं आगयन् करे ॥ कुण्डात्त्वाद्याः संवृताः, प्रज्वलन्तार्वतोपमः ॥५१५॥ वीरभद्र हता स्तस्थु भुवि विष्णुपुरोगमाः ॥ तूर्णं वज्र हताः पूर्वं पर्वता इव गर्विताः ॥५१६॥ अनायासेन हत्वेतान्, वीरभद्रस्ततोऽग्निना ॥ ज्वालयामास विष्ण्वादीन्, दीप्ताग्निः शलभानिव ॥५१७॥ वीरभद्रः क्षणार्धेन दृष्ट्वा विष्णुपुरोगमान् ॥ अट्टहासं ततश्चक्रे पूरयन् जगतो त्रयं ॥५१८ चंचरीक समाक्रान्ता ततो नन्दन संभवा ॥ पुष्पवृष्टि रभूद् भूम्यां वीरभद्रगणाधिपे ॥५१९॥ ववुः गन्धवहाः शीताः सुगन्धास्तस्तदनन्तरं ॥ देव दुन्दुभयो नेदुः स्वयमेव ततः परम् ॥५२०॥ दिशो बभूवुर्निर्मलाः भानुमानपि संबभौ ॥ भूताः प्रशान्ताः सर्वेऽपि ततोऽभून् मंगलं भुवि ॥५२१॥ वीरभद्रः प्रचालितः कृतकार्यस्ततः परे ॥ विनाशित इदध्वान्तो भानुमानिव सत्वरम् ॥५२२॥ उत्फुल्लपद्म पत्राक्षो वीरभद्रो गणान्वितः ॥ ददर्श पार्वती कान्तं ननाम च पुनः पुनः ॥५२३॥ कृतकार्यं वीरभद्रं दृष्ट्वा सन्तुष्टमानसः ॥ वीरं वीरगणाध्यक्षं चकार परमेश्वरः ॥५२४॥"

५२५ — ५३१ · · ·) ततो हिमगिरेः प्रान्ते शिवपूजापरायणान् दृष्ट्वा शिवः, देवाधिकारेषु सर्वेषु योजयामास. (= यथा पूर्वमकल्पयत्)

५३१ — ५३४ · · ·) "अतएव यदा भ्रान्ता नगणयन्ति शंकरं ॥ तदा नश्यन्ति विष्ण्वाद्याः रुद्ररोषाग्निवह्निना" — मदन दहन कथा —

५३४ — ५८३ · · · " "मदनेन मुदा पूर्वं इतरामर तुल्यतां ॥ विधाय शंकरे मोहात्स्वनाशः परिकल्पितः ॥५३५॥ — [५३१-५३२] तारकासुरेण इन्द्रादयो देवाः उपद्रुताः. तदा इन्द्रः विचार्य ब्रह्माणं तारकासुर वधाय पप्रच्छ. ब्रह्मा आह शिव शुक्र जाते विना, स केनापि न पराभाव्यः, तदा इन्द्रः कामदेवेन सह विचारयामास, कामदेवश्च सर्व धृष्टारं, शिवं क्षोभयितुमाह. कामः शिवं प्रति गन्तुं, सोत्सुकः आह

· "मदीय पुष्पशस्त्राणि योगिनामपि मानसं ॥ मोहयिष्यन्त्यलस्तावन्मोहयिष्यन्ति शंकरं ॥५६६॥ यथा मदीय शस्त्रेण मोहिता भवदादयः ॥ भविष्यति तथेशोऽपि, भवन्त इव, मोहितः ॥५६७॥ भवतु श्री महादेवः वस्तुतः सुरपुंगवः ॥ मदस्त्रलक्ष्यभावेन भवद्भिः स समो ध्रुवं ॥५६८" इति तद्वचनं श्रुत्वा इन्द्रः तं सन्तोष्य, बाणप्रयोगं कर्तुं, कामं माह. सोऽपि तथा चकार, शिवभालाक्षवह्निस्तं भस्मीचकार. यमदूतैः स मदनः नरके घोरे पातितः.

~~५८४~~ —

५८४ — ५९६) सौवः तं द्विजमाह - शिवं अन्यदेवसमं मत्वा उक्तवा, पातकं महदर्जितं; तत्पातक नाशार्थं श्रीशैलपर्वतस्य प्रदक्षिणां सहस्रवारं

सप्तमांस पूर्वार्ध अनुक्रम.

अ. श्लो. सूत विप्रभक्ति भानुमुनि शौव+द्विज

५४ . . १ . २ ३ . ४ . रुद्रमावर्तयन् कुरु:, उत्थाय तने भस्म त्रिपुण्ड्र रुद्राक्ष धारणं च नित्यं प्रयत्नेन कुरु इति आह्निकं शौवाचारं आचारितुं ५८१-५८६ बोधयत्.

५८७ – ६०१ . . स्कन्द: मन्दिकेश्वरं आह — इति शौववचनेन स द्विज: पूत:, शौवो दक्षिणां कर्तुं गत: — अत: सर्वोत्तम: सांब: . तद् नंदी शौवेन प्रेरितः तवृत्तान्ते वक्तुं उपक्रमे, तद्वृत्तान्तं ज्ञात्वा, समायाही इति शिव: मामाह.

६०२ – ६१० भानु: मुनिं आह, तच्छ्रुत्वा स्कन्द: महेश्वरं दध्यौ. अनन्तरं नंदिनं स्कन्द: पप्रच्छ – कैलासात् त्वं केन मार्गेण गतः. स आह काश्यां गत्वा अत्रागत:

६११ – ६२१ भानु: मुनिमाह – तच्छ्रुत्वा स्कन्द: प्रहृष्ट: शिवं द्रष्टुं प्रचलित:, काशीं आप, मणिकर्ण्यां स्नात्वा विश्वेश्वरं संपूज्य दृष्ट्वा रुद्रसूक्तेन तुष्टाव. ततो विश्वेश्वर: स्वपुर: स्थातुं स्कन्दं नंदिनं चाह– तौ तथैव चक्रतु:

६२२ – ६२३ शिव: शिवां आह– भानुवच: श्रुत्वा मुनय शौवोऽयं यत्र: तत्र ते प्रत्यायया मानयन्ते.

५५ १ . शिवा शिवमाह — "महेश देवदेवेश तवपूजनमिच्छामि कथं कार्यं; साधनानि कानि शंभो तद्वाचैन ॥१"

२ — ६ शिव: शिवामाह — नन्दिकेश्वर: पुरा, एवमेव पूजनं, विधानं, साधनानि पूजनात्पूर्व कार्याणि, पूजाधिकारिणं ध्यानविधिं च, पप्रच्छ . अहं तमाह —

७ — ... . . नंदिकेश्वरं शिव आह –

८ – २० . . . " शिव एव सर्वोत्कृष्ट: ; नान्यसम: ; न कनिष्ठ: (८–११; ११–१८; १९–२० + (२८–३४))

२० – २३ . . . " शिवस्य अनाराधने दोषा: (२०–२३ ; ३८–४२)

२४ – २६ . . " शिवपूजक प्रशंसा (२४–२८ ; ४३–७२)

२७ – २८ . . " शिवपूजने मतिउद्भवने विशेष: समय:

२९ – ३४ . . " सर्वोत्कृष्ट: शिव: इति मत्या शिवपूजन फलं

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम:

अ० श्लो० ख० १ शिवधर्म २ शिवनरी ३

१५ ३५ – ३७ . . " गृहे शिवलिंगार्चनस्य अवश्यकता।

३८ – ४२ . . " शिवानर्चकस्य परित्यागः, तस्य दोषाश्च

४३ – ८८ . . " शिवैकपूजक प्रशंसा

८९ – ९४ . . " शिवः एव सर्वैः पूज्यः सर्व फल दाता च – अत्रोदाहरणं—

९५ – १०१ . . " पुरा ~~[illegible]~~ जलाकरस्य उत्पातेन भयार्त्तान् दुःखितान् इन्द्रादि देवान् ब्रह्मा प्रबोधयामास – भयसंहर्त्तुः महादेवस्य स्मरणपूजनं भक्त्या कुरुत.

१०२ – ११२ . . . " भक्त्या शिवस्मरणात् पूजनात् भयः दूरंयाति, लाभोजयः संपदः अन्वहं कल्याणं, पुत्रपौत्रादी शास्त्रविशारदः, आरोग्यं, ऐश्वर्यं, उत्कटोदार्यं, सौभाग्यं, पुण्यानि, आनंदः स्वर्गपदं भवति; ~~[illegible]~~ मत्तमातंगकोट्यः, क्षीरामृतरसागारः घटोदाद्या प्रभवंति, स्वर्गलोकोत्थितो भवति, पुनरावृत्ति वर्जितो मोक्षः करस्थितो भवति.

११३ – १२४ . . . " शंकरभक्तानां, शिवपादाब्जध्यानरतानां, लिंगार्चनसक्तान्तःकरणानां, शिवपूजार्थमुपात्त द्रविणानां, भस्म रुद्राक्षधारिणां, शिवनामपरायणानां, शिवकथाश्रवण तत्पराणां, शिवैक कुलदैवतानां, शिवनामगायकानां, शिवपूजनोत्सुकमानसानां, शिवपूजार्थ ~~[illegible]~~ — च वयमिन्द्रादयः सेवकाः

१२५ – १३४ . . . " प्रलये ऽपि च सर्व असंभवस्य संभवे ऽपि च — महाप्रलयेऽपि च — शिवभक्तानां भयलेशो ऽपि न संभाव्यः

१३५ – १३७ . . . " शिवभक्तानां, शंकरासक्तचित्तानां, सदैव शिवः मंगलाश्रयः — मंगलं ददाति.

१३८ . . . . " "अत एव मुनिश्रेष्ठाः शिवतत्वविशारदाः॥ शिवमेव शिवप्राप्त्यै ध्यात्वा तिष्ठन्त्यनाकुलाः॥"

१३९ – . . . " "अनेकजन्मभिर्येन तप्तं घोरतरं तपः॥ तेनैव शंकरे भक्तिः क्रियते; नान्यसेविना॥"

१४० . . . " "अनन्यभाक् महादेवं, योऽर्चयिष्यति सर्वदा॥ स एव धन्यः पुण्यात्मा, तस्याप्राप्यं न किंचन॥"

१४१ – १६२ . . . " शंकरादन्यं ये यजन्ति, ते जडाः, मायाविमोहिताः, कल्पकोटिशतैरपि स्वर्गं न प्राप्नुवन्ति, ते नरकाः, ते मुखस्थां सुधां त्यक्त्वा क्षारं पादाभि[illegible]

२५ —: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम:—

अ० श्लो० . सूत्र १ . शिवदीक्षा २ . विश्वनिष्ठा अनुसंधेय ३

१५ १६३ – १६५ . . . "अनन्यशिवभक्त: — कृतकृत्य:, सुभगोत्तम:, तस्य जन्मविगमे मुक्ति:, स भुक्तिमुक्तिभाक् च.

१६६ . . . " "यं यं सदाशिवो नित्यमनुगृहीतुमिच्छति ॥ तस्यैव शंकरे श्रद्धा भक्तिश्चानन्यगा ध्रुवम् ॥"

१६७ – १८३ . . . " "य: शंकरैकशरणो न भविष्यति सर्वथा ॥ स एव दुर्भगो ऽभाग्य: स एवाघौघभाजनं ॥ १६७

य: शंकरार्चानियतो " " " १६८

- य: शंकरकथालापसक्तचित्तो न सर्वथा ॥ " " ॥ १६९,

य:, शंकरं समभ्यर्च्य पूजितं, नाभिनन्दति ॥ " " ॥ १७०

य: शंकरं समालोक्य, सादरं " ॥ " " ॥ १७१

य: शंकरं समालोक्य, नतिं न करिष्यति ॥ " " ॥ १७२

य: " " , न स्तोत्रं कर्तुमिच्छति ॥ " " ॥ १७३

य: " " , न सव्यं परिवर्तते ॥ " " ॥ १७४

य: " " तत्स्पर्शं न करिष्यति ॥ " " ॥ १७५

य: " " पूजां नैव करिष्यति ॥ स हस्तकर इत्येव ज्ञेय: पापकुलाश्रय: ॥ १७६

य: " " प्रणामं न करिष्यति ॥ " देह " " ॥ १७७

" " " स्तोत्रं नैव करिष्यति ॥ " जिह्व " " ॥ १७८

" " " नाभिनन्दति सत्वरं ॥ " चित्त " " ॥ १७९

पूजित: प्रणत: स्पृष्टश्चिन्तित: संस्तुत: शिव: ॥ ददाति सौख्यमतुलं मुक्तिमप्यमरोत्तम: ॥ १८०

स भाग्यवान् स पुण्यात्मा स धन्यो धन्यपूजित: ॥ य: शंकरार्चन ध्यान नति स्तुतिरत: सदा ॥ १८१

तस्यैव जननी धन्या, जन्म तस्यैव सार्थकम् ॥ य: सांबे महादेवे संसक्तं चित्तमन्वहम् ॥ १८२

तस्यैवाहि पिता धन्यस्तस्यैव कुलमुत्तमं ॥ येन सांबो महादेव: पूज्यते सर्वदा मुदा ॥ १८३ "

४१

१८४ – १८८ . . . " सर्वोत्तमं महादेवं विदित्वा, यो ऽर्चयति, स्तौति, अभिनन्दति, नमेत्मुहु:, अनुसेवेत. "नमस्तस्मै नमस्तस्मै नमस्तस्मै नमो नम:"

—: सपांशांचा पूर्वार्ध अनुक्रम —

अ० · श्लो० · सत १ · शिवमहिमा २ · मनुष्य ३ · ...

15 · १८९ · · · · „ "अनन्यशरणाः सन्तः सक्तान्तःकरणाः शिवे ॥ सर्वैरपि नमस्कार्याः ॥" ~~स्वामि~~

१९० – २०० · · · „ शांकर प्रशंसा –

२०१ · · · „ "सर्वदेवो ~~[illegible]~~ तमं साम्बं महादेव मनामयं ॥ अन्य देव समं ज्ञात्वा विनश्यति कलौ युगे ॥"

२०२ – २१० · · · „ शिवमनाराध्यभोजिनः, सन्त्यक्त शिवध्याना, अनाराध्य शिवं जलपान रता अन्यकर्मरताः, भस्मानुलेपनं त्यक्त्वा मृत्कादुलेपनाः, रुद्राक्षं त्यक्त्वा काष्ठमालाधारिणः, रुद्राक्षकृत वेदान् त्यक्त्वा नित्यं अन्याभ्यासपराः, शिवनाम त्यक्त्वा अन्यनामसंयुक्ताः, सायं शिवार्चनं त्यक्त्वा अन्यार्चनादुनार्ता सक्तचित्ताः, च कलौ युगे भविष्यन्ति, त एव अभाग्याः दुरात्मनः शिवमाया मोहिताः

२११ – २८५ · · · „ "कलिं प्राप्य, महादेवं योर्चयिष्यति सर्वदा ॥ न तस्मादधिको धन्यः सत्यं सत्यं न संशयः ॥"

"यावत्पुण्यं कृतयुगे शिवस्याभ्यर्चने भवेत् ॥ ततः शतगुणं पुण्यं त्रेतायां शिवपूजने" ॥

त्रेतायां पूजने शम्भो यावत्पुण्यमवाप्यते ॥ ततोऽयुतगुणं पुण्यं द्वापरे शिवपूजने ॥

द्वापरे शिवपूजायां यावत्पुण्यमवाप्यते ॥ ततो लक्षगुणं पुण्यं कलौ शंकरपूजया ॥"

२५ अ० ३४० श्लो. „ श्वेतद्वीपादयो द्वीपाः ह्येतेषु शिवपूजया ॥ यत्पुण्यं तच्छतगुणं जंबुद्वीपे शिवार्चनात् ॥

जंबुद्वीपस्थ क्षेत्रेषु ये शिवक्षेत्राणि – कुंभकोण, चिदंबर, वृध्दाचल, नटेश्वर, अरुणाचल, (शिवकांची, दक्षिणकैलास, श्रीशैल, काशीक्षेत्रं च ; एतेषु उत्तरोत्तर अधिकं पुण्यं – काशीक्षेत्रं च अनुत्तमं – तत्रापि श्रेष्ठतरं अन्तर्गृहं, ततोऽपि ज्ञानवापी, ततोऽपि मुक्तिमण्डपं, तत्रापि विलासस्थानमैश्वरं, तत्रापि शिवागारं यत्र देवो लिंगाकारेण तिष्ठति. स एव देवदेवः सर्व जगत्पिता सर्वज्ञाता सकलाधिपः सर्वशक्तिमान ० – तस्य लिंगस्य पूजाया फलस्य नेयत्ता.

(हाशियावर: कुंभकोणम् × कोटि × कोटि × कोटि × सहस्त्रगुणा काशी; काशी × कोटि = अनन्तगुणं; अन्तर्गृह × कोटि = ज्ञानवापी; ज्ञानवापी × कोटि = मुक्तिमंडप)

२८६ – २८८ · · „ चतुर्दश भुवनेषु अपि काशीसमं न सन्ति, सा शिव रूपा, तत्रैव मोक्षः, तत्रैव सर्वार्था सिः

—: सप्तमेंश पूर्वार्धे अनुक्रम

अ श्लोक . . १ . २ . ३ . ४

१५ : २५०–३०६ ३११ . . " पश्यन्त पुण्यपुरुषं (~~[illegible]~~) शिवपूजापरायणं – अयं धन्यतमो मर्त्यः, काश्यां शिवं बिल्वपत्रादिभिः पूजयति — अयं पुरा चैत्रशुक्लाष्टम्यां विश्वेशं संपूज्य

पुनःपूज्य, सायं पुनः विश्वेशं संपूज्य अन्नपूर्णांच
षडक्षरं जपित्वा, अन्नपूर्णां सुसंपूज्य अष्टोत्तरशतप्रदक्षिणां नमस्कारान् कृत्वा, रात्रौ जागरणं उपवासं निराहारं, कथाश्रवणं चापि चकार, महासंभर्दे सत्यपि "आवहन्तीति

मंत्रेण ह्विरेण आज्य अन्न मधुभिः होममपि चकार – ततः प्रभाते उत्थाय विश्वेशं अन्नपूर्णांच संपूज्य [illegible] शैवसतीनभोजयित्वा [illegible] पारणं स्वयं चकार – तथापि [illegible]

~~[illegible]~~ चैत्रशुक्लाष्टम्यां, न तथैव पुनरपि चकार ; तेन स देशान्तरं प्राप्य नर्मदांस्नात्वापि, अन्यत्रैव सर्पेण दष्टो मृतः, ततोऽयं पुत्रपौत्रादिसंयुक्तः सर्वसौभाग्यसंपन्नः

भूचक्रपालको भूपति भूत्वा, मृतो विमानवरमाश्रित्य गन्धर्वैः स्तुतो ब्रह्मलोके अस्माभिः पूजितः; अत्र कल्पाष्टकं उषित्वा पुनः नराधिपो भूत्वा, काशीं प्राप्य

~~[illegible] मुक्तिं प्राप्स्यति~~ सत्वमृतं प्राप्स्यति. ।।

~~३०८ – [illegible]~~ ३१२ ३२९ . – – . " शिवयोः पूजनं पूर्वमनेन कृतं, तेन महेश कृपया मोक्षः प्राप्तव्यः. तादृशौ द्विजवरैः, पुराकाशीमाश्रित्य, बहुभिः, महेशकृपया मुक्तिः प्राप्ता.

30 ३१२ – ३२९ . . " कलौ तु मानुषे जन्म दुर्लभं, तत्रापि (मनुष्येषु) ब्राह्मणत्वं दुर्लभं, ब्राह्मणत्वेऽपि शिवाराधनं दुर्लभं. शिवाराधनेन एव मुक्तिः. तत्रानेक दृष्टान्ताः

३३० – ३२४ " मया, शिवमभ्यर्च्य, ब्रह्मत्वं प्राप्तं – परन्तु देवत्वेन कृतपूजने न मोक्षः – अतो मया मनुष्यत्वं प्राप्य शिवार्चनं मोक्षदं एवाभ्यर्थ्यते.

३३५ – ३४१ . " एवं विष्णुनापि शिवमभ्यर्च्यैव, विष्णुत्वं प्राप्तं, सोऽपि मानुषत्वं कांक्षति. एवमेव सर्वदेवैः काङ्क्ष्यते.

३४२ – ३४३ " सारथ्वे शिवं – यथा दुःखलेशोऽपि भक्तानां न भविष्यति

~~३४४ – ३४४~~ / " रामोऽहं नैष्ठावं धाम, स विष्णुः यद्वदिष्यति, तद्वाक्यं श्रुत्वा – अग्रे यत्नः कार्यः

३४५ – ३४६ . शिवः शिवामाह – इत्युक्त्वा ब्रह्मा देवैः सह, वैकुण्ठं जगाम

१६ १ . शिवं शिवा प्रच्छति – वैकुण्ठं प्राप्य ब्रह्मणा विष्णवे किमुक्तं, विष्णुनापि किमुक्तं ?

२ – . शिवः शिवां कथयति ब्रह्मा [illegible] स्वागतं कृत्वा [illegible] शिवपूजा [illegible] (स्वयं) [illegible] कथयति –

२८

— : सप्तमोश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ० श्लोक . १ . २ . ३ (व्रत, शिवमहिमा, विष्णुमहिमा)

१६ . शिव, शंकर, महादेव — शिव महादेवनामोच्चार श्रवणेन, पिशाचः स्वतनुं तत्याज, दिव्यरूपो नभूव - इत्यादयाः
५—११ १२—२३ २४—८६

शिवार्चा विधानं, काशी महिमा — पिशाचत्वे दुराचारकारणं
४८—५५ ६०—७४ ७५—८३

१६ ८७ — . . विष्णुः ब्रह्माणं आह — अतो महादेवः पूजनीयः प्रयत्नतः, सततं स्मर्तव्यो ध्यातव्यश्च, तमेव शिवं अहं भजामि,— वैकुण्ठः, शंखं, चक्रं, लक्ष्मीः
९० — ९८

विष्णुत्वं, जगत्पालकता च शिवादेव मया प्राप्ताः ; मृत्युः, तपः, अष्टसिद्धयः, सर्वे देवाः, स्वर्गः, सत्यलोकश्च शिवपादाब्जसेवयैव वशमायाति.
९५ — १०६

शिव नाम समं किमपि नास्ति ०. अनभ्यर्च्य महादेवं अश्नन् पिबन् चाण्डालयोनिप्रापकः . तमन्यसदृशं मत्वा नरकवासः, अघोरादयोनि
१०८ ११४ ११७

११८—१२८ . . (१) पुरा हिमालये कश्चिद्विप्रः अन्यं विप्रं पप्रच्छ "देवेषु कः पूज्यः, सर्वदेवोत्तमश्च कः ॥, यत्पूजया मोक्षलक्ष्मीप्राप्त्या तद्वदस्व मे" ॥
अन्यस्तमाह सत्वरं "शिवोपेन्द्रादयो देवाः समाः" इति, प्रथमस्तं "भ्रान्तः" इति भर्त्सयित्वा शिवं देवोत्तमं स्मरन् ययौ — सोऽन्यः
समस्त वादी सर्पदष्टो मृतो, यमदूतैर्यमं प्रति नीतः, यमस्तस्य रसनां छित्वा, तं दारुणे नरके पातयामास.

१२८ . . (२) शिवं अन्यसदृशं मत्वा, पिशाचतनुं प्राप्य बहवो वने वसन्ति.

१३० . . (३) ममैव पुत्रो मदनो, शिवं अन्य साधारणं मत्वा, सत्वरं दग्धः ॥

१३८—१७४ . . विष्णुराह — "शिवे, शिवान्यतुल्यत्व धीः शिवद्रोह उच्यते ॥ तेन द्रोहेण नरके तिष्ठन्ति सततं जनाः ॥" इत्यादि०
१३८ १३८—१७४

१७५—१९१ " अतः सर्वदेवाधिदेवः करुणाकर शिव एव, धर्मार्थ मोक्षार्थं, सर्वार्थाप्त्यैव च सदा पूज्यः

१९१—१९२ " — "रहस्यं शृणु वक्ष्यामि गोपनीयं प्रयत्नतः ॥१९१॥ यच्छ्रुत्वा सर्वपापेभ्यो मुक्तो, मुक्तिं च विन्दति ॥"

१९२—२०० . . " " पुरा हिमालये कश्चिद्दासो द्विजोत्तमः शिवाचारपरायणः . तं तस्य पत्नी विमला उवाच — धर्मार्थ मुद्वाहकृतः, परं
अद्यापि सन्ततिर्नास्ति — एकपुत्रोऽपि सन्ततिं वर्धयिष्यति, अन्यथा कथं सन्तति वृद्धिः ?

-: सप्तमोस पूर्वार्धं अनुक्रम

अ० · श्लोक — सत १ · २ · ३ · ४

१८ २४८—२५१ · · · विस्मितं स विप्र आह— त्वं सत्यं वदसि, परन्तु मायाया मोह अद्यापि नहि छिन्नः — पुत्रो जातोऽपि यदि शिवैकशरणो भवेत् तदैव सुखं लभ्यते, जातोऽपि पुत्रः सदैव शिवशरणः शिवं पूजयन् स्थास्यति इत्यपि न निश्चयः — पञ्चमेव पुरा लक्ष्मीं विष्णुराह, अस्मदपि आह — यदि सर्वे सपत्नाः पुत्राः यदि नश्येत् तदा त्वया दुःखं न कार्यं, शिवं अन्वेषणं मत्वा नकोऽपि जीवितो तिष्ठति, शिव दूषकरक्षणे मम सामर्थ्यं नास्ति, तस्य स्थानेऽपि यमः यम किंकरा अपि माम् ताडयिष्यन्ति. पुरा सर्वे सुताः सर्वे पूजार्थं आदाय शिवपूजनार्थं गताः द्वार प्रवेशाने अपि वयं शंकरकिंकरेण वेत्र घातेन ताडिता निपतिताः — शंकर पूजने अधिकारी क्रमः — आदौ अंबा, तदनुक्रमशः षण्मुखः, गणपतिः, नंदी, प्रमथाः, ततो वयं, गन्धर्वाः, किंनरा, शेषादि उरगेश्वराः, मुनिगणाः, नरवराः — इति क्रमः — पुरा कश्चिद् शिव किंकर अत्र आगतः, तदा भ्रमान्नोत्थितं मया — तदा स वैकुंठं जहार, अन्न जलादिरहिते मां पातयामास — तदाहं शिवतपस्यां कृत्वा वैकुंठं आप.

३ | २५२— विष्णुः ब्रह्मादीनाह — एवमुक्त्वा, स विप्रः निशायां संगमं चकार. पुत्रे जाते सर्वसंस्कारान् यथाकालं कृत्वा वेदशास्त्राणि अध्यापयामास — एकदा स विप्रः तस्य पुत्रस्य भावि भाग्यं चिन्तयित्वा षोडशवर्षायुष्कं तं विज्ञाय दुःखितो बभूव — पुत्रमपि प्रेमपुरस्सरं जगाद — तच्छ्रुत्वा स पुत्रस्य माता बहुविलापं चकार — स पुत्रः तां आश्वास्य — जन्यस्य शरीरस्य सदा अवस्थितिः दुर्लभा — अत अहं शिवं काशीं उभौ सदा पूजयिष्यामि तेन मोक्षो भविष्यति.

२७० — २८५ — काशी विश्वनाथ महिमा.

२८६ — ३४० सपुत्रः स्वजननीं आह — अस्य शरीरस्य मम अनपेक्षा वर्तते ध्रुवं — "स्नेहपाशेन भवतां शरीरे प्रीतिरस्ति मे ॥२८६ कियत्कालं मयास्थानं शरीरस्यास्य रोचते ॥ तव, तन्मे वदस्वाद्य तत्करिष्ये न संशयः ॥२८७" — इति श्रुत्वा तस्य जननी आह — "आकल्पं पुत्र ते शरीरं तव तिष्ठतु ॥ तावता मम संप्रीतिरन्यथा दुःखमेव मे ॥२८८॥ — पुत्रस्तामाह — "भविष्यति तथैव", शरीररक्षणोपायः शिवपूजैव चतुर्वर्गप्रदा इत्यादिकं उक्त्वा, पितरं मृत्युंजय मंत्र उपदेशं प्रार्थितवान्. सोऽपि तं आस्तिकं ज्ञात्वा यथाविधि त्र्यंबकमंत्रं उपदिदेश — तं प्राप्य स पुत्रः मेधावी नाम, सरस्तीरे शिवाचाराधिना स्नान भस्म रुद्राक्षादिकं धारयित्वा, सन्ध्यां कृत्वा, पूजनसामग्रीं संपाद्य पार्थि

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम:

अ. श्लो. सत् १ · शिव विना २ शिव महात्म्य ३

१८ · · · · विधाय पूजयामास– नवमेदिवसे तस्य पूजनसमये तव, मृत्युः उग्रैर्दूतैः सह तत्रा जगाम. मृत्युं वीक्ष्य, मेधाविनो माता पुत्रं आह– कोऽयं अतिभीषणः आयाति ! प्रायः समृत्युरेव भविष्यति? इत्यादिः; मौनेन पूजयन् मेधावी, तां संज्ञया एव धैर्यं धारयितुं विज्ञापयामास, स्वयं च यथाक्रमं पूजां कृत्वा त्र्यम्बकमंत्रं जजाप स्थिरमानसः तत्श्च महामृत्युविनाशकं स्तोत्रं चकार (अंजलिं मूर्ध्नि विन्यस्य ध्यायन्नेव त्रिशूलिनं) – स्तुत्वा पुष्पांजलिं दत्वा, आस्येदं ननर्त, पुनः संपूज्य विश्वेशं

327–338

पुनः मृत्युंजयमंत्र जजाप.

३४१–३५५ · · · तदानीं मृत्युः चित्रगुप्तमाह– अस्यार्थं मया व्याधयः प्रेषिता पुरा, ते नैनं पस्पर्शुः; अतो तं ग्रहितुं अहमागतोऽपि, मम गतिरपि कुंठिता; बहवः सुरवन्दिताः इन्द्रपुत्रः, लक्ष्मीपुत्रो मदनः, बहवो ब्रह्मपुत्राः मया नीता– परन्तु एतस्य नयने मम शक्तिः कथं कुण्ठिता ?

३५५–४०३ · · · चित्रगुप्तः मृत्युमाह– अयं शंकरं बिल्वपत्रैः संपूज्य मृत्युंजयमंत्रं जपति – शंकरार्चकः मृत्युवशं न याति – अस्य पिता शिवपरायणः तेनोपदिष्टः बिल्वतरोर्मूले बिल्वपत्रैः पूजयन् – न कोऽपि मरणं याति उत सिद्धमंत्रो भवति, आब्रह्मकल्पं अस्य मरणं न भविष्यति, यस्मात् वयं वयं निवर्तयामः

358

384–398

४०३–४४३ · · · विष्णुः ब्रह्मादीनाह– एवमुक्ते सति– मृत्व्यादयः निवृत्ताः – तान् निवर्तितान् दृष्ट्वा मेधाविनो माता आनन्दं परमं प्राप. तदा मेधावी अपि सन्तुष्टो बिल्वपत्रैः पुनः शिवं पूजयित्वा स्तुवति. स्तुत्वा पुनः शिवं सादरं संपूज्य प्रणम्य, आस्येदं ननर्त, शिवमभिस्पृश्य, मृत्युंजयं आत्मानं कृतार्थं पर्यपश्यत. ततो माध्याह्निकीं पूजां विधाय स्तुत्वा प्रणम्य बहुधा, पुनः संपूज्य, पूजां समाप्य, मृण्मयं लिंगं जले संक्षिप्य, मातरं च प्रणम्य, मात्रा सह गृहे, पितरं जपंतं महेशं, प्रणनाम. पितापि पूजां समाप्य, पुत्रं कृतार्थं दृष्ट्वा, तुतोष.

406–431

४४४–४६१ · · · विष्णुः ब्रह्मादीनाह– अन्यदेवान् त्यक्त्वा शिवमेवार्चयेत्. वयं सर्वे शिवस्य सेवकाः– सेवा न करणे– अस्मान् स्वपदात् शिवः दूरीकरिष्यति: अस्माकं नाशो न शिवास्य:

--- : सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रमः

अ० श्लोकाः खं० १ शिवसहित २ [illegible] ३

१६ ४६१—४६३ विष्णुः ब्रह्मादीन् कथयति — "कश्चित् ममोक्षरं मत्वा भ्रमेण ऋषिबालकः॥ तपः करोति मुक्तात्मा शालिग्रामशिला स्थले" तं जटाकरं निवारयितुं यामः।

४६४—४६६ शिवः शिवामाह — विष्ण्वादिकेषु प्राप्तेषु — तान् संत्यज्य जटाकरः मोक्षं ययाचे।

४६७—४८२ (विष्णुः जटाकरं आह) — मोक्षदाने नाहं शक्तः, तद्दाने शिव एव समर्थः "इत्थं त्वं भ्रमेणैव महादेवेन वंचिताः॥ मामर्चयन्ति बहवः शिवमाया विमोहिताः॥" ४७८
"तुभ्यं वैकुण्ठवासोऽपि मया दातुं न शक्यते॥४७६॥", "अस्वतंत्रा वयं सर्वे ब्रह्माद्या, नात्र संशयः॥४७९॥", "सन्तुष्टश्चेन्महादेवः, तस्मादेवं न [illegible] दृश्यते॥
इदाति मोक्षपर्यन्तं पूजितः पार्वतीपतिः॥४८३॥"

४८३—४९७ शिवः शिवामाह — मदर्चनाद्विना मोक्षो नास्ति. पूजितोऽहं सर्वाभीप्सितं ददामि.

१७ १—१२९, " " — शिवपूजाविधिः — उपकरणानि, अधिकारी, प्राक्पूजनकर्तव्यं, पूजामंत्राश्च. — उदाहरणं —

८२

१३०—२५३ " " (१) आर्यावर्ते पुरा कश्चित् विप्रः यथाविधि शिवं संपूज्य — बिल्वतले उपविष्टः, तत्र कश्चिदन्यो [illegible] "मृद्भूषित [illegible] ब्राह्मणवेशजः॥" आजगाम — प्रथमस्तं वेदवाक्यप्रमाणैः धिक्कारयामास — ततोऽन्यः प्रथमं प्रणम्य प्रायश्चित्तकरणे
१३३—१४६
उद्युक्तः — चकार च — भस्मोद्धूलनादिकं कृत्वा शिवार्चनपरायणो बभूव.

२५४—१६० " " — (२) पुरा कश्चिद् द्विजवर्यः शिवार्चापरायणः, भस्मरुद्राक्षादिभूषितः शिवं संपूज्य बिल्वतले उपविष्टः. तं प्रति कश्चिदन्यो वृद्धो द्विजः एत्य,
प्रणम्य आह — "मया पूर्वं पातकं बहुधा कृतं॥ इदानीमपि पापेभ्यो न निवृत्तं मनो मम"॥ मे मरणं निकटमागतं, स्वप्नेऽपि मया यमदूता नीलादि
सन्निभा भयानकाः दृष्टाः, अतः परं मया किं कर्तव्यं इति —॥ प्रथमस्तमाह — दोषेच्छास्ति चेत् शिवमर्चय, शिवस्मरणात् [illegible]
धर्मार्थकाममोक्षाः शिवार्चनादेव भवन्ति॥ ततः स वृद्धः, तथैव चकार, मृतश्च मोक्षं प्राप — एतयोः संभाषणसमये यमभटाः
पृथिवीं विचरन्तः, तत्सर्वं श्रुत्वा, तत्पाप्तिमपि दृष्ट्वा, तं शैववर्यं प्रणम्य, यमालये यमं सर्वं वृत्तान्तं आचख्युः। यमस्तान् [illegible]

२

—: सप्तमोंश पूर्वार्ध अनुक्रम:

अ०	श्लो०	स्कं०	शीलसंहिता
		१	२

१५ २८१ — ३१३ यम: शिवपूजनस्य माहात्म्यं एवमेवास्युक्त्वं इति विस्तरशः वर्णयन् — शिवपूजकसन्निधाने क्रूरवेषेण गन्तुमपि तान् वारयामास.

३१४ — ३३४ अत्रैवोदाहरणे पुरा विष्णुः देवैः सहितः हिमालय प्रान्ते कंचित् शैवं शिवं पूजयन्तं, शांकराचार भस्मरुद्राक्षादि दृष्ट्वा, तस्य समीपे गत्वा दण्डवत् प्रणनाम; शैवः पूजा समाप्त्यनन्तरं विष्णु भस्म रुद्राक्षादि भूषितं नतं दृष्ट्वा, शङ्कर रूपं च दृष्ट्वा, शङ्करः एव इति तं ~~[illegible]~~ — कुशलं ~~[illegible]~~ पर्यपृच्छत्; विष्णुरपि तमाह — भव दर्शनेन कुशलमेव यतो भवादृशा भस्मरुद्राक्षादि धारिणो संसर्गादपि कल्याणं भवति, शैवाः शिवैकशरणाः शिवस्यापर विग्रहाः भूरिपुण्य

[illegible] प्रभावेन दृश्यन्ते — अतो भवद्दर्शनेन वयं धन्याः स्म —

ततः स शैवोऽपि विष्णुमाह — शिव तत्वं त्वया सम्यक् ज्ञातं अतस्त्वं धन्योऽसि, शंकरतत्वज्ञः पूजनीयो भवान् मया, यस्य प्रसादेन त्वं एव शांकरत्वं प्राप्तः स शंकरः तुभ्यं शं कं करोतु.

यमः एवं कथां कथयित्वा, स्वदूतान् पुनरपि, शांकरान् स्तुवन् उवाच — शांकरान् प्रति क्रूररूपेण कदापि न गन्तव्यं, सदा तान् प्रणमेत् — ~~[illegible]~~ मुखमत्र क्रूराचरणेन

३३५ — ३४३ ममापि नरकावासो भविष्यति — इति तेषु सदा सख्य भावेनैव तिष्ठन्तु.

शिवः शिवमाह — एतस्मिन्नन्तरे — दुन्दुभिध्वनिपूर्वकं, नन्दि ध्वज समाकीर्णं विमानं दृष्ट्वा, "कोऽयं" इति चित्रगुप्तं यमः पप्रच्छ, चित्रगुप्त आह, शिवस्य महिमा महा अपारा,

३४४ — ३८८ पापिनोऽपि कैलासं प्रयान्ति — यतोऽयं पूर्वं महादुराचारः, कोट्यो ब्राह्मणाः गावो हताः, परस्त्रीरतः स्वकन्यां, मां कन्याकन्यायामपि रतः, कदाचित् दश वित्तकरान् ~~[illegible]~~

[illegible] ब्राह्मणान् हननेऽउद्युक्त अष्टौ ब्राह्मणान् हतवान् — शिष्टौ द्वौ ब्राह्मणौ तं दुष्टमेव जघ्नतुः — स भूमौ पतितोऽपि कंचित् भिल्लं वनचरं शस्त्रपाणिनं दृष्ट्वा आह "आहरास्त्रं संहरेतौ

प्रहर प्रहराधुना" — इत्युक्त्वा समृतः — स भिल्लः स्तौ द्वावपि विप्रौ हत्वा, धनं गृहीत्वा ~~[illegible]~~: प्रसन्नो ययौ — तस्य मरणकालिकं वाक्यं श्रुत्वा शिवः स्वगणान् कैलासे आ

[illegible] नेतुं आज्ञाप्य तच्चमत्कारमपि विशदीचकार — यथा अयं यद्यपि सदा महापापाचारः परं तेन मृतिकाले उच्चारित चतुर्धा हर नामोच्चारणेन स मुक्तिभाग् जातः

[illegible] प्रथमेन पापनाशः, द्वितीयेन मोक्षभागी, तृतीय चतुर्थेन मम पूजनं जातं — "अबुद्धिपूर्वकं वाऽस्तु बुद्धिपूर्वकमेव वा ॥ मन्नामोच्चरितं पुंसां मुक्तिदं मृतिकालिकं ॥ ७७४" ॥ "आहरे त्याद्यात्

अ.	श्लो.	सू.	शिव-शिवा
		१	२

नुपसर्गान् विहाय यत् ॥ राजते मुक्तिदं नृणां तन्मे नामचतुष्टयम् ॥ ४७ ॥ महापातकिनाऽप्युक्तं मन्त्रामृतकाधिकं ॥ तस्मै मोक्षं ददात्येव स्वभावस्तस्य तादृशः ॥
" अतः परं न तस्यास्ति दुःख लेशोऽपि सर्वथा ॥ ४८ ॥ -

१८ . १ . शिवः शिवां अन्यदपि सन्तोषदायकं आख्यानं कथयति — पुरा बृहस्पति भूमौ विचरन् अनेकान् शैवान् शिवाचारपरायणान् भस्मरुद्राक्षधारकान् शिवपूजारतान् दृष्ट्वा परं मुदमाप - एकदा एकं शिवाचारपरायणं शैवं पूजयन्तं, कश्चिद् द्विजः तत्रागत्य तं शैवं सहासं आक्षेपं आह — " एनमेवाति यत्नेन किमर्थं पूजयत्ययं ॥ २० ॥ यथाऽयमेव मेवान्याः पूज्यास्तिष्ठन्ति देवताः ॥ तान् विहायाति यत्नेन पूजयत्येतमेव किं ॥ २१ ॥ देवाः सर्वे समा एव, तथाप्येनं विशेषतः ॥ एकमेवात्र संपूज्य, मोहेनायं तु तिष्ठति ॥ २२ ॥"
— इत्युक्त्वा स शैवः, पूजनं शीघ्रं समाप्य यत्नेन, शिव मंडपात् निर्गत्य, तं शिवानुत्कर्षवादिनं " गृहीत्वा तस्य रसनां उत्खाय जघान तं ॥ २४ ॥ विष्ठानुलिप्तां रसनां मुखे तस्य ततः परं ॥ प्रक्षिप्य, विष्ठया पूर्णं मुखं तस्य चकार सः ॥ २५ ॥ ततः परमुपानद्भ्यां ताडयित्वा तदाननं ॥ शिश्नमुत्पाट्य तत्कण्ठे प्रक्षिप्याताडयत्ततः ॥
33 ॥ २६ ॥ ततः परं तच्छरीरं चकर्त क्रोध संकुलः ॥ ततः परं सुखं प्राप स शिवाराधन प्रियः ॥ २७ ॥ एतादृशः स शैवेन्द्रः शिवानुत्कर्ष वादिनं ॥ हत्वैव चक्रे चण्डाल गृह मध्ये विनिक्षिपत् ॥ २८ ॥ ततः परं स चण्डालैः गर्तमध्ये निपातितः ॥ एवं बहुविधं दुःखं प्राप शंकरदूषकः ॥ २९ ॥ सशैवस्तु ते हत्वा प्रापानन्दमखण्डितम् ॥ ततः परं च यमभटैः नीतोऽस्ति द्विजाधमः ॥ ३० ॥" —
एवं बृहस्पति दृष्ट्वा कौतुकादिन्द्रं प्रति कथयित्वा, सेन्द्रो बृहस्पतिः, यमलोके अग्रे किं भविष्यति, तद्द्रष्टुं यमलोकं प्राप - तत्र यमेन पूजितौ तौ, यमेन शुभासने उपविष्टौ . तदा यमदूतास्ते शिवदूषकं शूले प्रोथितं, आनीय विप्रपुः . यमश्चित्रगुप्तं पप्रच्छ ; चित्रगुप्त आह — देवाधिदेवं अन्यदेव समं कथनेन, शैवेन दिव्य शैवाय दुःखं दत्तम् — तच्छ्रुत्वा यमः " ततश्च यमोऽतिक्रूरो गृहीत्वा तमताडयत् ॥ ततः शतघ्नीमादाय कालस्ते क्रूरशासनः ॥ ताडयामास वेगेन क्रोधसं कुलितेक्षणः ॥ ४१ ॥ सन्तप्तायसपिण्डेन तमताडयदुद्धतं ॥ ततो विविध सन्तप्त शस्त्रैश्च तमताडयत् ॥ ४२ ॥ ततः परं प्रयत्नेन सन्तप्त गिरिसन्निभां ॥ शतघ्नीं समुपादाय तया सन्ताडयद्द्विजं ॥ ४३ ॥ ततश्च तमायसस्तम्भे सन्तप्ते, दृढ़ शृंखलैः ॥ बध्वा तमतिवेगेन बबन्ध क्रूरशासनः ॥ ४४ ॥ ततस्ते ता

८४ —: सप्तमीश पूर्वार्ध अनुक्रमः

अ० . श्लो. . १ . २ (विषय-सूचीपत्र)

१८ . . - नायाऽयं दूतानामयुते यमः ॥ प्रेषयामास शूलाग्रैस्ताडयन्निति ~~[illegible]~~ सत्वरम् ॥ ८५ ॥"

५० - ६३ . यमः इन्द्रेण पृष्ट आह — "किमद्य शासनं जातं शिवानुत्कर्षवादिनः ॥ आब्रह्मकल्पमेवास्य क्रूरं भाव्येव शासनं ॥ ५०॥ शिवभृत्योऽस्म्यहं, तस्माच्छिवानुत्कर्षवादिनं ॥ पातयिष्यामि नरकेष्वशेषेषु न संशयः ॥ ५२॥ (शिवानुत्कर्षवादी यः, स सुरोऽस्तु नरोऽस्तु वा ॥ तस्याहमेव शास्ताऽस्मि, सोऽहमस्तु शासनः ॥ ५१॥) सार्धार्बुदानि नरकाण्यति दुःखप्रदानि हि ॥ तेष्वयं मत्यहं दुष्टः पातनीयो, न संशयः ॥ ५३॥ किं चैतत्पितरः सन्ति स्वर्गे धर्मवराजिते ॥ तेऽप्यानेष्यामि नरके पातनीयाः प्रयत्नतः ॥ ५४॥" इत्यादि —

६४ - ९१ . अन्यनारकिणां पापानि कथितुं, इन्द्रेण निवेदितो यम आह — (बहवो नरकभागिनः शिवाचार विहीनाः इत्यादि)

९२ - , . अग्निकुण्डस्थितस्य पातकिनो वृत्तान्तं यमः इन्द्राय कथयति - अयं वेदपारगो ब्राह्मणः धनधान्य गोमहिष्यादि संपन्नो आसीत् - अस्य एकः पुत्रः

९४ - १०८ . काटकोटर नामा - परम शिवपरायणः तस्य आचारः ९४-१०८

१०९ - १४३ . स काटकोटरः एकान्ते गहनेवने बिल्वपत्रार्थं गतः, तत्र पिशाचं दृष्ट्वा भस्ममण्डलं कृत्वा तस्मिन् स्थितः . तं गृहितुं बहुयत्नकृतेन शिशिरः पिशाचः काटकोटरमाह, बालत्वया किं कृतं! तम् स बालः "तेन पिशाचत्वकारणं पापं किं कृतं" इति पप्रच्छ ; स न जानाति, अतः बालेन तस्योपरि भस्म क्षिप्तं ततः स पिशाचः दिव्यां गतिं तेनु ब्रह्मयोनिं प्राप स्मृतं तस्मात्, कथयामास च, मयापूर्वं शैवाय दुःखं दत्तं, तेन शापः पिशाचत्वे अहं प्राप्तं, बहु दुःखे अनुत्तमं भुक्तवान्, तथा त्वया पुनः उद्धारः कृतः ; येन भस्मना अहं तापित तस्य सेहि, तथा अभिप्राते तव हातुं प्रसन्नोऽहं . स बालो मंत्रपूतं भस्म दत्वा, "मया स्मृतो आयाहि" इत्युक्त्वा - सोऽपि स्वर्गेयुक्तो जगाम ;

१४३ - १४८ . काटकोटरस्तदा बिल्वपत्राणि गृहीत्वा निवर्तितः मध्ये सूर्यास्ते जाते, स तत्रैव गोमये लिंगं कृत्वा प्रदोष काले तं पूजने शिवस्य मुद्यतः आवाहनं चकार.

१४७ - १६८ तदानीं तस्य पिता तमन्वेषयन् आगतः आवाहिते लिंगं निक्षिप्य कारणं इदं कृगतोऽस्ति इति संवदन्. लिंगो परिस्थितं दृष्ट्वा काटकोटरः कुपितः पितृ शरीरं छिन्द्यद्, तस्य शिरा प्राणि [illegible] अपि [illegible] . [illegible] "तेनोधनस्य" [illegible] . काटकोटरः [illegible]

: माघमाहात्म्य प्रश्नोत्तर अनुक्रमणिका

अ० श्लो० सूत्र विषय-सूचिका

१८ देवीं याचन आह — अधुना देव लोकात् सुमेहरार, भक्तोः एव शिला, तत्पूजां करोमि इत्याह — अनेकजन्मतपसा मानुष्यं, तथापि ब्राह्मणत्वं, तथापि तत्रापि अप्राप्यं नारीणां त्वत्कृपादेव भवति · अतएव अविच्छिन्ना त्वत्पूजा भवतु मम — तथा नरदेहे, शिवभक्तिरिं नश्यति तथैव मे मरणं भवतु, तत्पूर्वं मरणं पुनः जायते सहमा महामायायां तथा कुरु — इत्याहि · शंकरः तथास्तु इत्युक्त्वा तत्रैवान्तर्दधे.

१८८ – कारकोटस्य पिता शिवद्रोहात् बहु दुःखानि भुक्त्वा आत्मघातयति.

१८२ – १९५ शिव द्रोहिहनने श्रुतिप्रमाणे

१९६ – १९५ यमः उवाच — अधे कारकोट, शिवद्रुहान्, शिवसमले कन्यनलंकृताभिनान्, सोमवासरे दिवा भोजिनान्, भस्मधारणविना भुञ्जानान्, अरुद्राक्षधारिणान्, शिवमन्त्रमभुञ्जानान् अकृतप्रदोषव्रतान्, शिवव्रतिमत्यवर्जितान्, अधर्मनिरतान् दुष्टान् — कठिनं दण्डयामः आसीत्.

३१ | १९६ – २१८ यम उवाच पुनः एतादृशी कारकोटं श्रुत्वा तद्राष्ट्राधिपतिः तमुपेत्य विनयेन, यथोक्तं प्रोवाच पापमास — कारकोटः शैवाचरणं नितरां अकरोत् १९४ – २१८

२२० – २४० " कारकोटः तत्र दृष्टान्तमाह — पुरा कुबेरः अन्यदाके सायं शिवार्चनं तत्याज, ततो विस्मृता गन्धर्वाः कुबेरपत्ना रक्षत्र कुबेरस्य सर्वं धनं जग्मुः — तदा कुबेरं खिन्नं दृष्ट्वा हिमाचलः, कुबेरात् तत् श्रुत्वा हिमाचलः कुबेरं माह साधं वत्सरपर्यन्तं प्रत्यहं पार्थिवं शिवलिङ्गं पूजनं, उद्यापनविधिं च कथयित्वा — फलमाह नव निधि प्राप्तिः फलमप्याह ·

कारकोट-तत्पत्नाह —
कुबेरः हिमाचलोक्तेन विधिना पूजनादिं कृत्वा नव निधीन् प्राप. तथैव त्वमपि तथैव कुरु.

२४४ – २६८ " कारकोटस्य पिता सर्वदैव शिवापराधेन अन्यकष्टान् अनुभवति. एवमेव मदनः शिवं अन्येद्रुमसमभुक्ता अग्निकुण्डे दुःखमनुभवति. अहमो मदने कथयन्ति अन्यदाह, तदा ते विश्रुताह — मदनः शिवमन्येद्रुमसामे मत्वा नरके पतितः. शिवस्य सर्वं महात्म्य सिद्धाः, मदनोद्धरणे यत्नं करोतु मा, नरकः एवमभ्यति.

| २४९ – ३२८ " "शिवनिन्दासमं पापं न भूतं न भविष्यति" शिवनिन्दकस्य अन्नजलादिकमपि न ग्राह्यं — तत प्रायश्चित्तानि घोरपातकानि

अ०	श्लोक०	सूत 1	शिवगीता 2	यम-रुद्र 3
१८	३३०–३८९			यमः – तत्र दृष्टान्तमाह – मित्रराड् नामा नृपः महाधनः सर्वनृपश्रेष्ठः स्वपत्नीसंभोगार्थं उद्यतः, तं सा सुभगा आह – अयं सोमवारशुक्ल त्रयोदश्यां अर्धरात्रः – अस्मिन् सर्वे देवाः शिवं पूजयन्ति – अयं न भोगकालः – त्वमपि शंकरं पूजयस्व ।
	३८९–३६४			" मित्रराड् तामाह कथं त्वया इदं ज्ञातं? सा आह – अहं पूर्वभवे किरात धमकन्यका अति दरिद्रा – एकदा चिद् काष्ठान्याहर्तुं अहं वनं गता तत्र केचित् शैवं पूजां कृत्वा नर्तनं कृत्वा तिष्ठन्तो, तच्च दृष्ट्वा मयापि नाट्यं कृतं. ततो दैवात् तस्मिन्नरण्ये मम मरणं बभूव, पुष्पक विमानेन स्वर्गलोकं गत्वा बहुकाले तत्र स्थिता [गता] – ततो धराधिनाथस्य मम जन्म अभूत् मे सुंदरं रूपं सर्वसौख्यं च प्राप्तं, मुक्तिरपि भविष्या – अतीतानागतं ज्ञानं च शिवप्रसादात् प्राप्तं.
	३६५–४१४			" मित्रराड् तामपृच्छत् कोऽहं पूर्वभवे? – तं सुभगा आह – त्वमपि पूर्वजन्मनि शूद्रः दुर्बलः – [गहनं] वनं प्रविश्य भक्ष्यं त्वया बिल्वपत्राणि बहूनि चोरयित्वा बध्वा निवर्तितं – तदा मध्ये मार्गे बहवश्चोरा आगताः, तान् दृष्ट्वा भीतस्त्वं च तानि बिल्वपत्राणि क्षिप्त्वा पलायितः, तद्भीत्या मृतश्च – तानि बिल्वपत्राणि यत्र त्वया क्षिप्तानि तत्र शिवलिंगमासीत्, तेषां पर्णाणां पतनेन तुष्टो शिवः प्रत्यक्षो बभूव, वेरं च दत्स्यामास, राज्यं मुक्तिं च त्वया याचितं – तद्वरं शिवो ददौ, त्वं क्षोणीपतिः जातः, त्वया ज्ञात्वा नैव बिल्वैरर्चितः शिवः, तथापि एतादृशं मैश्वर्यं प्राप्य, शिवार्चनादिकं कुरुष्व – स राजा तदा बहुद्रव्येण प्रासादं त्यादिकं कृत्वा पूजयित्वा च सततं, शिवपूजन ध्यानादिना कालं निनाय, पुत्रे राज्यं दत्वा सपत्नीको वनं ययौ – तत्रैव पूजाध्यानजपादिना मृतौ – अनेनैव मार्गेण शिवलोकं गतः ।
	४१५–४१८			यमः रुद्रमाह – शैव पूजनेन शिवः सन्तोभवति, अतोऽहं सदा शैवान् पूजयामि " रुद्राक्षधारणं शुद्धं, केवलं भस्मधारणं । अथवा लिंगार्चनं केवलं च यस्य शैवः स उच्यते? "तादृशं शैवस्य [स्वयं] यः पूजां न करिष्यति [१३९६] सोऽपि घोरे नरके पतित्वा तिष्ठति ध्रुवम्।"

-: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ . सूत १ . शिव शिवा २ . यमु ३

१८ ४२०-४४० . . . „ अनेनं बहवो यागाः स्वर्गार्थं कृताः, परं शैवं दृष्ट्वा प्राह "अनेन नियमेन देव पूज्येत भ्रान्तचेतसा ॥ इत्थं भस्मनां गमयेश्चैतं करोति विभ्रमान्सदा ॥" ~~अनेकर्मा प्रकुण्डे~~ ~~[illegible]~~ — तथैवस्तेन स्तुतिः कृताः । राजा तं दृष्ट्वा पृष्ट्वा, धर्मज्ञानुमतेन स्वले अभ्योपगत, ततो दुःखेन मृतः - अनन्त मलकुण्डे मत्स्यकृमिभक्षकः ; अतो कल्पकोट्यायुतं रौरवे नरके यातनानां, पुनः सुखाण्डालोऽपि भविष्यति ·

४४०-४४२ . . . „ ततैः वर्तितः पथि, शैवोपहासः कृतः, ते इमे सन्तप्तायसखड्गैस्ताड्यमानाः, तप्त स्तंभ समा[illegible]नाः सदा, ~~[illegible]~~ ·

४४२-४४३ . . . „ शैव धिक्कारः कृत्वा, एते ~~सन्तप्तांगार शकटे स्थिता~~, ~~[illegible]~~ भिण्डिपालैस्ताड्यमानाः

४४३-४४४ . . . „ गर्वेण, शैवानां वन्दनं न कृतं, तेन ते सन्तप्तांगार शकटे स्थिताः ~~ककचैर्विदार्यमाणाः~~ भिण्डिपालैस्ताड्यमानाः

४४४-४४५ . . . „ शैवाय भक्तितः अभ्युत्थानादिकं न कृता - तेन ककचैर्विदार्यमाणाः

४४५-४४६ शैवं शिवपरायणं, अन्यतुल्यतया ज्ञात्वा, ये इमे श्लेष्म कुण्डस्थाः

४४६ ऊर्ध्वपुण्ड्रधराः ~~चक्राङ्किताः~~ - येऽत्र इमे मलकुण्डस्थाः

35

४४७-४४८ चक्राङ्किता — ये ते इमे कालकुण्डस्थाः

४४८-४४९ शंकराय अनिवेद्य जलं पीतं – ते इमे पूयकुण्डस्थाः

४४९-४५० शिवाय अनर्पितान्नभक्षकाः – मलकुण्डस्थाः

४५०-४५० शिवाय अनर्पितदुग्धमाज्यं पीत्वा – मूत्रकुण्डस्थाः

४५०-४५१ शिवतीर्थमपीत्वैव भुक्तं, ये त्वेते इमे मलकुण्डस्थाः

४५१-४५२ शिवाय प्रदक्षिणाः न कृताः – ते सन्तप्त राष्ट्राग्रे अतितप्तकुण्डे भ्रमन्ति

४५२-४५३ शिवाय [illegible] न कृताः - ते लोहस्तंभेभयप्रदे पातिताः

-- सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ · श्लो · सूत्र १ · शिवशिव २ · यमुरन ३

१८ · ४५३–४५४ · " सोमवारे दिवाभुक्तं – ये ते मलकुण्डस्थाः सम्यक् मलभक्षकाः

४५४–४५५ · त्रिपुण्ड्रधारणं त्यक्त्वा भुक्त्वा – मूत्रगर्त स्थिताः नित्यं सन्तप्त मूत्रपाः

४५५–४५६ · शिवार्चनं विहायैव भुक्त्वा – मलकुण्डस्थाः सम्यक् मलपूयपाः

४५६–४५७ · रुद्राक्षधारणं त्यक्त्वा भुक्त्वा – क्रिमिकुण्डस्थाः क्रिमिभक्षणतत्पराः

४५७–४६० · अशैवाः – अग्निकुंडादिकुण्डस्थाः यमादिभिस्ताड्यमानाः सर्वदा दुःख बृंहिताः

४६०–४८८ · अशैव लक्षणादि – शिवार्चनं विहाय अन्यार्चनं, अन्यामरसमं ईश्वरं ज्ञात्वा, शिवं न पश्यन्ति सादरं, त्रिकाले शिवार्चनं न कुर्वन्ति,

शिवप्रदक्षिणां न कुर्वन्ति. शिवं न ध्यायन्ति, शिवं न स्मरन्ति, शिवस्य कथां भक्त्या न श्रुण्वन्ति, शिवस्य नाम नोच्चारयन्ति,

शिवं न स्तुवन्ति सदा, सततं भस्मधारणं न कुर्वन्ति, भस्मोद्धूलनं सततं न कुर्वन्ति, सततं गले रुद्राक्षधारणं न कुर्वन्ति, सततं रुद्राध्यायजपं न कुर्वन्ति,

सततं पंचाक्षरजपं न कुर्वन्ति. दत्तं जप्तं हुतं तप्तं शिवाय नार्पयन्ति. अहरहः शिवाग्रे नर्तनं न कुर्वन्ति, शिवाय अनर्पितं फलादि भुञ्जते, नित्यमव्यभिचारेण

शिव भक्ता न येभुवि; सर्वदा सर्वभावेन शिवनिष्ठा न ये भुवि, शिव निर्माल्यजलं न पिबन्ति, क्षीराज्यादिभिराह्लात् शैवं न भोजयन्ति, स्वशक्त्या द्रव्यदानतः

शैवं न तोषयन्ति, अत्युत्कृष्टं शिवक्षेत्रं अन्यक्षेत्रसमं विदुः, शिव यात्रां विहाय अन्य यात्रां कुर्वन्ति; शिवैकत्राणाय वै न मनोवाक्कायकर्मभिः ॥

४८७–५१९ · " इत्थंभूतानां अशैवानां नरकेभ्यो न निर्गतिः अनेक ब्रह्मकल्पयुगतेष्वपि न संशयः

(५२०) ५२८ · " "अतः प्रयत्नतो नित्यं कर्तव्यं शंकरार्चनम् ॥ शैवोभूत्वा शिवो नित्यं भजनीयः प्रयत्नतः ॥"

(–५२१) ५२१ — ५७८ · " यमः इत्याह – वेदवेदान्तपारगं शिवाचाररतं शिवपरायणं भस्मरुद्राक्षधारिणं शिवध्यानपरे स्थितं वने दृष्ट्वा, कश्चित् षोडशवार्षिकः वेदाध्ययनतत्परः

प्रणम्य विनयात् कृतांजलिः, मोक्षोपायं पप्रच्छ. तं सः, शिवाह्निक आचारं शिवपूजनं मुक्तिप्रापकं उपादिदेश. स गुना तथैव चकार,

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम:

अ. श्लो. कृष्ण शिवप्रिया यमुना

१७ — . १ . . २ . ३ भक्ते विमान वरमास्थितः शिवलोकं गच्छन्, मयापूजितः, स सहस्र अशेषान् तसास्त्रैः शासितुं मां उपदिश्य, स इन्द्रोपेन्द्रादिभिः पूजितः शोकसलयं ययौ.

१८ ५७८—५८८ . . मया यमाधिकारो यदा लब्धः, तदैव महेश्वरः मत्कर्तव्यं मामवोचत् — तद् — शैवानामर्चनं शैवलक्षणं च, अशैवानां शिवद्रोहिणां शासनं च कुरु ५८१—५८१ ५८२—५८८

५८८ — ६०२ . ऊर्ध्वं लोकात् ~~[illegible]~~ ब्रह्मलोकात् कोटिशो पतितान् ब्राह्मणान् दृष्ट्वा, इदोयमं प्राह के एते इत्यादि — ~~[illegible]~~

६०२ — . यमः इदमाह — एते पूर्वं नरकस्थाः, एतत् कुल समुत्पन्नः काशीं प्राप्य विधानतः काश्यां पिण्डप्रदानानि चकार, तेन पुण्येन एते ब्रह्मलोकमुपागताः समादृताः

काश्यां तर्पणेन — सुधयापि उत्तमां प्रसन्नता जाता

मणिकर्णिकायां जलदत्तेन — सुधासिन्धुः पितृभ्योऽदत्तं भवति

मणिकर्ण्यां तिलमधुयुत क्षीरान्नं पितृभ्यो दानेन — पितॄन् तारयति

वृषभध्वजे सोमवत्याममावस्यां प्रमितश्राद्धेन — „

अथर्वशिरसं श्राद्धकाले पठन् ब्राह्मणान् श्रावयन् काश्यां विशेषतः — पितॄन् तारयति

३८ ६१७ - ६२ . अद्यैव घटिकापूर्वं एतत्कुलोद्भवः अन्तर्गृहे मूत्रविसर्जनं चक्रे — तेन पातकेनैते ब्रह्मलोकात्पतिताः, अतः परं तप्तैः शस्त्रैस्ताडिताः, विविधेषु घोर नरकेषु पतित्वा, ततः परं मूत्रकुण्डेषु तत्तत्कुण्डेषु, ततः पुरीषकुण्डेषु, ततः तप्ततैलयुत तप्तकटाहेषु, ततः वह्निकुण्डेषु, ततः परं तप्तायसस्तम्भेषु बद्ध्वा तप्तशस्त्रैः एककल्पं ताडनीया भविष्यन्ति,

अनेन ब्रह्मकल्पान्तेऽपि एते नरकतः निर्गता न भविष्यन्ति .

६२८ . शिवः शिवामाह — यमः इत्युक्त्वा, तान् ताडनाय दूतानाज्ञापयामास .

६२५—६३ . शिवया पृष्टः शिवः — अन्तर्गृहे मूत्रोत्सर्गकृतवतः वार्तां कथयति — स मोहात् अन्तर्गृहे मूत्रं कृत्वा भ्रष्टो ऽरोद् . अन्येऽपि तं पाषाणैस्ताडयन् बहुधा भर्त्सयेयुः बोधयेयुः ६२८—६४८

ततः स काशीं त्यक्त्वा तृषातुरः प्राणान् अहौ . ततो यमकिंकरैः यमाग्रे पातितः . चित्रगुप्तं पृष्ट्वा, अन्तर्गृहे भूमान् मूत्रविसर्जनात्, तं स्वयं ताडयित्वा, दूतानपि आदिदेश . ततः

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ.	श्लो.	मूल 1	शिवाशीवा 2	यम इन्द्र 3	
१८		•			क्रमशः तप्तमूत्रह्रदे, वह्नितप्तमलह्रदे, (तप्तभूतले) प्रतप्तलोहस्तंभाग्रे नद्धः, तप्तशस्त्रौधैः (भिंदिपालैस्त्या) पाटितः, तप्ताँऽगाराहेषुपातितः, प्रज्वलद्वह्निकुंडेषुपातितः। एवं अनन्तदुःखं निरमिशात्‌आप

काश्यां शिवं अनभ्यर्च्य, शिवकथां च त्यक्त्वा, शिवसाधनं च त्यक्त्वा, विभूति धारणादीनि च त्यक्त्वा, सोमवार व्रतं च न कुर्वन्ति — तेषामपि एवं घोरनरकयातना भवति।

अन्यदपि कार्यं अस्ति चेत् तत् कथयितुं — इन्द्रेण पृष्टः यम आह — "अत्रैव शिक्षणा दन्यदत्र नास्ति प्रयोजनं" — अनुद्धूलितभस्मना, त्यक्तभस्मत्रिपुण्ड्रकैः, त्यक्तरुद्राक्षधारणै

त्यक्तशंकरपूजनैः, शिवानुत्कर्षवादिनां च, शैवैः दुःखप्रदैर्नरैश्च — "यावद्दुःखमिह प्राप्यं" तावद्दुःखं ब्रह्महत्या कोटिभिश्च न लभ्यते" —

"अद्रुत्वानाहि संसक्ता न पश्यन्त्येव यातनाम्"; भाले भस्मरेखा विराजिते घोरतरे संसारं तरति — भस्मधारणं मे एव मुक्तिकारणं, "तत्रापि शिवमहिम्न

स्त्किं वक्तव्यमतः परं। "किमत्र बहुनोक्तेन सारमेकं वचः शृणु॥ अत्रैव दुःखदानार्थं शिवेन प्रेरितोऽस्म्यहं॥" — सर्वत्रापि। वैकुण्ठ सत्य स्वर्ग भू पाताळ

अतल श्वेतद्वीप क्षीराब्धि प्रमुखादिभ्योऽपि सर्वेभ्यो अशैवान् आनीय नरके पातयामि। — अतएव हि विष्णु ब्रह्मादिका अपि शिवं सर्वदा पूजयन्ति, त्वमपि तथैव

शिवं पूजयस्व ततो न नरकाद्भयं॥

६९९—७०१ • शिवः शिवामाह — इन्द्रः सबृहस्पतिः यमात्तथा स्वर्गं प्राप्य, इन्द्रो बृहस्पतिश्च शिवं लिंगस्वरूपिणं अहरहः (पू)पूजयंति.

७०२— • " " — आर्यावर्ते काचिद् विप्रसती (आत्मतत्त्वविद्) स्वयं शिवपूजनरता, कामातुरं निजपतिं शिवपूजने कर्तुमेव प्रबोधयामास बहुशः। स विप्रस्तच्छ्रुत्वा (७०२—७२८)

त्वया कथमिदं ज्ञातं इति तामपृच्छत्; सा चाह पूर्वजन्मनि मम पितुर्गृह प्रान्तीय बिल्ववृक्षं स्वच्छजलैर्मया हतेन; स बिल्ववृक्षः पत्रादियुक्तो जातः, तस्य

पत्राणि मम पित्रा शिवार्पणात् — तेन पुण्यप्रभावेन मम तत् (त्रय) जन्मनां स्मृतिरस्ति, मुक्तिपथश्च तत्समः ज्ञायते — इति श्रुत्वा स विप्रः मदन(व्य)थां त्यक्त्वा

शिवार्चनपरो जातः, तदनन्तर मुक्तश्च बभूव।

७३५—७५१ (७८८) • • " मां (शिवं) उपाश्रित्य यो भक्त्या आराधयति, स मुक्तिं लभते — मदर्चनं प्रयत्नेन कर्तव्यं — इदमर्थं वेदैरपि उक्तं।

सप्तमाचा पूर्वार्ध अनुक्रम

अ श्लो. स्थल शिखरिका

१९ १–४५३ दक्षिणकैलासः – सउत्तरकैलासवत् मम सदा सुखदः । तत्र –

२–१० सुवर्णमुखरीनदी – तज्जलस्नानमात्रेण मुच्यते सर्वकिल्बिषैः, तत्र कोटिशो बिल्ववृक्षाः अखण्डबिल्वपत्रकाः, कोटिशो शंकराः, तत्र मृता नराः जीवन्मोक्षं भोगमोक्षं लभन्ते

११–१२ पर्वतः – सोऽपि महात्मकः, लिंगाकारः, लिंगमयः; तत्स्थितस्य वैशाखे माघे वा प्रदक्षिणया ब्रह्महत्या विमुच्यते ।

१३–१६ कैलास लिंगं – तन्महात्मकं, पश्चिमाभिमुखं, कर्पूरगौरं च परं प्रतियुगं वर्णान्तरं जायते । विष्ण्वादयो देवाऽपि तत् लिंगं पूजयन्ति । तस्य दर्शनात् सद्यः अभ्युदयं नश्यति ।

१७– सुवर्णमुखरी तीर्थे स्नात्वा तर्पणात् पापमुक्तिः; श्राद्धकरणात् पितृणां मुक्तिः । एकमपि शिवयोगीनं सकुदपरमान्नैः यथेष्टं सुतभोजितैः; सुवर्णदानेन च भोजयित्वा लोकाधिकं कोटिगुणं भवति । "तत्रार्द्रा कृत्तिकायोगे पार्वत्यां अष्टमी दिने ॥ संपूज्यमां बिल्वपत्रैर्ब्रह्महाऽपि विमुच्यते ॥२७॥ वैशाखे चैत्रमासे च यः संपूजयति च नमो ॥ यदि पाताद्देयुक्तायां समीपमभिगच्छति ॥२८॥ यो मां बिल्वदलैः सान्द्रैः कोमलैः पूजयिष्यति ॥ स सद्य एव संसारान्मुक्तो भवति सर्वथा ॥२९॥

३०–५७ कालहस्तीश्वरं लिंगं – शेषः प्रत्यहं अत्युत्तमैः रत्नैः संपूजयति; तदनंतरं कोऽपि गजोऽपि प्रत्यहं शुण्डादण्डेन शुण्डेन जलं ... पुष्पाणि च आनीय पूजयति ... पूजनं दृष्ट्वा गजः यानि रत्नानि पातालात् रत्नानि नित्यं च अपाकृत्य पूजयति । शेषः कोऽयं रत्नानि अपसारयति "शिवपूजापनयनात् पातकं यदुपार्जितं लक्षकोटिकल्पकोटौ किं न तस्याभिजायते ॥३८॥" इति शेषः चिन्तयन् – संदृश्य पूजां कृत्वा, अपसारकं हन्तुं कृतधीः आत्मिलिङ्गे निलीय स्थितः, तदा गजोऽपि आगत्य रत्नानि अपसार्य पूजयामास, तत्र बहिर्निर्गत्य अन्यानि शोभनानि बिल्वपत्राणि आनीय भक्तिपूर्वकं पूजयामास । तद्दर्शनात् (शेषः) गजस्य शुण्डरन्ध्रे तस्य शिरो मध्ये गत्वा दंशितवान्, तेन सहसा गजः तत्रैव शिरः सन्ताडयामास, तेन तस्य शिरः स्फुटितं, नागश्च मृतः, हस्ती चापि शिवदर्शनेन मुक्तः – ततः शिवः प्रसन्नो भूत्वा, तेभ्यो वरं दातुं प्रवृत्तः, तत्प्रार्थनया तत्पुरः स्थितः, तस्माच्च तदा "आवयोर्नाम्ना हे लिंगं प्रख्यातिमेष्यतु" । एवं ... पुष्पिताग्र ... तदा ॥ मुक्तिरस्तु द्वयोर्नाहं भविता वरदः सर्वथा ॥५६॥" – मद्भक्ता तथैव नरोऽद्यतः मुक्तिं लभ

५८–७६ शिवः शिवं पूजयति – गजस्य नागस्य च कथं तादृशी भक्तिः जाता – ... आपतरति ... ५८–७१

-: सप्तमांश पूर्वार्ध-अनुक्रम-

अ. १८ ७७—१०४ श्लो. शिवशिवा

शिव आह — हस्ती पूर्वभवे मलयाचलदेशस्थो दरिद्रो व्याधिपीडितः वेदपारगो ब्राह्मणः. तेन परार्थे भूतायामुपोषणे रात्रौ जागरणं कृतं, अन्यकृतं पूजनं च
८८—९१
दीपमालां कृत्वा ददर्श. कदाचित्सर्पेण दष्टो मृतो दन्ती अभवत्, धर्मविक्रयदोषतः; पूजा विलोकनेन जातिस्मरो जातः; आबाल्यं मम पूजापरो बभूव.

स सर्पोऽपि पुरा विप्रः वेदशास्त्रविशारदः मत्पूजानिरतः हिमवत्पर्वते स्थितः; स गन्धर्वं शिवपूजापरायणं रत्नैः शोभाचेकं दृष्ट्वा पप्रच्छ "रत्नानि कुत्र सन्ति?"
९१—१०१
स गन्धर्वस्तमाह— समुद्रे सह संस्थिमे, तैरेवैतानि रत्नानि नित्यं दीयन्ते तैरहं नित्यं शिवमर्चयामि, नागलोकेऽपि रत्नानि तिष्ठन्ति उत्तमानि च,
नागजन्मना गच्छ तत्र. ततः स विप्रः सद्यस्तनुं त्यक्त्वा नागो बभूव, नागत्वे सतु जातिस्मरोऽभवत् तदा प्रभृति स नागः प्रत्यहं रत्नैर्मां पूजयामास.
भक्तिपुरःसरं - — "एतावेतादृशौ देवि शिवपूजापरायणौ ॥ तन्नाम्नैव हि तल्लिङ्गं प्रख्यातं मुक्तिदायकं ॥१०२॥ पश्चिमाभिमुखं लिङ्गं काळहस्तीश्वरं
मुदा ॥ स्मृत्वाऽपि सर्वपापेभ्यो मुक्तो भवति सर्वथा ॥१०३॥ पश्चिमाभिमुखे लिङ्गं ज्योत्याकारमनुत्तमम् ॥ बिल्वपत्रैः समभ्यर्च्य प्रयाति मम सन्निधिं ॥१०४॥"

१०५—१११ (अन्यापि महामहिमा) ॥
१०५—१११
११२—१३८ " पुरा कश्चिद्द्विजः सुवर्णमुखरीजले स्नात्वा काळहस्तीश्वरं संपूज्य भद्दक्षिणादिकं कृत्वा चिन्तया सुष्वाप; तदा तस्याचिन्ता निराकर्तुं
स्वप्ने बभूव— चिन्ता न कार्या तवाभीष्टं ददाम्यहं इत्यादिकं. तदा स विप्रः यावज्जीवं प्रयत्नेन पूजा कृतवान् मुदा, प्राणान्ते च अहं प्रादु
११५—१२३
भूय वरं दातुमुद्यतः, समां स्तुत्वा अनामयपदं याचयामास— तस्मै मुक्तिर्मया दत्ता.
१२९—१३८
१४०—१५८ " तत्र अन्येऽपि शैवाः मदर्चनपरायणाः प्रत्यब्दं सहस्राणि सन्ति. तेऽपि विष्ण्वादि पदं न गणयन्ति
अन्यदपि तद्दोचरस्य महिमा.

१५८— " पुरा निष्कल्मष नामानं शैवाचर्चनतत्परं महातपं महाशैवं, विनीतः शांकरः संपूज्य विनयेन पप्रच्छ "मुक्तिक्षेत्रोत्तमं
मुक्तिक्षेत्रोत्तमं क्षेत्रं कतरेयकं श्रुतिसंमतं ॥१६३
किमस्तीति" - समुनिराह — "मुक्तिक्षेत्रमिदं विप्र मुक्तिक्षेत्रोत्तमं परम् ॥ मुक्तिक्षेत्रोत्तमं काशी नान्यति श्रुतिसंमता" इत्यादि, परन्तु
१६३—१७६

-: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ. श्लो. १ २ ३

१९ " "काशी क्षेत्रस्य प्राप्तिरत्यन्त दुर्लभा ॥ सा महेश प्रसादेन भवतीत्यनुशुश्रुम ॥१७७॥ ततस्तत्प्राप्तिकामेन कार्यमत्र तपो मुदा ॥ सन्तुष्टे तपसा

ऽत्रेश काशी प्राप्ति र्भविष्यति ॥१७८॥" – ततः स द्विजः "तपश्चक्रे ॥ तत्र दक्षिण केलासे सर्वकामप्रदे शुभे ॥ .

" १८०-२०८ . " पुरा तत्र – "कश्चिद् भिल्लो वनाश्रयः ॥ पूजयामास यत्नान्मां बिल्वपत्रादिभिर्मुदा ॥१८०॥ प्रत्यहं मामनभ्यर्च्य न गृह्णाति जलादिकं ॥ करोति

सततं भक्त्या भस्म रुद्राक्ष धारणं ॥१८१॥ अरण्ये प्रत्यहं तेन स्थीयते वनवासिना ॥ तत्रास्थितापि मामेव स्मृत्वा स्मृत्वाभिनन्दति ॥१८२॥

स मह्यं मांस भक्ष्यादि स्वाद्यास्वाद्य भक्तितः ॥ उपहारं प्रयत्नेन कल्पयत्यन्वहं मुदा ॥१८३॥ कुसुमै र्बिल्वपत्रैश्च मुखमध्य स्थितै र्जलैः ॥ मामर्च-

चयति यत्नेन भिल्लो नियमपूर्वकम् ॥१८५॥" तद् दृष्ट्वा मुनिवराः दुःखिताऽपि विचार्य न किमपि वदन्ति.

स भिल्लः वनमध्ये अति पिपासाकुलोऽपि, शिवपूजनं विना, समीपस्थ शीतलं जलमपि न पीतं, अनर्चिते जलपानेन नरकवासः इत्यादिकं सविचारयामास –
१८८-१९२ / १९५-२०९

भिल्लकृत मानसपूजनं (=स्तुतिः) – एवं स्तुत्वा मां अमृतप्लुतविग्रहं दध्यौ, तदा मन्दारकुसुमान्विता वृष्टिरभवत् – तदा तस्यांगं सिक्तमभ-
२११–२२०

वत् तदपि पूजनं रहितस्य मुखे जलप्रवेश वारणाय समुखं पिधाय . शनैः शनैः पूजोपकरणानि आदाय – स्वनियमेन शिवं पूजयामास – तदैव

मुनिवरा अपि प्रदोषे पूजनार्थमागताः – तदा मया भिल्लभक्त्युत्कर्ष प्रख्यापनाय, देवालयस्य भ्रंशस्तैभ्यः प्रदर्शितः – तदा ऋषयस्तु निर्ययुः, परं

भिल्लः तल्लिंगरक्षणार्थं स्वशरीरेणैव छादयामास – तत्र तत्कृत विचारः २३५-२५८ " तदा रवो महानासीत् पाषाण भ्रंश संभवः ॥ तदाप्यतिदृढो भिल्लो लिंगो-

परि संस्थितः ॥२६०॥ तदानीं तादृशं दृष्ट्वा सर्वे ते ऋषिपुंगवाः ॥ अतिविस्मय मापन्ना स्तुष्टुवु र्भिल्ल माहरात् ॥२६१॥"
२६२–२७८

"एवं स्तुत्वा स्थिताः सर्वे भिल्लमेनं मुनीश्वराः ॥ भिल्लस्तु मन्मनाभूत्वा मां ध्यायन्नेव संस्थितः ॥ २७९ ॥ ततो मुनिवरैर्दृष्टे यथास्थाने शिवालये ॥

ततो बभूव विमला पुष्पवृष्टि र्मनोहरा ॥२८०॥ ततः स भिल्लः सन्तुष्टः पुनरभ्यर्च्य मां मुदा ॥ विस्मितो निर्ययौ मन्ये महिमा म तिलं ....

भिल्लं विलोक्य क्षयः, क्षमेव हि ब्रह्मराक्षं ॥ – "

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ० १८ — श्लो० २८४-३१४ — पत्र १ — विवंशिवा २

शिवपार्श्वस्थः शिवः तस्य भिक्षुस्य पूर्वभवादि कथयति — अयं कुक्कुटो (शिवदासो) मांसभक्षकः पूर्वभवे — केनचित् भिक्षेन पोषितः — यः भिक्षुः प्रत्यहं ज्यमेषमांस आनीय जातिसा...

ततो मन्दोष्णे मां निवेद्य स्वयमेव अश्नाति, तस्यैव लेशो भूमिपातितः कुक्कुटेन भक्षितः, ततस्त भिक्षुः शीघ्रं जघान, ततस्त कुक्कुटो भिक्षु जन्म प्राप —

बाल्यादेव शिवपूजापरो अभवत् — मन्नैवेद्यभक्षणात् अतीत... ज्ञानवान् अभवत्; मन्नैवेद्यभक्षणात् भूपालः सर्ववेदान् जानते॥ अतःपरे

२९६—२९८

अयं भिक्षुः सर्वेश — चक्रपालकेतु सर्ववेत्ता सर्वसौभाग्यसंयुतः सर्वत्र चरणशीलः विष्णुब्रह्मादिभिः पूज्यमान — राज्याधिकारं प्राप्य च

दक्षिणे तटे — सदा पूजयत्, लक्षावधि दीपान् कृष्णभो घृतदीपान् दत्वा — चवलुङ्गलुना... स, पुनः राज्ये संस्थाप्य दक्षिण कैलासे बहुना... पर्यो

मानाराध्य मुक्तोभविष्यति —

३१६—३२५ ॥ पुरा तत्र दक्षिण कैलासे — कश्चिद्द्विजोत्तमः शिवपरायणः (नमच), तस्य भार्या युवती प्रिया, तया सह संगमे सन चकार कदाचिदपि —

परं सर्वदा स्नान उद्धूलन त्रिपुण्ड्रादियुक्तः शिवपूजापरः एव आस — सा भोगलोलुपा शय्यायां विवसना तस्मै — चन्दनं पुष्प

माला दि सुगन्धीनि तस्मै ददौ तदा स तस्याः कुच युग्मं लिंगाकारं दृष्ट्वा (शिव) लिंगमत्वा पूजां कृत्वा बहिर्गतः — तदा सा तं निर्विकारं

दृष्ट्वा सापि शिवपूजापरायणा भवितुं विचारयामास — ततः शिवपूजनपरत्वं निश्चित्य, सुवर्ण मुखरी जले स्नात्वा भस्मो

३३४—३३५

द्धूलनं त्रिपुण्ड्रधारणं कृत्वा, सुवर्णाभरणं त्यक्त्वा रुद्राक्षधारणं कृत्वा, जलं बिल्वपत्राणि गृहीत्वा शिवपूजनं प्रदक्षिणादिकं च

कृत्वा मौनेन निमीलिताक्षी शिवालये शिवस्मरणतत्परा उपविष्टा — तत्र कश्चित् शैवेन्द्रं दृष्ट्वा तं प्रणम्य शिवपूजन विधिं पप्रच्छ —

स शैववरस्तां पूजन विधिमाह, तथा च “स्पर्शः (पार्थिव) लिंगस्य बाणलिंगस्य चादरात्॥ स्त्रीभिः कार्यः, स्थावरस्य लिंगस्य तु न सर्वथा।

३७६—३७८

३७८॥ विहितश्चर लिंगेषु स्पर्शः स्त्रीणां प्रयत्नतः॥ न स्थावरेषु लिंगेषु सत्यमेतत् मयोच्यते॥ ३८०॥ स्थावरेष्वपि लिंगेषु यत्राकिंभविष्यति॥

तत्र पर्वणि कर्तव्यं स्पर्शनं स्त्रीभिरादरात्॥ ३८१॥ स्त्रीभिः स्पर्शोऽपि कर्तव्यः पंचाक्षर पुरस्सरं॥ पूजा त्वन्या यथायोग्यं पंचाक्षर पुरःसरं॥ :— ३७

६५

→ सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ. श्लो. शिवलीला

१९ ३८८ — ३८९ तया प्रार्थिते शिवपंचाक्षरमंत्रं स तस्यै ददौ। तत्प्राप्य नित्यं पार्थिवलिंगानि पूजयामास साहरं।

३९० — ४५१ " तस्याः परीक्षणार्थं पुरुषेण रूपेण तत्रगत्वा, तां बहुमान्य, मां वर, इत्यहमुवाच — तदा तया शिवपूजनायैव, न विषये प्रवर्तनाय — बहुशः उक्त्वा, अन्यथा शप्तुमपि उद्यता अहं इत्याह — ततपरं महं आविरासे त्वया साकं पार्वत्या तस्मिन् लिंगे। त[illegible] तः सा

४०४ — ४४१ मां तुष्टाव, शिवे दृढां भक्तिं, शिवे अहर्निशं चित्तं च ययाचे, तथा च मया वरो दत्तः, मृता च सा मुक्तिं प्राप।

४५२ — ४५३ " एवं दक्षिणकैलासे कालहस्तीश्वर परायणाः मया अनुगृह्यन्ते।

२० १ — ३० काञ्चीपुरी — तत्र वेगवती नदी, एकाम्बर लिंग, कोटितीर्थाभिधं तीर्थं ब्रह्महत्याविमोचकं। एकमस्त्रनाय

३७ कामाक्षीरूपमाहाय त्वया तत्र स्थीयते — देव्यः सर्वाः देवाश्च मुनयश्च अवोसच्याका ले सदा पूजां सेवां च कुर्वन्ति

२० कुबेरेण देव शिवालयं, पंचक्रोशमितं रत्नप्राकारं च कृतं। हिमवानपि रत्नानि तुभ्यं दातुं तत्रागत्य रत्नप्राकारादिकं दृष्ट्वा चकितः षष्टिकोटि

२८—३० सहस्रैर्हेतु नित्यं अमां पूजयन् आकल्पं तत्रास।

विष्णुरपि सप्तकोटित्रययुगे काञ्च्यां स्थित्वा मामाराधयन् ततापः। चतुर्मुखः तं पप्रच्छ, त्वं अत्रैव किं स्थितः किं ध्याय[illegible] पूजयसि

३० सतमाह — अस्यां काञ्च्यां महादेव कामाक्षीवल्लभः सततं लीलां करोति, सएव मया पूज्यते ध्यायते च — स एव सर्वेश्वरः [illegible]

सएव संसारमोचकः। ये शंभो, महेश, महादेव, शिव, परमेश, मृत्युंजय, अमरेश, त्र्यंबक, शर्व, शंकर, उमासहाय, [illegible]

५३—६१ रुद्र, वीर, त्रिपुरारे, मरारे, त्रिलोचन, भर्ग, पिनाकपाणे, सोम, चन्द्रचूड, भीम, इति ये वदन्ति अनिशं, तेषां न गर्भभीः।

"धर्मार्थकाममोक्षाणां साधनं शिवपूजनं॥ ६५॥" — शंकरः एव सदा पूजनीयः स्मरणीयः अन्यथा नरक[illegible]

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

सं॰ १, शिवगीत २, विष्णु-ब्रह्म ३, ४

•२० ८३—१०८ " एवमेव हि यमस्य शपथः (अशांकरान् नरकवास पातये),
८३—१०८

११३—१३० " सर्वदेवेषु महादेव एव सर्वश्रेष्ठः
११३—१३०

१३४—१३८ " उद्धूल्यांगानि यः शिवं पूजयति, [सारति] स एव धन्यः
१३४—१३८

१३८—१५८ " अत्र वृत्तान्तः — हिमवद्देशे शिवपूजापरायणं द्विजोत्तमं दृष्ट्वा, कश्चित् महापापी दूरतः प्रणम्य, निजकृत महापापेभ्यो वारयितुं, प्रार्थयाम

स॰ स शांकरः देवाधिदेवस्य महादेवस्य पूजनं कर्तुं ~~कथ्य~~ उपदिदेश, तथैव च यमशंकरसंवादं स कथयामास —
१३८—१७०

१८०— — पुरा कीकटेषु कश्चिद् ब्रह्महत्यादिरतः कुष्ठदूषितः वार्धके पुत्रोत्पत्तौ, सोमवासरे जन्मलात्, तस्य पुत्रस्य सोमवासर इति नाम चक्रे

स कुष्ठी सर्वदुष्टः मरणसमये सुतं "सोमवासर सोमवासर" इति आकार्य मृतः। ततो यमदूता तं नेतुं आगतान् कश्चिच्छिवभक्तः

१—३० तानाह — अनेन सोमवासर इति द्विवारं मरणसमये उच्चारितं — तत्रापि सोमस्य नाम्नोऽच्चारणात् स निष्पापो मुक्तो भविष्यति अतः

भवन्तो दूरतो यान्तु इत्यादि ~~कथा~~ एतस्मिन्नन्तरे शंकरेरितः शांकरः रम्यविमानेन आगत्य, यमदूतान् मोहनास्त्रेण [मोहयित्वा] ~~प्रक्षेपित्वा~~,

विमानेन तं मृतं कैलासं निनाय — तं विमानस्थं ~~दृष्ट्वा यमः~~, स्वभटान् अपि सम्मोहितान् दृष्ट्वा यमः, ययौ शंकरसान्निधिं, "दण्ड

मुद्रां निधायाग्रे विनयावनतो यमः॥ कृतांजलिपुटस्तस्थौ [महादेव] महादेवस्य शूलिनः"॥१७३॥. तं विलोक्य, तमीक्षयन् सादरमुवाच —
१७४—२०२

"अनेन तु कृताः सन्ति भूरिशः पापकोटयः॥ तथाऽप्ययं तु निष्पापो मन्नामस्मरणाद्भूत्॥१७५

सोमवासर इत्यत्र सोम इत्यक्षरद्वये॥ अनेकपापसंघानां विनाशकरमुत्तमम्॥१७८

प्रसंगेनापि ~~ये~~ मन्नाम सोत्साहे यस्तु श्रीरयेत्॥ स पापमात्र रहितो भविष्यत्येव सर्वथा॥१७९

अन्तकाले स्मृतं येन मन्नामाघौघनाशकं॥ तेन तीर्णस्तर्णमेव घोरसंसारसागरः॥१८०"

—: सप्तमांश पूर्वार्ध अनुक्रम

अ २० १९४–२०९ "हितमन्यद्वदिष्यामि यमाहं तवसादरं ॥ शांकरानन्वहं भक्त्या पूजयस्व प्रयत्नतः ॥१९४ (स्तोत्र) (शांकरलक्षण) १९५–२०९

" यमः शिवाज्ञां शिरसा गृहीत्वा त्रिषष्टिकोटियमभटान् मोहनास्त्रेण मोहितान् उत्थापनार्थं विनयं चकार - शिवेन तथास्तु इत्युक्ते -

" अतस्त्वमपि शिवैकशरणो भूत्वा शिवं भज, अर्चय त्रिकालं उद्धूलन त्रिपुण्ड्र रुद्राक्षधारी भूत्वा निधनेत्यादि नमोन्तमंत्रैः पूजयस्व.

बिल्वपत्रैः विशेषतः नित्यं पूजय, ततो महापापनिर्मुक्तो भविष्यसि

२२५–२३८
" ततस्स तथैव चकार, तेन मुक्तो गणनाथत्वं प्रपेदे.

२३९–२४१

२४२–२५८ " अतः हे विधे त्वमपि शिवं पूजय — शिवमपूजयन् प्रत्येवेति — मुनिभिरपि इदमेव निश्चित्य शिवपूजने कृते - अनेक जन्मतपसैस शिवः प्रसन्नया

दृष्ट्या पश्यति मोचयति च. — तत्र दृष्टान्तः ——

90

पुरा काञ्चीपुरिवासी विश्वाभिधो राजा — शिवाचारतं द्विजं प्रणम्याभ्यर्च्य सादरं कृताञ्जलिपुटो भूत्वा, पप्रच्छ —

• राजोवाच — "दशवर्षसहस्राणि दशवर्षायुतानि च ॥ गतानि शासतो राज्यं मम शत्रुविवर्जितं ॥२६१॥ भुक्तं मया ऽयुतं स्त्रीणां सुन्दरीणां यथासुखं ॥ जाता दशशतं पुत्रा वेदशास्त्रविशारदाः ॥२६२॥ कुबेरेणाप्तिमे सौख्यं सर्वदा प्रीतिपूर्वकं ॥ धनानि सन्त्यनन्तानि रत्नानि विविधानि च ॥२६३॥ ऐरावतसमाः सन्ति कोटिशो द्विरदा मम ॥ उच्चैःश्रवाः समाः सन्ति तुरगाः कोटिशो मम ॥२६४॥ कामधेनुसमाः सन्ति मम गावोऽपि कोटिशः ॥ अन्यान्यलभ्यानि सन्ति वस्तूनि कोटिशः ॥२६५॥ सुवर्णरत्नकोशादि वर्धते प्रत्यहं मम ॥ जायतेऽनुक्षणं विप्र भाग्यवृद्धिर्ममाधुना ॥२६६॥ एतादृशं महद्भाग्यं कथं जातं मम द्विज ॥ किं वा कृतं महत्पुण्यं तत्सर्वं वद शांकर ॥२६७॥"

" स शांकर उवाच — "भिक्षुः पूर्वभवे राजन् भवानतिबलान्वितः ॥" तदा पातकं बहुधाकृतं, परं त्वया वने शिवार्चन

: सप्तमोऽश पूर्वार्ध अनुक्रम·

सं विजयप्रिया विष्णुशर्मा शंकुल-राजा
१ २ ३

"ततस्त्वमपि बिल्वपत्रैः शिवं पूजयामास - नित्ये [illegible]ऽपि, ततो बिल्वपत्रार्थं वृक्षारूढो वायुवेगेन कम्पितो भूमौ पतित[illegible]

ततो विमानेन ब्रह्मलोकं प्राप्य सार्धकोटिकुगाब्दं अवस्थिता, ततो नरेन्द्रत्वं त्वमुपागतो सर्वसौख्यानि भुक्तानि· अत्र शिवा[illegible]

मेव कारणे· शिवार्चनस्य प्रभावः : अतपरं काशीं गच्छ, प्रातः मणिकर्ण्यां स्नात्वा उद्धृत्य त्रिपुण्ड्रं रुद्राक्ष धारणं कृत्वा, सं[illegible]
२९८ — ३०२ ३०३—३०९

कृत्वा, मौनेन, जलं बिल्वपत्राणि आदाय, मौनेन लिङ्गं विश्वेशं पूजय, काशीं मा त्यज, मा त्यज; कुरु प्रासादमसकं तत्र शिवं
३१०—३१२

रत्नमालाभिः पूजय; रथं च — "सहस्रचक्र संवीतं सौवर्णं रत्नरंजितं । कारयस्व रथे राजन् शंकरारोहणोचितं ॥ ३१३॥
३१३ —३२०

नाना सुरत्नमालाभिरलंकुरु रथोत्तमं ॥ दिव्यवस्त्रैश्च पुष्पैश्च चामरैश्च यथोचितं ॥ ३१४ ॥ एतादृशोऽउमाकान्तो रत्नाभरण

भूषितः ॥ रत्नमालापरिवृतं रथमारुह्य तिष्ठतु ॥ ३१५॥ एतादृशं रथारूढं पार्वतीरमणं प्रभुं । त्रिलोकख्यातियत्नेन विष्णुब्रह्मादि

वन्दितं ॥ [illegible] रथारूढं शिवं दृष्ट्वा सोममभ्यर्चितं मुदा ॥ संसार सागराद् घोरान्मुक्तो भवति मानवः ॥ ३१७॥

रथोत्साहे कारयस्व प्रतिसंक्रमणं प्रभो· ॥ साम्बस्य दर्शनं कार्यं रथस्थस्य मुदा सदा ॥ ३१८ ॥ रविसंक्रमणे

दृष्ट्वा रथे [illegible]मुमापतिं । मुच्यते पापकोटिभ्यः सद्य एव न संशयः ॥ ३१९॥ कृत्वापि नित्यं यत्नेन ब्रह्महत्या

ऽच्युते नृप ॥ रथारूढं शिवं दृष्ट्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३२०॥" अत्र दृष्टान्तः —

३२१— "पुरा कश्चिन्महापापी ब्रह्मवधेरतः परदारपरद्रव्यरतः मातृगामी भगिनीगामी मद्यमांसरतः, कदाचित्काशीं प्राप्तो

महादेवं रथारूढं दृष्ट्वा, निर्गतः कांचिद् ब्राह्मणीं पतिदेवतां जहार, सा ब्राह्मणी तमाह— दुष्ट मामा स्पृश, वद

दुष्ट यदि मां स्प्रष्टुमिच्छसि ॥ शिरः सहस्रधा छिन्नं तवाद्येह भविष्यति ॥ ३२७॥" इति श्रुत्वाप्यगणयन् "तं गाढं

स्पर्शं रतिलोलुपः ॥ ३२८॥ ततस्तस्य शिरश्छिन्नं [illegible] सहस्रधा ॥". यमदूतैः [illegible]नीतः, यमेन पृष्टश्चित्रगुप्तः

॥ सर्वं पुण्यलोकं कथयित्वा - यथादृष्ट शिवदर्शन मात्रं अस्य पुण्यं तेन [illegible] रथासनं दत्वा संपूज्य स्वर्गं प्रेषयामास.
331—334
इन्द्रोऽपि संपूज्य ब्रह्मलोकं तं प्रेषयामास, ब्रह्माऽपि तं नित्यं पूजयति [illegible] चक्रवर्ती जातिस्मरो भूत्वा शिवस्य रथो [illegible]
नित्यं शिवार्चनं कृत्वा मुक्तो भविष्यति.

॥(सनत्कुमारः [illegible] राजानं आह) "शिवार्चनात्परं राजन् न मोक्षस्यास्ति कारणं", "संसार सागरं तर्तुं उपायः शिवपूजनं", [illegible]
344 345
शिव पूजन माहात्म्यं. उद्धूलनं त्रिपुण्ड्रं रुद्राक्षं च जाबालोक्तेन मार्गेण धार्यं - शिवमंत्रो रुद्राक्षमालया जप्यः. रुद्राक्ष महिमा
346—352 353—354 356 357
शिवमंत्रो रुद्राक्षमालया बिल्वमूले जप्तो अभीप्सितार्थफलदः. शिवमंत्रः नाभिदघ्नजले स्थित्वा जप्तो मुक्तिदायकः. उपदेशाभावे-
357 358 380
ऽपि शिवषडक्षरमंत्रो जप्यः तेन [illegible] ब्रह्महत्यापि, सर्वपापानि च विनश्यन्ति. रुद्राक्ष धारणे शैव एव योग्यः, न अशैवः.
390—395
शैवैः अवश्यं भाव्यम्, दीक्षया (शैवी दीक्षा [illegible]).
396—403 404

॥ विष्णुः ब्रह्माणमाह- एवमुक्त्वा स शैवेन्द्रः [illegible] राजा च चक्रे [illegible], लिंगं स्थाप्य, रथं च [illegible]
405 406—418
शंकरे [illegible], शालाः च चकार. पुत्रं राज्ये प्रतिष्ठाप्य, काशीं प्राप्य नित्यं विश्वेशं संपूज्य, शिवकथां च श्रुत्वा, शैवदीक्षां गृहीत्वा
शैवो भूत्वा, मोक्षमगमत्. अतो विधिवत् शैव दीक्षा सर्वैः ग्राह्याः. अन्यथा अशैवा (ब्राह्मणा ज्ञानभ्रंशिनः) नरकगामिनः भविष्यन्ति.
419 421
विष्णुं ब्रह्मा आह- "पूर्वं वेदरताः सर्वे शैवा एव स्थिता द्विजाः॥ अशैवास्ते कथं जाता भविष्यन्ति कथं हरे"॥
विष्णुराह — पुरा द्वादशाब्द दुर्भिक्षे, विप्राः गौतममाश्रिताः, स च स्वतपोबलेन आहारं कल्पयामास. ॥ ततः [illegible]
नीवार भक्षणासक्तां [illegible] गां [illegible], [illegible] तृणेन ताडयामास (शनैः शनैः निवारयन्) ॥ तृणसंबंधमात्रेण [illegible]
गां गौतमेन हता इति [illegible]. ततो गौतमः प्रणिधानेन [illegible] क्रोधेन शशाप.

: गौतमीय प्रवीधि अनुक्रमे ।

विष्णुराह – अतो गौतमशापेन ते विप्राः तेषां वंशजाश्च श्रौताः जाताः अग्रे न भविष्यन्ति, विरोध ... , ...
४५१-४५२

" – अतो ब्रह्मन् भस्म ... कुरु शंकरं पूजने । पातका ... शिवे शिवपूजने भस्म ...

श्रद्धा न भवष्यति ।

... शिवाराह – इत्युक्तो ब्रह्मा मां ... संपूज्य ... स्थितः